

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Lukáš Tamchyna

Federalismus a jeho projevy v Evropské unii

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jan Grinc, Ph.D.

Katedra: Ústavního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : [04. 05. 2023]

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 172 265 znaků včetně mezer.

[Vlastnoruční podpis]

diplomant/diplomantka

V Praze dne

Obsah

Obsah.....	3
Úvod.....	4
Federalismus.....	5
I. Pojem federalismu.....	5
II. Federace.....	11
III. Znaký federalismu.....	13
IV. Druhy federací.....	25
Evropská unie.....	29
V. Historie evropské integrace s ohledem na federalistické tendence.....	30
VI. Znaký federalismu a jeho projevy v základních dokumentech Evropské unie.....	33
Plíživý federalismus a tichá federace.....	52
VII. Plíživý federalismus v Evropské unii.....	53
VIII. Výhody plíživého federalismu.....	63
IX. Negativa plíživého federalismu.....	64
X. Zhodnocení plíživého federalismu.....	65
Závěr.....	67
Seznam použitých zdrojů.....	68
Abstrakt v českém jazyce.....	80
Abstrakt v anglickém jazyce.....	81

Úvod

Předmětem této práce je federalismus a jeho projevy v Evropské unii. V současné době dynamických geopolitických změn mnohé státy po celém světě zvažují své strategické možnosti a otevírají se vytváření větších svazků, které by lépe ochránily jejich zájmy. Toto prostředí vytváří příležitost pro nové federalizační tendence. Zřejmě nejvýraznějším uskupením států, u kterého je možné spatřovat prostor pro federalizační tendence svého druhu, je Evropská unie. Evropa svou cestu k federalizaci pod hávem pojmu „evropské integrace podniká již po mnoho let, přičemž v jejím uspořádání jsou spatřovány některé znaky federálního státu. Přesto Evropská unie sama o federalizaci přímo nehovoří a budoucnost jejího uspořádání není dána. Cílem této práce bude prozkoumat především znaky federalismu a jejich záblesky současné Evropské unii.

Práce je koncepčně rozdělena na tři hlavní části. V první části bude zevrubně rozebráno téma federalismu, včetně jeho základních znaků a teoretických východisek. Budou probrány jednotlivé typy federací včetně příkladů významných světových federací. Cílem této pasáže pak bude poskytnout všeobecný pohled na federalismus, aby bylo možné posoudit jeho projevy v Evropské unii.

V druhé části práce podrobím Evropskou unii analýze, při které především rozeberu ty aspekty Evropské unie, které mají relevanci z hlediska federalismu, tedy zejména, které znaky federalismu jsou již v Evropské unii splněny, a které naopak Evropská unie postrádá.

Výstupem z obou úvodních částí pak bude analýza specifík moderního evropského federalismu s ohledem na zjištěné poznatky. V této závěrečné části na základě vlastní analýzy představím vlastní pojmy „plíživý federalismus“ s podpojmy „plíživá federalizace“ a „tichá federace“. Toto pojmosloví přiléhavě popíše současný stav evropského federalismu a procesu federalizace. Cílem této části práce je analyzovat výhody a nevýhody takového uspořádání a zamyslet se nad budoucím vývojem evropského federalismu.

Federalismus

Na světě se nyní nachází přibližně 195 různých suverénních států. Každý z nich má své vlastní jedinečné uspořádání moci a mocenských struktur. Tato uspořádání pak lze zkoumat ze značného množství hledisek. V průběhu historie vznikaly rozličné ideje, jakým způsobem by měl být stát řízen a spravován a jaké by mělo být jeho vnitřní uspořádání. Na základě shodných znaků pak je možné jednotlivá státní uspořádání řadit do obecných kategorií. Jednou ze základních kategorií, na základě kterých lze rozčlenit státní uspořádání, je pak dělba a uspořádání moci ve státu. Dělbá moci, jakožto jeden ze základních moderních principů všech demokratických států, byla obšírně popsána již Johnem Lockem a do současné podoby rozebrána v díle Charles Louis Montesquieu.

Federace a federalismus představují nejvýraznější formu vertikální dělby moci ve státě¹. Smyslem takového uspořádání je vytvořit systém, ve kterém jsou jednotlivé složky moci striktně rozděleny mezi centrální vládu a nižší celky, zpravidla členské státy federace. Jelikož jsou federalismus a federace pojmy teoretické, nelze zcela jasně uvést jednoduché pravidlo, na základě kterého by byl federativní stát jasně určen. Teorie nicméně rozlišuje několik základních znaků, které budou důkladně rozebrány v následující kapitole. I přesto u mnohých států, jež nepochybně považujeme za jasné příklady federací, některé znaky nenajdeme, a naopak u států unitárních se vyskytují ryze federální prvky.

I. Pojem federalismu

Na úvod je třeba vymezit vlastní pojem federalismu a definovat v jaké z jeho možných variací bude v práci užíván. Vzhledem k podstatě federalismu jakožto pojmu, na který může být nahlíženo z hlediska státovédného, politologického či ústavněprávního, není zcela možné nastolit jasnou a jednotnou definici pojmu. Je také třeba jasně odlišit pojmy federalismu a federace, jakkoliv spolu úzce souvisejí.

Dle publikace Ústavní právo a státovéda od prof. Václava Pavlíčka je možno federalismus definovat jako „*obecný pojem, který označuje dobrovolné spojení rovnoprávných jednotek do jednoho celku, jehož prostřednictvím dochází k součinnosti a spolupráci jednotek v záležitostech společného zájmu a v němž je moc rozdělena mezi celek a jednotky, které si zachovávají autonomii*

¹ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státovéda I. díl. Obecná státovéda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges. 2021. ISBN 978-80-7502-506-7. str. 250

*a podílejí se na tvorbě vůle celku“.*² Tato obecná definice určuje pojem jakožto zastřešující pro ostatní pojmy rozvíjející princip federalismu, mezi které patří pojem federace. Definici v obdobném znění zastávají také autoři Jan Svatoň a Jan Filip v publikaci Státověda 5. vydání, kteří rovněž poukazují na užití principu federalismu i v jiných než státoprávních podmínkách.³

Mírně odlišný postoj zastává právní monografie Státověda. Stát. Jednotlivec. Konstitucionalismus od kolektivu autorů Jana Reschová, Miluše Kindlová, Jan Grinc, Ondřej Preuss a Marek Antoň⁴, kteří prezentují federalismus jako „*filosofický koncept jednoty společenství vyššího řádu, který předpokládá, že takové společenství může trvale existovat na minimálním prahu soudržnosti sociálně a kulturně různorodých komunit, aniž by tím nezbytně docházelo k podstatnému narušení jejich identity*“. Pojem federalismus pak nevážou na existenci federálního státu, ale považují jej jen za jeho ideologické ospravedlnění.

Další autoři definují federalismus jakožto protipól k termínu unitarismu, centralismu a integrace.⁵ Vztah mezi unitárním státem a federací lze vnímat jako určitou škálu, kde jsou oba pojmy hraničními body. Obecně se dá shrnout, že federalismus je sám o sobě zastřešujícím pojmem, jehož konkrétní obsah není zcela ukotven, a který zastřešuje systém vládnutí založený na dělbě politické moci mezi federální stát a orgány členských jednotek.

Historie federalismu

Jakýsi příklad moderního federalismu je možné spatřit již ve starověku, a to zejména ve starořeckém světě. Zejména v klasické době vymezené mezi lety 500 př. n. l a 323. př. n. l. kdy vrcholila kultura samostatných řeckých poleis, vznikala potřeba naplnit funkci státu sdružováním jednotlivých státoprávních celků do většího uskupení. Tento proces prvních meziměstských organizací sledoval v této době zejména obranné a ekonomické aspekty. Z původně ryze neformálních a dočasných uskupení se postupně zformovaly trvalejší a institucionalizovanější organizace, jako například starořecké ligy, z nichž jako nejvýznamnější můžeme uvést Délský námořní spolek pod vedením Athén. Toto uskupení jednotlivých poleis bylo založeno jako

² PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges. 2021. str. 238. ISBN 978-80-7502-506-7.

³ FILIP, Jan., SVATOŇ, Jan. Státověda. 5. Vydání. Praha: Wolters Kulwer, 2011, 978-80-7357-685-1.

⁴ RESCHOVÁ, Jana, et al. Státověda: stát, jednotlivec, konstitucionalismus. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. str. 340-341. ISBN: 978-80-7552-695-3. str. 300

⁵ GROSPÍČ, Jiří. Federalismus - federace – konfederace, Mezinárodní vztahy: 27, 3, 1992, str. 70-80. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://katalog.lib.cas.cz/Record/000635642#details>

odpověď na hrozbu Perské říše svobodným řeckým městům jak v pevninském Řecku, tak primárně na pobřeží Malé Asie. Města jako například Miletos nebyly schopny samy o sobě zajistit svým občanům bezpečí vstříc nesrovnatelně silnějšímu sousedovi, a aby byly schopné zajistit tuto základní funkci, přijali členství v Délském spolku⁶. Vzhledem k důvodu vzniku spolku bylo povinností členů zejména přispívat ke vzájemné obraně. Města měla na výběr, zda poskytnout vojenské jednotky, či zaslat příspěvek do společné pokladnice spolku. Délský spolek se stal po určité dobu jednou z nemocnějších entit své doby do svého neslavného konce v peloponéské válce v roce 404 př. n. l. Kromě Délského spolku vedeného Athénami, existovaly v době starověku další Ligy a spolky s různými měrami integrace, jako například Peloponéský spolek nebo Aitólský spolek⁷.

Samotný vznik slova federace je pak odvozen od římského slova foedus označující smlouvu či závazek⁸. Záblesky principů federace je v případě Římské říše pak možné spatřovat zejména ve spojeneckých smlouvách s klientskými králi kmenů v raných dobách impéria, jako byli například Odrysové, či s dynastiemi jako byli Herodovci. Ačkoliv v době raného císařství existovala tendence tyto spojenecké svazky spíše omezovat a přetvářet území jimi ovládané do standardních římských provincií, samotné nastavení vztahů spočívající obvykle v předání pravomocí v zahraniční a obranné politice Římu v kombinaci s nastavením placení odvodů výměnou za ponechání určité míry suverenity ve vnějších vztazích, připomíná jistým způsobem členství státu v moderní federaci. Obdobně lze nahlížet na spojenecké smlouvy s barbaryskými kmeny pozdního dominátu, kdy byly zejména na území Západořímské říše umísťovány kmenové svazy Franků, Vizigótů či Svěbů. Pro tyto vztahy byla na rozdíl od spojeneckých vztahů počátku impéria charakteristická decentralizační tendence, kdy předmětem závazku bylo na jedné straně poskytování vojenských služeb barbaryskými kmeny pro služby říši, která na oplátku poskytla kmenům půdu v rámci svých hranic a umožnila jim částečné ponechání suverenity, kdy nadále mohly být ovládané vlastními králi uznávajícími pouze svrchovanost císaře.

⁶ BRICE, Lee L. Greek Warfare: From the Battle of Marathon to the Conquests of Alexander the Great, ABC-CLIO, LLC. 2012, 46. ISBN: 978-1-61069-069-0

⁷ LARSEN J.A.O. Representation and Democracy in Hellenistic Federalism. *Classical Philology*, Vol. 40, No. 2 1945, str. 65-97 [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/266852>

⁸ LÉPINE Frédéric. A Journey through the History of Federalism. 2012. *L'Europe en Formation* 2012/1 (n° 363), str. 21 - 62. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2012-1-page-21.htm>

V období středověku obecně došlo k úpadku státovědy a státoprávních teorií. Přesto lze určitým způsobem připodobnit uspořádání evropských středověkých států určité formě federálního státu. Zejména ve Svaté říši římské byla státní moc rozdělena mezi císaře a různé vrstvy říšských měst, vévodství či jiné typy nižších feudálních celků. Ač císař disponoval svrchovanou mocí, jednotlivé členské nižší feudální celky disponovaly zejména v pozdním středověku významnou mírou autonomie, do které císař nemohl zasahovat⁹. Říšská knížata či jejich zástupci se pak scházeli v Reichstagu. Ačkoliv tedy feudální princip vládnutí není svou povahou zcela přirovnatelný k moderní teorii fungování státu, je i v tomto období možné spatřovat mezi státy rozdíly v míře centralizace a institucionalizovanosti orgánů reprezentující zájmy členských celků¹⁰.

Moderní pojetí federalismu se objevilo v novověku v souvislosti s osvícenským uvažováním o státu samotném. Jako jeden z ideových vzorů pro moderní federalismus lze uvést dílo Charlese Louis Montesquieu, který ve svém díle *O duchu zákonů*, představil myšlenku dělby moci, ze které federalismus do určité míry vychází. Montesquieu ve svém díle dále přímo hovoří o federalismu jako takovém, kdy popisuje republikánské zřízení jako vhodné pro menší samosprávné celky. Vzhledem k rizikům pro malé státy by se pak podle něj měly tyto malé samosprávné republiky spojovat do větších federálních celků mimo jiné za účelem posílení obranyschopnosti¹¹. Zásadním impulzem pro rozvoj federalismu se stala nezávislost amerických kolonií a jimi vytvářený nový federální systém vlády, který byl inspirací například pro Alexise de Toqueville, a jeho *Demokracii v Americe*¹². Od vzniku Spojených států Amerických se federalismus stal východiskem pro mnohé státy, které federalismem vyřešily složitou vnitropolitickou situaci. Federální forma státu byla obecně přijata jako vhodná pro mnohé postkoloniální státy s členitým etnickým složením, jako jsou například Indie, Brazílie nebo Nigérie.

Příkladem moderního federálního vývoje může být německý federalismus. Federalismus v Německém právním prostředí odvozuje svou tradici již od specifického feudálního uspořádání Svaté říše římské¹³. Zejména v 19. století byly německé státy sdruženy do konfederací, jako byl

⁹ EULAU, Heinz HF. Theories of federalism under the Holy Roman Empire. *American Political Science Review*, 1941, 35.4: 6. str. 43-664.

¹⁰ WHALEY, Joachim. *Federal habits: the Holy Roman Empire and the Continuity of German federalism*. German Federalism: Past, present and future. Palgrave Macmillan. 2002. str. 15-41. ISBN 0-333-92430-4

¹¹ COHLER, Anne M.; MILLER, Basia Carolyn; STONE, Harold Samuel. *Montesquieu: The spirit of the laws*. Cambridge University Press, 1989. ISBN: 978-0-521-36974-9

¹² DE TOCQUEVILLE, Alexis. *Democracy in America-Vol. I. and II*. Read Books Ltd, 2015.

¹³ WHALEY, Joachim. *Federal habits: the Holy Roman Empire and the Continuity of German federalism*. German Federalism: Past, present and future. Palgrave Macmillan. 2002. str. 15-41. ISBN 0-333-92430-4

Rýnský spolek, Německý spolek či Severoněmecký spolek. Moderní Německý federalismus se zrodil během procesu sjednocování Německa, kdy dominantní Prusko sjednotilo menší německé státy pod svým vlivem do Německé říše. Státy jako Bavorské království, Saské království či Bádenské království si zachovaly svou státnost, ale ze suverénních států se staly členskými státy Německé říše. Uspořádání dbající na vnitřní rozčlenění bylo zachováno i za Výmarské republiky. Po rozdělení Německa na Německou demokratickou republiku a Spolkovou republiku Německo, byl německý federalismus omezen pouze na západní část, kde se ustálila současná podoba německého federalismu. Po sjednocení Německa se uspořádání Spolkové republiky Německo rozšířilo i na bývalé územní celky Východního Německa. V současnosti tak existuje 16 spolkových států, z nichž 3 jsou městskými státy (Berlín, Hamburg, Brémy). Spolková republika Německo je zároveň členským státem Evropské unie, tudíž je pozoruhodné z hlediska budoucího ústavněprávního vývoje sledovat, nakolik bude slučitelné členství federálního státu v potenciální budoucí federaci.

Dalším klasickým příkladem pak jsou již zmíněné Spojené státy americké. Stát, ve kterém moderní pojetí federace má své kořeny. Spojené státy americké jsou zároveň federálním státem, se kterým je Evropská unie často porovnávána s ohledem na znaky federace. Je proto příhodné se na Spojené státy zaměřit podrobněji, především s ohledem na vlastní vznik federalismu a proces federalizace. Spojené státy americké započaly svůj ústavní vývoj během války za nezávislost, kdy vlastní federaci předcházely samosprávné britské kolonie při východním pobřeží Severní Ameriky. Tyto kolonie, ač do té doby podřízené subjekty Velké Británie, se vyznačovaly značnou mírou autonomie ve spravování vlastních záležitostí. V Severní Americe pozdního 18. století existovaly tři typy kolonií podle způsobu samosprávy, a to kolonie korunní, propriétní a smluvní. Hlavou každé kolonie byl guvernér, který byl ustanoven do funkce podle typu kolonie. Legislativní funkci v koloniích vykonávaly zpravidla dvoukomorové orgány, sestávající se z guvernérové rady a ze sněmovny reprezentantů. V korunních koloniích byl post guvernéra obsazován přímo králem, stejně jako členové rady guvernéra. V propriétních koloniích byl post guvernéra s posty členů guvernérové rady obsazován vlastníkem kolonie a ve smluvních koloniích byly všechny posty voleny. Sněmovny reprezentantů byly ve všech typech kolonií voleny významnými vlastníky půdy¹⁴.

¹⁴ DITIFECCI, Francesca. Journal article, The Charter of Maryland (june 20, 1632) a model of proprietary charter. *Il Politico*, Vol. 68, No. 3 (204) (Settembre-Dicembre 2003), str. 511-522 [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43102062>

Bylo to právě politicky specifické podhoubí severoamerických kolonií, jež umožnilo vývoj moderního federalismu, kdy klíčovou roli sehrála aplikace tradičního britského způsobu vlády, obsahujícího v sobě demokratické principy vzešlé již z Magny Charty, na rozvíjející se osadnické komunity obyvatel, pocházející z různých etnických, majetkových i náboženských poměrů¹⁵. V důsledku vypuknutí války za nezávislost byly jednotlivé rebelující kolonie nuceny spojit se do většího celku, zejména za účelem obrany před Brity, ale také z obavy, že budoucí rivalita mezi koloniemi by je učinila kolektivně slabými před hrozbami budoucími. V průběhu celonárodních debat byly nejprve favorizovány volnější formy státu, které by představovaly menší zásah do suverenity států. První ústavní dokument nazvaný Články Konfederace a trvalé unie, již dle svého názvu volil konfederaci jako formu státu¹⁶. Centrální vláda podle tohoto dokumentu měla jen malé množství pravomocí, a předpokladem jakékoliv společné akce tak musel být v zásadě široký konsenzus mezi členskými státy. Centrální orgány také neměly v zásadě žádnou efektivní možnost jak vymoci svou vůli proti nesouhlasícímu členovi. Konfederovaný stát také nebyl nadán žádnými soudními ani výkonnými pravomocemi. Z těchto důvodů skupina politických reprezentantů vedla agitační kampaň s cílem přesvědčit veřejné mínění o prospěšnosti vzdání se části suverenity ve prospěch silné centrální vlády, při zachování silné míry autonomie členských států ve vnitřních záležitostech. Jejich snažení bylo úspěšné a dne 17. září 1787 byla přijata Ústava Spojených států amerických. Tím začalo období takzvaného duálního federalismu ve Spojených státech, který byl podrobně popsán v předchozí kapitole¹⁷. Systém vlády Spojených států amerických se sestává z úrovně federální a úrovně států. Na federální úrovni existuje zejména Kongres, který je bikamerálním parlamentním tělesem. Sněmovna reprezentantů se sestává ze 435 poměrně volených zástupců, kdy na každý členský stát připadá poměrný počet zástupců odpovídající počtu obyvatel daného státu. Projevem federálního systému je pak především senát, ve kterém má každý členský stát federace 2 zástupce nezávisle na počtu obyvatel. Výkonnou moc představuje úřad prezidenta Spojených států, který je nepřímo volen sborem volitelů. Na každý členský stát připadá takový počet volitelů, který odpovídá celkovému počtu členů Kongresu, delegovaných z jednotlivých států.

¹⁵ LACROIX, Alison L. The Ideological Origins of American Federalism. Copyright Date: 2010. Published by: Harvard University Press CHAPTER 1 The Federal Idea (pp. 11-29) [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/j.ctv1p6hp43>

¹⁶ Články Konfederace. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://uscode.house.gov/static/confederation.pdf>

¹⁷ BOYD, Eugene. FAUNTROY Michael. American Federalism, 1776 to 2000: Significant Events. Congressional Research Service. 2000. Str. 4-8. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL30772/2>

II. Federace

Jak bylo výše nadefinováno, federalismus představuje jistou filosofickou, doktrinární a ideologickou podstatu. Federace, nebo také federativní stát, je pak takový stát, který je členěný na územní jednotky, které mají charakter států¹⁸. Federace je také nejvýraznější formou vertikální dělby moci ve státě.¹⁹ Jiní autoři definují federaci jakožto uspořádání moci, které v rámci státu uznává svébytnost územního společenství lidí. Dle prof. Pavla Holländera a jeho Základů všeobecné státovědy, kde mluví o podstatě složeného státu, je základem federálního státu dělba suverenity mezi složený stát a jednotlivé členské státy²⁰.

Pro účely této práce je pojem federace považován krom druhu státu za synonymum federativního státu samotného. Federativní stát se vyznačuje konkrétními znaky, které jej jako typ uspořádání státu definují. Při hodnocení znaků federace je však třeba mít na paměti, že pouze federace je státem z hlediska mezinárodního práva a disponuje suverenitou. Členové federace jsou pak státy či jiné subjekty, které federaci tvoří. Federace jakožto typ uspořádání státu, je pak od ostatních typů států odlišena konkrétními znaky. Zejména pak je federace protipólem státu unitárního.

Konfederace

Z hlediska tématu této práce je na místě popsat také pojem konfederace jakožto pojem, vůči kterému se federace do jisté míry vymezuje²¹. Jedná se o pojem starší než pojem federace a pojem, vůči kterému se pojem federace historicky vymezil. Jedná se o trvalý volný svazek členských států. Zatímco federace je sama o sobě suverénní, konfederace se sestává z množství suverénních členů a vlastní suverenitou nedisponuje²². Základním dokumentem konfederace bývá zpravidla mezinárodní smlouva oproti ústavě ve federaci, ačkoliv historicky i entity nazývané se konfederacemi byly založeny ústavami²³. Pravomoci centrální konfедераční vlády bývají silně

¹⁸ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges. 2021. str. 239. ISBN 978-80-7502-506-7.

¹⁹ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges. 2021. str. 250. ISBN 978-80-7502-506-7.

²⁰ HÖLLANDER, Pavel. Základy všeobecné státovědy 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. str. 399. ISBN 978-80-7380-395-7.

²¹ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges. 2021. str. 259. ISBN 978-80-7502-506-7.

²² RESCHOVÁ, Jana, et al. Státověda: stát, jednotlivec, konstitucionalismus. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. str. 395. ISBN: 978-80-7552-695-3.

²³ Constitution of the Confederate States; March 11, 1861 [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/csa_csa.asp

omezené a bývají limitovány na otázky obrany a zahraniční politiky. Během formování konfедераčních politik je také kladen důraz na konsenzualitu. Předpokladem funkční konfederace tedy je do značné míry široká shoda mezi členskými státy, jelikož je jen velmi obtížné prosadit jakoukoliv kolektivní akci proti nesouhlasu členského státu. Významným znakem konfederace je absence přímo vymahatelného a aplikovatelného práva. Veškeré právní akty konfederace musí být implementovány členskými státy, jinak nemají vůči občanům členských států právní účinky. Jak již bylo uvedeno výše, členské jednotky konfederace si na rozdíl od členů federace zachovávají plnou suverenitu a mohou kdykoliv vlastním rozhodnutím z konfederace vystoupit.

Typickým případem konfederace byl Německý spolek vzniklý po napoleonských válkách. Tento spolek byl nicméně ovlivněn faktem, že členské státy vůči sobě byly ve výrazném mocenském nepoměru. Během existence spolku vznikala hnutí o užší spolupráci členských států s konečným cílem sjednocení Německa, a tedy existoval zájem na federalizaci.

V současnosti zřejmě neexistuje útvar, který by sám sebe označoval za konfederaci²⁴, ačkoliv některá uskupení jisté znaky konfederace obsahují.

Unitární stát s autonomními oblastmi

Vedle unitárních států a federálních států můžeme najít taková státní uspořádání, která používají složitější kombinovaný způsob uspořádání. Jedním takovým typem jsou unitární státy, které však obsahují jedno či více teritorií se speciálním autonomním postavením zpravidla odlišným od vnitřních správních celků dle územně samosprávného rozdělení. Typickým případem je Finská republika, která ve své ústavě uznává autonomní postavení Alandského souostrovi²⁵. Pro unitární státy s autonomními oblastmi se v anglicky mluvící literatuře vžil pojem „federacy“ odlišný od pojmu „federation“.²⁶ Autonomní území mající speciální status se mohou vyskytovat i ve státech, které jsou samy federacemi.

²⁴ Švýcarsko samo sebe označuje jako za spříseženství, přičemž název „Švýcarská konfederace“ je pouze nedokonalý překlad.

²⁵ JOENNIEMI, Pertti. The Åland Islands: neither local nor fully sovereign. *Cooperation and Conflict*, 2014, 49.1: 80-97. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0010836713514149?casa_token=Cr1DU_mCPTIAAAAA:E9L1UjcfNst2MOLZzsKl2-hi-0GnQX3wyZFHkwXogdZZdWR_NJG203dDt1KqE7rgGk14qDih-ONzKA

²⁶ LUNCH, Jamie. *Federacies and Conceptual Stretching: A Critique of the Category of “Federacy”*. PSA Annual Conference, 19-21 April 2011, London, British and Comparative Territorial Politics Group panel. 2011. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://web.archive.org/web/20120313204444/http://www.psa.ac.uk/journals/pdf/5/2011/739_367.pdf

Dalším příkladem státu, který ač formálně unitární je z velké části tvořen jednotkami s různou mírou autonomie je Spojené království Velké Británie a Severního Irska jakožto stát se specifickým monarchistickým zřízením, ve kterém lze také spařovat prvky federalismu²⁷. Spojené království se (jak ostatně prozrazuje sám oficiální název) formálně sestává z členských států, kterými jsou v tomto případě Anglie, Skotsko, Wales a Severní Irsko. Anglie však v tomto uspořádání disponuje speciálním postavením, kdy na rozdíl od ostatních členů Spojeného království nedisponuje vlastním parlamentem a vládou, ale její vláda a parlament slouží jako vlastní „federální“ instituce. Spíše se tedy jedná o stát se třemi autonomními jednotkami. Základní unifikující veličinou je pak monarcha, kterým je aktuálně britský král Karel III. Ačkoliv jednotlivé monarchie nejsou formálně považovány za autonomní oblasti, je možné spatřovat jisté materiální podobnosti.

III. Znaky federalismu

Znaky federace a federalismu představují jednotlivé komponenty, z nichž se uvedené pojmy sestávají. Jak však již bylo uvedeno v předchozí kapitole, jedná se o pojmy velmi neostré.

Po prozkoumání federalismu jakožto pojmu jsem dospěl k přesvědčení, že mezi znaky federalismu a federace je možné rozlišit dvě jejich složky, a to složky formální a složky materiální. Tento způsob dělení reflektuje skutečnou situaci, kdy různé státy světa přistupují k pojmu federalismu různě. Typickou materiální složkou znaku bude jeho explicitní projev do platného práva, zatímco materiální složkou bude jeho skutečný faktický projev do fungování státu. V praxi je možné spatřit rozdělení znaků tak, že některé státy samy sebe jako federace mohou formálně označovat, ovšem v praxi v nich k demokratické dělbě moci či přenesení suverenity nedochází. Takovými státy budou zejména autokratické a totalitní režimy prohlašující se za federální státy, jež budou blíže rozebrány ve vlastní podkapitole níže. Naopak je možné identifikovat státy, které i podle vlastních ústavních norem jsou unitárními státy, které však vnitřně naplňují materiální znaky federace.

Jelikož žádné dva federální státy nejsou stejné, a každý má své vlastní jedinečné ústavní uspořádání, nemusí být všechny znaky přítomny ve všech federálních státech²⁸. Klíčové znaky pro to, aby se však stát mohl vůbec za federaci považovat, jsou především znaky, které podmiňují

²⁷ SCHÜTZE, Robert.. Introduction: British 'Federalism'?. R. Schütze & S. Tierney (Eds.). The United Kingdom and the Federal Idea (str. 1–26). 2018 Oxford: Hart Publishing. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.5040/9781509907182.0008>

²⁸ RESCHOVÁ, Jana, et al. Státověda: stát, jednotlivec, konstitucionalismus. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. str. 301. ISBN: 978-80-7552-695-3.

vlastní státnost subjektu, který za federaci označujeme, jako je například suverenita federace, jakož i existenci horizontální dělby moci mezi federální stát a federální subjekty.

Suverenita

Suverenita je jedním ze základních znaků státnosti a jako takový je přirozeně i znakem federálního státu. Suverenitu je možno obdobně jako jiné pojmy, definovat různě, přičemž i různé právní jurisdikce na ni nahlízejí rozličně²⁹. Dle prof. Pavlíčka je suverenita svrchovanou mocí ve státě, nad kterou již není vyšší a silnější moci.³⁰ Jiná definice popisuje suverenitu jako nejvyšší neodvozenou státní moc, která nepodléhá žádnému omezení a která je obvykle členěna na vnější a vnitřní.³¹ Vnější suverenita souvisí se zahraničními vztahy a představuje nezávislost na ostatních státech, zatímco vnitřní suverenita označuje schopnost státu vykonávat svou moc uvnitř.³² Dr. Earl Fry za suverénní považuje jen takové státy, které mohou svobodně rozhodovat, přičemž za hrozbu pro suverenitu považuje například i mezinárodní ekonomické tlaky, které mohou ovlivnit takové rozhodování.³³ Mezinárodněprávní odborník Louis le Fur definoval suverenitu jako „*právo státu rozhodovat v poslední instanci o otázkách své příslušnosti*“³⁴

Suverénní státy však zároveň mohou rozhodnout o přenesení části svých pravomocí na jinou entitu, při zachování své vlastní suverenity. Stát zůstává suverénní, dokud má možnost svým vlastním rozhodnutím převzít přenesené pravomoci získat zpět.³⁵

²⁹ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. Suverenita a Evropská integrace. Praha: UK, Právnická fakulta. 1999. str. 10. ISBN 80-85889-24-2

³⁰ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges. 2021. str. 108. ISBN 978-80-7502-506-7.

³¹ TICHÝ Luboš. Státní suverenita a integrace ve vývoji Evropské unie. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA 2. 2012. Str. 15. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://karolinum.cz/data/clanek/671/Iurid_2_2012_01_tichy.pdf

³² SCHIELISKY U. Souveränität und Legitimität von Herrschaftsgewalt, Tübingen. Mohr Siebeck. 2004, str. 57. ISBN 978-3-16-148121-5

³³ FRY Earl. Sovereignty and Federalism: U.S. and Canadian Perspectives Challenges to Sovereignty and Governance. 20 Canada-United States Law Journal. 303 1994. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2031&context=cuslj>

Sovereignty and Federalism: U.S. and Canadian Perspectives Challenges to Sovereignty and Governance. 1994. Str. 303. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/canusa20&div=34&id=&page=>

³⁴ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Peaha: Leges. 2021. str. 118. ISBN 978-80-7502-506-7.

³⁵ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Peaha: Leges. 2021. str. 130. ISBN 978-80-7502-506-7.

Z uvedených definic jasně vyplývá, že pojem suverenity neustále prochází dynamickým vývojem. Celkově by se však dalo shrnout, že suverenity úzce souvisí s výkonem státní moci a schopností nezávisle na ostatních projevit svou vůli bez omezení.

Ve federálním státě suverenitou disponuje pouze federální stát, zatímco členské jednotky federace suverenitou nedisponují. Tímto se federace mimo jiné odlišuje od konfederativního uspořádání, ve kterém suverenity členů zůstává zachována.³⁶ Suverenity může být dále dělena a sdílena.

Suverenitu můžeme obdobně jako mnohé ostatní znaky dále rozdělit na formální a materiální. Zatímco formální suverenity je deklarovaná právním řádem, je to suverenity materiální, která ukazuje, nakolik stát skutečně disponuje svrchovanou mocí.

Dělení moci

Federace jakožto typ složeného státu vychází z principu vertikální dělby moci³⁷. Tato dělba moci pak musí být nejen formálně zakotvena v ústavněprávních normách, ale musí být také fakticky vykonávána. Dělení moci se významně projevuje především skrze ostatní znaky federalismu, především v rámci federální organizační struktury a rozdělení pravomocí ve státě. Vlastní vznik moderního federalismu byl spjat se vznikem amerického federálního státu a dělba moci byla diskutována jako jeden nejvýznamnějších federálních aspektů³⁸. Demokratická federace předpokládá základní horizontální dělbu moci na výkonnou, zákonodárnou a soudní. Přidává ovšem další vrstvu vertikální, kdy pravomoci jsou rozděleny mezi federaci a její členské státy. Členské státy, obdobně jako federace, mají vlastní orgány moci zákonodárné, výkonné a soudní, které uplatňují pravomoci svěřené jim federální ústavou. Federální stát musí pro zachování fungující dělby moci rozdělení moci respektovat a nezasahovat do vnitřních záležitostí členských států. Ty se naopak musí chovat s příslušnou federální loajalitou a nezasahovat do pravomocí federace.

³⁶ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Peaha:Leges. 2021. str. 130. ISBN 978-80-7502-506-7.

³⁷ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Peaha:Leges. 2021. str. 239. ISBN 978-80-7502-506-7.

³⁸ KYSELA, Jan. Dělení moci v kontextu věčného hledání dobré vlády. Praha: Leges. 2019. str.118. ISBN: 978-80-7502-399-5

Státnost federace i států

Základním znakem federace je státnost jak členských jednotek, tak federace.³⁹ Jednotlivé členské jednotky mají zpravidla postavení států s vlastními orgány veřejné moci a vlastními ústavami. Tyto členské státy nicméně nedisponují na rozdíl od federace mezinárodněprávní subjektivitou a vnější suverenitou. Federace mívá také vůči členským státům specifická práva, kterými ovlivňuje jejich fungování. V některých případech také federální ústava stanovuje povolenou formu vlády členských států. Příkladem může být čl. IV. oddíl 4 Ústavy Spojených států amerických, která zaručuje každému členu Unie státní formu republiky.

Federální právo

Federace, ač samy státy, se sestávají z členských států, které mají vlastní výkonnou, soudní ale i zákonodárnou složku. Výsledkem takového uspořádání jsou tedy dva plně funkční právní řády, a to právní řád federace a právní řád členského státu⁴⁰. Tato dualita je typickým znakem federace. Znakem federálního práva je pak přímý účinek na občany federace. Tímto se liší od konfederace, ve které jsou federální právní akty závazné pouze pro členské státy, jež pak mají povinnost federální právo aplikovat do vlastního právního řádu.

Z podstaty svrchovanosti federálního státu je federální právo do značené míry nadřazené právu členských států v tom smyslu, že v rámci sdílených pravomocí mívá aplikační přednost. Federální soudnictví pak disponuje pravomocí, v případě rozporu práva členského státu s ústavním právem federace, takové právo zrušit.

Jakožto příklad je opět možné uvést Spojené státy americké, kde Nejvyšší soud, který skrze vývoj judikatury již v prvních letech existence federace dovedl svou pravomoc strážit ústavu. Nejvýznamnějším rozhodnutím, které precedenčně dovedlo pravomoc Nejvyššího soudu posuzovat ústavnost všech právních předpisů, se stal případ *Marbury vs. Madison*⁴¹. Z hlediska federalismu je významné, že Nejvyšší soud disponuje autoritou i nad ústavními soudy jednotlivých členských států⁴².

³⁹ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Peaha:Leges. 2021. str. 250. ISBN 978-80-7502-506-7.

⁴⁰ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Peaha:Leges. 2021. str. 258. ISBN 978-80-7502-506-7.

⁴¹ VAN ALSTYNE, Wiliam. "A Critical Guide to *Marbury v. Madison*". *Duke Law Journal*. 18 (1): 1–49. 1969. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://scholarship.law.duke.edu/dlj/vol18/iss1/1/>

⁴² TEMME, Laura. *Can Federal Courts Overrule State Courts?*. FindLaw. 2022. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://constitution.findlaw.com/article3/annotation22.html>

Dalším příkladem může být Spolková republika Německo, kde dle článku 31. Základního zákona Spolkové právo ruší právo zemské.

Princip subsidiarity

Princip subsidiarity je politickou zásadou vycházející z předpokladu, že pokud je to možné, mělo by se o otázkách veřejného zájmu rozhodovat na co nejnižší úrovni veřejné správy, a tedy co nejbližže těm, které rozhodnutí ovlivní⁴³. Subsidiarita ve státě se zpravidla projevuje tak, že orgány vyšších úrovní veřejné správy mají zcela striktně dané rámce pravomocí, přičemž v právním řádu státu bývá přítomna klauzule, která stanoví, že veškeré zbylé pravomoci, které nejsou speciálně vyčleněny, náleží do pravomoci nižších orgánů. Idea subsidiarity se objevuje již od dob starověku, přičemž byla rozvinuta v díle Tomáše Akvinského⁴⁴.

Federální státy pak velmi často zakotvují princip subsidiarity jakožto svou základní ideu pro rozdělení pravomocí ve státě, jelikož je takto dosaženo adekvátního rozdělení moci mezi členskými jednotkami a federálním státem.⁴⁵

Právní rovnost členských jednotek

Obecným principem demokratických federálních států je právní rovnost členských jednotek⁴⁶. Rovnost členských jednotek bývá taktéž uváděna jako definiční znak federalismu jako takového. Je obvyklé, že federální stát obsahuje členské jednotky stejného typu, které jsou rovnoprávně zastoupeny v orgánech veřejné moci federálního státu a disponují stejnými právy a povinnostmi. Přesto existují federace, ve kterých je členská rovnost jednotek narušena zvláštním postavením některých jednotek.

⁴³ FRIESEN Mark. Subsidiarity and Federalism: An Old Concept with Contemporary Relevance for Political Society. 2005. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/47004/ssoar-fedgov-2005-1-friesen-Subsidiarity_and_Federalism_An_Old.pdf;jsessionid=BDE1DC0425B60A9BD7A7B461B028CB79?sequence=1

⁴⁴ BŘICHÁČEK, Tomáš. Princip subsidiarity 15 let od podpisu Maastrichtské smlouvy. *RevuePolitika* 8/2007. 2007. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.cdk.cz/princip-subsidiarity-15-let-od-podpisu-maastrichtske-smlouvy>

⁴⁵ BROUILLET, Eugénie. "Canadian Federalism and the Principle of Subsidiarity: Should We Open Pandora's Box?." *The Supreme Court Law Review: Osgoode's Annual Constitutional Cases Conference* 54. (2011). str. 604 [cit. 2023-2-21]. Dostupné z: <https://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1227&context=sclr>

⁴⁶ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. *Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání.* Praha: Leges. 2021. str. 252. ISBN 978-80-7502-506-7.

Příkladem může být uspořádání Ruské federace, která se sestává z několika typů členských jednotek s rozličnými právy. Ruská federace se podle článku 5 a článku 65 své ústavy platné ke dni 11. března 2023 skládá celkem z 89 subjektů, z nichž je 24 republik, 9 krajů, 48 oblastí, 3 federální města, 1 autonomní oblast a 4 autonomní okruhy. Tento seznam nicméně je v přímém rozporu s mezinárodním právem, jelikož v sobě zahrnuje ukrajinské regiony násilně okupované armádou Ruské federace, které byly protiprávně anektovány⁴⁷. Jednotlivé typy subjektů v zásadě reflektují specifičnost konkrétních regionů federace s ohledem na národnostní či náboženské rámce. Nejčastějším typem jsou oblasti, které v zásadě představují základní jednotku federace, přičemž jsou obývané zejména etnickými Rusy. I proto se z geografického hlediska oblasti nachází v historickém regionu Rusi a poruštěnými oblastmi kolem transsibiřské magistrály. Naopak republiky se nacházejí spíše v periferních oblastech a jsou obývány etnickými menšinami. Republiky, ač formálně rovny ostatním subjektům federace, se těší širší míře autonomie, jelikož mají vlastní volenou hlavu státu, ústavou, soudní soustavou i jazykem.

Některé federální jednotky pak mohou mít jiná práva s ohledem na své zvláštnosti, jako je třeba abnormálně vysoký počet obyvatelstva. Proto například některé německé spolkové státy disponují vyšším počtem zástupců ve Spolkové radě.

Ústava

Základním dokumentem federálního státu je federální ústava⁴⁸. Tímto se mimo jiné federace odlišuje od konfederace, jejímž základním dokumentem bývá mezinárodní smlouva. Federální ústava musí obsahovat materiální znaky federace, jako je nastavení vztahů mezi federací a členskými státy, dělbu moci a rozdělení pravomocí. Typickým příkladem federální ústavy je ústava Etiopie, která v článku 1 výslovně stanovuje Federální a demokratický stát. Federální ústava jakožto základní dokument federálního státu obsahuje také materiální znaky federace.

Federální ústavodárce disponuje takzvanou kompetenční kompetencí, na základě které rozdělí kompetence mezi federaci a její členské jednotky. Případná změna ústavy musí být obvykle schválena i na úrovni členských států, ačkoliv zde nebývá potřeba jednomyslnost.

⁴⁷ Článek 65 Ústavy Ruské federace

⁴⁸ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges. 2021. str. 251. ISBN 978-80-7502-506-7.

Federální ústava má zřejmě nejvýraznější formální složku, kdy sama existence formálního ústavního dokumentu je jedním z předpokladů federace. Stát by ovšem teoreticky mohl mít dokument, který by materiálně byl ústavou, avšak by se za ústavu neoznačoval.

Aplikace federálního pojmosloví

Základním ryze formálním znakem jakékoliv federace je samotný název federálního státu. Mnohé federální státy ve svém názvu obsahují v některém tvaru slovo „federace“ jako například Ruská federace, Nigerijská federativní republika, Federativní státy Mikronésie. Ještě větší množství států ve svých ústavách přímo stanoví federaci jakožto formu státu. Vlastní užití pojmu federace federálním státem představuje faktické přijetí federální identity. Je však třeba mít na paměti, že samotné užití pojmu federace nezakládá materiálně takovou formu státu a je třeba naplnění materiálních znaků, aby bylo možno stát za federaci považovat. Přesto nelze s ohledem na principy demokratického státu význam vlastní identifikace státu a jeho obyvatel podceňovat a lze ho do značné míry považovat za předpoklad demokratického federalismu.

Užití pojmu federace ve státní terminologii se nicméně zpravidla neomezuje pouze na vlastní název federálního státu. Federální státy se zpravidla sestávají z „federálních“ subjektů, či jinak jasně definovaných členů federace. Článek 20 Základního zákona Spolkové republiky Německo stanovuje Německou spolkovou republiku jako spolkový stát. Federální zřízení je tak výslovně stanoveno nejvyšší ústavní normou.

Hlavní město a federální distrikt

Území federálního státu se skládá z území, které náleží jednotlivým členským státům. Nebývá však výjimkou, že v rámci území federálního státu dojde k vyčlenění konkrétního území, které nenáleží žádnému ze členských států a je výhradně federálním územím. V takovém federálním distriktu zpravidla bývá umístěno hlavní město federace, a to s důvodem, aby žádný členský subjekt nebyl zvýhodněn umístěním hlavního města a federálních institucí na svém území. Příkladem takového federálního distriktu je District of Columbia ve Spojených státech amerických, Federální distrikt Brazílie, či Teritorium hlavního města Austrálie⁴⁹. V některých případech pak hlavní města nejsou největšími ani nejvýznamnějšími městy ve federaci a bývají vytvořena uměle právě s cílem mít neutrální hlavní město. Status hlavního města bývá obvykle

⁴⁹ Článek 125 ústavy Austrálie.

stanoven právním předpisem, avšak hlavní město také může vyplynout v podstatě materiálně zejména faktickou přítomností vládních institucí v konkrétním městě.

Federální pravomoci

Federální státy zpravidla disponují určitými typickými pravomocemi, které úzce souvisí s jejich postavením jakožto suverénních států. Takovými pravomocemi jsou především pravomoci související se zahraničními vztahy, obranou, měnou a strategickými investicemi. Federace obvykle stanovuje celostátní standardy jako míry a váhy, reguluje leteckou a dálniční přepravu. Členské státy jsou pak zpravidla odpovědné za širokou škálu vnitřních záležitostí, jako je školství, kultura a místní infrastruktura, ačkoliv v moderním federalismu i do těchto oblastí obvykle zasahuje federální stát⁵⁰. Pravomoci pak mohou být rozděleny jako výlučné nebo sdílené.

Příkladem rozdělení federálních pravomocí může být Ústava Spojených států amerických, která původně striktně rozdělila pravomoci mezi federální instituce a instituce členských států. V současnosti nicméně dochází k určitému prostupování pravomocí federální vlády tak, jak bylo popsáno v případě kooperativního federalismu. Pravomoci Kongresu jsou vyjmenovány v článku I oddíle 8 Ústavy Spojených států. Naopak v článku I. oddíle 10. je stanoven zákaz členským státům činit některé úkony, které Ústava svěřuje federaci. Z nejvýznamnějších pravomocí federálního státu můžeme jmenovat pravomoc vést zahraniční politiku státu, stanovovat cla, vydávat a regulovat měnu, pečovat o obranu země a další. Z ekonomických pravomocí je vhodné zmínit celní unii, kdy jsou zapovězena cla mezi členskými státy a vnější cla jsou v pravomoci federace.

V rámci Švýcarského spříseženství Konfederace mimo jiné zodpovídá dle článku 54 Švýcarské Ústavy za zahraniční vztahy a obranu. Ovšem jednotlivé kantony mají dle článku 57 Švýcarské Ústavy právo uzavírat mezinárodní smlouvy týkající se záležitostí, které spadají do jejich pravomocí.

Obdobně jako jiné federální ústavy, Základní zákon Spolkové republiky Německo v článku 73 stanoví exkluzivní pravomoci Spolku, mezi které náleží mimo jiné zahraniční vztahy a obrana,

⁵⁰ SAUNDERS, Cheryl. The Division of Powers in Federations. Constitution Brief. Institute for democracy and electoral assistance. 2019. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://constitutionnet.org/sites/default/files/2020-02/divisions-of-powers-in-federations.pdf>

federální občanství a měna⁵¹. Dle článku 32 Základního zákona náleží do pravomocí Spolku vztahy k cizím státům. Zvláštností Německého federalismu nicméně je, že členské státy mohou se souhlasem spolkové vlády uzavírat smlouvy s cizími státy.

Federace, jakožto nositelka suverenity, obvykle disponuje pravomocemi k vynucení federativního chování⁵². Takovými pravomocemi jsou například možnosti federace zasahovat do právních řádů členských států, či obecně vymoci si silou loajalitu federálních subjektů. Příkladem federálního státu, který musel vynucovat loajalitu subjektu, který se vzpíral federální autoritě, jsou Spojené státy americké v období občanské války, či Ruská federace během války v Čečně⁵³⁵⁴.

Orgány federace

Orgány či organizační struktura federace zastřešující pojem pro státní orgány, které ve federacích nejsou orgány jednotlivých členských států, ale působící jako orgány samotného federálního státu. Tyto orgány pak dohromady tvoří celou federální vrstvu státních orgánů.

Obdobně jako jiné typy států i federální stát disponuje orgány moci výkonné, zákonodárné a soudní. Federální orgány nicméně zpravidla disponují určitými specifiky.

Federální parlament, představující moc zákonodárnou, je typicky bikamerálním parlamentem⁵⁵. V jedné z komor bývají zastoupení všichni obyvatelé federace na základě proporcionálního rozdělení tak, aby byli všichni zastoupeni rovnoměrně. Příkladem takové komory je Německý spolkový sněm, který je volen přímou volbou. Druhá komora federálního parlamentu pak obvykle slouží k reprezentaci vlastních členských jednotek federace⁵⁶. Existují federace, ve kterých jsou v této druhé komoře členské státy zastoupeny stejným počtem zástupců bez ohledu na počet

⁵¹ LEHMBRUCH, Gerhard. The institutional framework: Federalism and decentralisation in Germany. In: Comparing Public Sector Reform in Britain and Germany. Routledge, 2019. str. 85-106. ISBN 978-13-1519-629-9

⁵² PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges. 2021. ISBN 978-80-7502-506-7. str. 254

⁵³ EVANGELISTA, Matthew. The Chechen wars: will Russia go the way of the Soviet Union?. Brookings Institution Press, 2004. ISBN 978-08-1572-498-8

⁵⁴ PAIN, Emil; LOVE, R. R. The second Chechen war: The information component. Military Review, 2000, 80.4: 59-69. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://community.apan.org/cfs-file/_key/docpreview-s/00-00-08-52-52/2000_2D00_07_2D00_01-The-Second-Chechen-War_2D00_The-Information-Component-_2800_Love_2900_.pdf

⁵⁵ NEUBAUER, Zdeněk. Státověda a teorie politiky. Sociologické nakladatelství (SLON). 2006. str. 224 -235. ISBN 80-86429-51-2

⁵⁶ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges. 2021. str. 256. ISBN 978-80-7502-506-7.

obyvatel, jako je například Senát Spojených států amerických, nebo také federace, ve kterých je počet zástupců upraven s ohledem na populaci jednotlivých členů, jako například Spolková rada Spolkové republiky Německo. Spolková rada však ve své podstatě není parlamentním orgánem. Obecně se dá říci, že federace zpravidla disponují orgánem, který je federálním orgánem v užším významu, a který zajišťuje zastoupení členských států ve federální struktuře.

Výkonnou moc ve federacích představuje zpravidla federální vláda či hlava státu. Tato vláda je nicméně ve svých pravomocích významně omezena za účelem ochrany práv členských subjektů. Výkonný orgán pak disponuje pravomocemi nad federálními ozbrojenými složkami. Postavení federální vlády dále obecně závisí na tom, zda je federace systémem prezidentským, či parlamentním. V prezidentském systému federace, jako jsou například Spojené státy americké, se na volbě prezidenta, který následně sestavuje vládu, podílí významnou měrou členské státy, skrze systém sboru volitelů⁵⁷. V parlamentním systému, jako je spolková republika Německo, pak vláda vzejde ze zvoleného parlamentu.

Soudní moc obvykle představuje buď komplexní federální soudní struktura, která existuje vedle soudní struktury členských států, nebo alespoň existuje jeden nejvyšší federální soud, který figuruje jako nejvyšší orgán moci soudní ve federaci s pravomocí chránit federální ústavu⁵⁸.

Nemožnost opustit federaci

Jedním ze znaků federace v souvislosti se suverenitou je nemožnost členského státu federace jednostranně opustit federální stát.⁵⁹ Lze spekulovat, zda v případě, že členský stát právo má, je vůbec o federaci možné hovořit. Z historického hlediska byla tato teoretická otázka v praxi řešena jako jeden z *casum belli* americké občanské války, kdy jižní státy dovozovaly z federální ústavy právo členských států na jednostrannou separaci. Vítězství severních států, zastávající výklad, že členské státy nemají právo na jednostranné odtrhnutí, zakotvilo tento výklad do teorie amerického federalismu. Nemožnost jednostranného opuštění federace může být vnímáno jako projev státnosti federálního státu z hlediska znaku státní moci. Pokud by se členský stát mohl kdykoliv v reakci na jakékoli rozhodnutí federálního státu rozhodnout opustit federální stát, mělo by to významné

⁵⁷ WHITTINGTON, Keith E.; CARPENTER, Daniel P. Executive power in American institutional development. *Perspectives on Politics*, 2003. str. 495-513. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://kewhitt.scholar.princeton.edu/publications/executive-power-american-institutional-development>

⁵⁸ LOVELL, George I. *Legislative deferrals: Statutory ambiguity, judicial power, and American democracy*. Cambridge University Press, 2003. ISBN 978-0521824156

⁵⁹ SANJAUME-CALVET Marc. *Secession and federalism: A Chiaroscuro*. 50 Shades of federalism. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <http://50shadesoffederalism.com/diversity-management/secession-federalism-chiaroscuro/>

důsledky pro státní moc federace. Tímto prizmatem by mohlo být dovozeno, že právo jednostranně opustit federaci by omezovalo efektivní státní moc jakožto základní státoprávní znak státu.

Drtivá většina federací v souladu s tímto teoretickým výkladem nepočítá s právem členských států na jednostranné odtržení, ovšem nalezneme i výjimky. Etiopská ústava v článku 39 přiznává všem svým národům, národnostem a lidem právo na sebeurčení, včetně výslovného práva na odtržení od federálního státu.⁶⁰ Právo na odtržení je však podmíněno dvěma podmínkami. Nejprve musí odtrhující se entita ve svém vlastním legislativním sboru odhlasovat většinou dvou třetin svých členů zaslání požadavku na odtržení centrální vládě. Tímto je zajištěno, že musí existovat opravdu široká politická shoda na vůli se odtrhnout. Dále má centrální vláda povinnost do tří let od zadání požadavku zorganizovat referendum v členské entitě usilující o odtržení, ve kterém musí být rozhodnutí podpořeno většinou hlasů. V případě splnění těchto podmínek dojde k předání moci a vypořádání majetkových otázek. Přestože Etiopie ve své ústavě obsahuje ustanovení o odtržení, je nezpochybnitelně státem, a proto není možné zcela přijmout teoretický závěr o vyloučenosti práva na jednostranné odtržení a státnosti. Významnou roli však hrají právě dílčí omezení, která ústava stanoví odtrhující se entitě. Federální vláda sice nemá ve své pravomoci odtržení zabránit a odtržení je tedy technicky jednostranným úkonem. Obsažení mechanismu v ústavě a relativně omezené podmínky pro odtržení dávají federaci jistou míru kontroly nad situací. Je také třeba vzít v potaz faktické rozložení sil ve státě. Závěrem je tedy možné uvést, že znakem federace je buď zcela znemožněná, nebo alespoň právně federálním státem regulovaná možnost separace člena federace.

Dvojitý občanství

V některých federacích existuje dvojitý občanství občanů, kteří mají jak občanství členských států, tak občanství státu federálního⁶¹. Občanství federace je pak občanstvím z hlediska mezinárodněprávního, zatímco občanství členského státu má relevanci pouze uvnitř federace. Existují ovšem i takové federace, ve kterých jsou obyvatelé pouze občany federace, a státní

⁶⁰ ABDULLAHI A.M. Article 39 of the Ethiopian Constitution On Secession and Self-determination: A Panacea to the Nationality Question in Africa?. *Verfassung und Recht in Übersee / Law and Politics in Africa, Asia and Latin America*, Vol. 31, No. 4 (4. Quartal 1998). 1998. Str. 440 - 455. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/43110295#metadata_info_tab_contents

⁶¹ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. *Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání*. Praha: Leges. 2021. str. 253. ISBN 978-80-7502-506-7.

občanství neexistuje⁶². Federální občanství je důležitým federálním znakem s ohledem na státnost federace v mezinárodně právním pojetí.

Ekonomická provázanost a společná měna

Federální stát má, obdobně jako všechny ostatní jiné typy států, finanční a ekonomický aspekt. Ekonomické a finanční pravomoci pak jsou obvykle rozděleny mezi federaci a členské státy. Federace zpravidla disponuje pravomocemi týkající se měny. Federální státy mají zpravidla jednotnou měnu, jež je regulována federálními orgány. Členské státy pak měnu musí přijímat a nemají právo vydávat vlastní měnu.

Příjmy do rozpočtu federace tradičně tvoří cla, která spadají do kompetence federace v rámci zahraniční politiky. Federální ústava dále rozděluje pravomoci týkající se výběru daní. Příjmy z daní pak jsou obvykle rozděleny mezi federaci a členské státy⁶³.

Ve federálních státech bývá obvyklé, že federální vláda v případě potřeby hospodaří se schodkem veřejných financí. Zadlužení členských států však již není tak obvyklé, jak dokládá příklad Spojených států amerických, kde je obsahem ústav 49 členských států zapovězení schodkových rozpočtů⁶⁴. Krom výše uvedeného federace často ovlivňují ekonomiku i dalšími nástroji, jako je například stanovování federálních standardů pro zboží, míry a jednotky a další vhodné společné nástroje. Pomocí různých typů ekonomických pobídek dále mohou federace ovlivňovat dění na úrovni členských států i v oblastech, v nichž nemají přímé kompetence⁶⁵.

⁶² Článek 8 Belgické Ústavy

⁶³ PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges. 2021. str. 259. ISBN 978-80-7502-506-7.

⁶⁴ National debt vs.state debt. Psi. 2017. [cit. 2023-3-5] Dostupné z: <https://psicollect.com/national-debt-vs-state-debt/>

⁶⁵ NICHOLSON-CROTTY, Sean. Leaving money on the table: Learning from recent refusals of federal grants in the American states. Publius: The Journal of Federalism, 2012, 42.3: 449-466. [cit. 2023-3-5] Dostupné z: <https://academic.oup.com/publius/article-abstract/42/3/449/1825857?redirectedFrom=fulltext>

IV. Druhy federací

Druhy federací podle způsobů vzniku

Federace zpravidla vznikají procesem, který se nazývá federalizací. Rozlišujeme pak dva obecné typy federalizace, kterými jsou federalizace integrativní⁶⁶ (neboli také agregativní federalizace⁶⁷) a devolutivní (neboli disagregativní federalizace). Na základě procesu federalizace tedy rozeznáváme federace vzniklé integrací a federace vzniklé devolucí. Tento způsob dělení vychází z dynamiky procesu federalizace, kdy zpravidla federace vzniká spojováním unitárních celků do jednoho celku federálního, nebo kdy naopak je unitární stát vnitřně rozdělen a decentralizován.

Integrativní federalizace předpokládá existenci dvou či více státních celků⁶⁸, které jsou spojeny společnou vůlí vzdát se části své suverenity a pravomocí ve prospěch vzniku federálního státu, jehož budou nadále členy. Důvodem pro takové spojení může být například touha lépe zajistit svým občanům základní funkce, které z hlediska státoprávní teorie má poskytovat stát jako jsou bezpečí, organizace služeb veřejného zájmu, regulačně normativní funkce a výkon spravedlnosti. Zřejmě nejtypičtějším případem integrativní federalizace je federalizační proces Severoamerických kolonií během americké války za nezávislost. Zde zastánci federalizace poukazovali zejména na vnější nebezpečí v podobě hrozící britské invaze, kdy jednotný federální stát měl větší šanci se ubránit než skupina jednotlivých unitárních států. Dílo Listy federalistů, sepsané americkými federalisty v době národní debaty o budoucnosti ústavního vývoje kolonií, pak je možné označit za vyčerpávající výčet důvodů, pro které je výhodné spojovat menší unitární státy do větších federálních celků.

Zcela opačným směrem než integrativní federalismus působí federalismus devolutivní⁶⁹⁷⁰. Zde je výchozím celkem unitární stát s centralizovanou mocí, který však z určitého důvodu zvolí cestu

⁶⁶ GERVEN, WALTER van (2005). *The European Union: A Polity of States and Peoples*. Stanford: Stanford University Press. str. 23–50. ISBN 9780804750646

⁶⁷ RIKER, William H. *Federalism*. In: GOODIN, R., PETTIT Philip, POGGE, Thomas. *A companion to contemporary political philosophy*, Blackwell Publishing Ltd. 2017, str. 612-620. ISBN:9781405136532

⁶⁸ COLINO, César. *Varieties of federalism and propensities for change. Federal dynamics. Continuity, change, and varieties of federalism*, 2013, 48-69. [cit. 2023-3-5] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/286929611_Varieties_of_federalism_and_propensities_for_change_in_Jorg_Broschek_and_Arthur_Benz_eds_Federal_Dynamics_Continuity_Change_and_Varieties_of_Federalism_Oxford_Oxford_University_Press_pp_48-69_2013

⁶⁹ BROSCHEK, Jörg. *Federalism in Europe, America and Africa: a comparative analysis. Federalism and decentralization: perceptions for political and institutional reforms*, 2016. Konrad-Adenauer-Stiftung, str. 23-50. ISBN 978-981-09-8749-7

⁷⁰ GERVEN, Walter Van. *Federalism in the US and Europe*. *ICL journal*, 2007, 1.1: 3-33. [cit. 2023-3-5] Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/icl-2007-0103>

decentralizace a vytvoření vnitřních členských států. Zatímco v případě integrativního federalismu dochází ke vzniku zcela nového jedinečného státu odlišného od zakládajících členských států, u devolutivního federalismu ke vzniku nového státu nevzniká. Stávající stát pouze změní svou vnitřní strukturu, avšak jeho suverenita z hlediska mezinárodního práva zůstává nedotčena. Typickým příkladem vzniku federace devolutivním způsobem je vznik federálního Československa ústavním zákonem č. 143/1968 Sb. o československé federaci. Důvodů pro vznik federálního státu devolutivním způsobem může být celá řada a zpravidla se odvíjejí od konkrétních socioekonomických, politických, etnických či náboženských poměrů daného státu. Federalizace takovýchto vnitřně rozdělených států pak může mít velmi dramatické důsledky. V některých případech jako například Nigérie, byla federální forma státu zvolena v obavě před úplným rozdělením státu. Federalizace tak přispěla ke stabilizaci a uspokojila nároky menšinových skupin na vlastní samosprávu. Naopak v případě Československa federalizace svým způsobem ulehčila proces úplného rozdělení státu v důsledku před-vytvoření státních institucí bývalých členských států. Z tohoto důvodu se mnohé unitární státy mající významné menšiny silně obávají jakéhokoliv náznaku federalizace v obavě, že oslabí vnitřní jednotu státu. Pro tento postoj je typické například Rumunsko se svým problematickým autonomii požadujícím regionem Sikulsko obývaným především maďarsky mluvící populací⁷¹ či Bulharsko se svou menšinou tureckou⁷². Obdobně Španělské království se brání federalizaci z obavy před separatistickými tendencemi regionů jako je Katalánsko, Baskicko, Galicie či Andalusie⁷³.

Autoritativní a demokratická federace

Federalismus ve své základní podstatě představuje systém, na základě kterého je určitým způsobem rozdělena moc ve státě. Princip dělby moci je pak spojen především s demokratickým zřízením, jehož je výchozím předpokladem. Přesto federalismus není omezen pouze na státy demokratické a v určité podobě jej můžeme nalézt i u států autokratických a totalitních. Bude se však jednat především o federalismus v jeho formální podobě, jelikož jeho materiální podoba se pevně odvíjí od faktického rozdělení moci. Dá se shrnout, že čím je režim bližší k režimu

⁷¹ KRIVUSHIN, Ivan. Integration and Separatism in Europe: A Chance for Russia?. Russia in a Changing World. Palgrave Macmillian. 2020 str. 179-196. ISBN: 978-981-15-1897-3

⁷² ANAGNOSTOU, Dia. Nationalist legacies and European trajectories: post-communist liberalization and Turkish minority politics in Bulgaria. Southeast European and Black Sea Studies, 2005, 5.1: 89-111. [cit. 2023-3-5] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1468385042000328385>

⁷³ COLOMER, Josep M. The Spanish 'state of autonomies': Non-institutional federalism. West European Politics, 1998, 21.4: 40-52. . [cit. 2023-3-5] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/261671040_SPAIN-The_Spanish_%27state_of_autonomies%27_Non-institutional_federalism

totalitnímu, tím přímo úměrně nelze hovořit o materiálním federalismu. Důvody proč některé autoritativní či totalitní státy jsou i přesto federacemi se liší podle konkrétních případů jednotlivých států, avšak zejména se tak stane v případě, že stát byl federací ještě před zavedením autoritativního nebo totalitního režimu a takový režim jen nadále udržuje existující instituce předchozího režimu, nebo pokud režim naopak v souladu se svou vlastní ideologií umožní vnitřní federalizaci s cílem uvolnit napětí mezi národnostmi v daném státu⁷⁴.

Ruská federace je příkladem státu, který je dle formálních znaků federací, ovšem vzhledem ke své povaze autoritativního státu je dělba moci výrazně omezena. Dle platné ústavy je dáno rozdělení na členské jednotky federace, existuje ústavní rozdělení pravomocí mezi federální orgány a orgány členských subjektů a stát sám se za federaci označuje. Vzhledem k aktuálnímu stavu demokracie v Ruské federaci lze zpochybnit, nakolik existuje skutečná dělba moci a nakolik jsou práva členských subjektů respektována⁷⁵. Za zmínku stojí také Čečenská republika, region, který opakovaně usiloval o nezávislost na Ruské federaci⁷⁶. V současné době v Čečensku vládne prezident Ramzan Kadyrov, syn Achmata Kadyrova, který při poslední válce za nezávislost přešel na stranu Ruska a pomohl obnovit kontrolu federace nad vzbouřeným státem. Jeho postavení vůči prezidentu Ruské federace by se však dalo připodobnit spíše ke vztahu leníka vůči lennímu pánovi⁷⁷.

Celkově od nástupu prezidenta Vladimíra Putina k moci lze spatřovat tendence směřující k oslabení faktické role federálních subjektů, za účelem posílení centrálního řízení státu. Oslabování se pak zvláště projevuje u těch subjektů, které se těšily speciálnímu samosprávnému postavení. Ruská federace je tak vskutku charakteristickým příkladem státu, ve kterém je formálně federalismus vedoucím státním principem, avšak materiálně se jedná stále více o stát bez faktické dělby moci⁷⁸.

⁷⁴ ROEDER, Philip G. Soviet federalism and ethnic mobilization. *World Politics*, 1991, 43.2: 196-232. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://www.sneps.net/t/images/Articles/Roeder_1991.pdf

⁷⁵ Russia Overview. Freedom House. 2022. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/russia/freedom-world/2022>

⁷⁶ EVANGELISTA, Matthew. *The Chechen wars: will Russia go the way of the Soviet Union?*. Brookings Institution Press, 2004. ISBN 978-08-1572-498-8

⁷⁷ BBC. Ramzan Kadyrov: Putin's key Chechen ally. 2020. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-31794742>

⁷⁸ HENDERSON, Jane. *The Constitution of the Russian Federation A Contextual Analysis*. Hart Publishing. 2011. str. 100. ISBN: 978-1-84113-784-1

Opakem autoritativní federace je federace demokratická, kterou lze teoreticky označit za standardní federaci. V rámci demokratické federace dochází k účinné dělbě moci a celkovému demokratickému fungování státu.

Duální federalismus a kooperativní federalismus

Dělení federalismu na duální a kooperativní má své kořeny ve vývoji federalismu ve Spojených státech amerických⁷⁹. Duální federalismus představoval první fázi amerického federalismu po přijetí federální ústavy. Duální federalismus, nebo také „federalismus vrstveného koláče“⁸⁰, se vyznačoval striktní odděleností pravomocí jednotlivých „vrstev“ státu, tedy vlády federální a vlád členských států. Zatímco federální vládě náležely výsostné pravomoci týkající se obrany, mezinárodních vztahů a zahraničního obchodu, vládám členských států výhradně náležely záležitosti jako náboženství, trestního práva či běžných soukromoprávních záležitostí. V důsledku tohoto striktního oddělení neexistovaly žádné oblasti pravomocí, ve kterých by nebylo jasné, které vrstvě náleží. Celkově se dá duální federalismus charakterizovat jako typ federalismu, ve kterém mají členské státy velmi silné postavení ve svých exkluzivních sférách pravomocí, ve kterých jsou v podstatě suverénní.

Naproti tomu v období následujícím po Velké hospodářské krizi došlo k určitému přehodnocení tohoto přístupu a neprostupná bariéra mocenských sfér začala být čím dál více prostupnější⁸¹. Federální vláda využila vágně formulovaných ustanovení ústavy, jako například pravomoc „pečovat o všeobecný blahobyt“, k tomu, aby rozšířila svou působnost i do oblastí pravomocí do té doby příslušejícím členským státům. Jelikož Nejvyšší soud Spojených států amerických tuto praxi posvětil, otevřela se nová kapitola amerického federalismu nazvaná kooperativní federalismus nebo také „federalismus mramorovaného koláče“⁸². Kooperativní federalismus se oproti duálnímu federalismu vyznačuje vyšší mírou flexibility, kdy je možné efektivněji řešit problémy vyskytující se na federální úrovni. Cenou však je do jisté míry oslabení postavení členských států, které tak přišly o exkluzivitu svých pravomocí. Kooperativní federalismus, kde

⁷⁹ SCHÜTZE, Robert. From dual to cooperative federalism: the changing structure of European law. Oxford University Press, 2009. ISBN: 978-0-19-923-8583

⁸⁰ Volně přeloženo originální: „layer cake federalism“

⁸¹ YOUNG, Ernest A. Dual Federalism, Concurrent Jurisdiction, and the Foreign Affairs Exception. *Geo. Wash. L. Rev.*, 2000 str. 139. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2530&context=faculty_scholarship

⁸² Volně přeloženo originální: „marble cake federalism“

není zcela jasně dána pevná hranice mezi pravomocemi jednotlivých úrovní federálního státu, je svou povahou bližší unitárním státům než federalismus duální.

Asymetrická federace

Ve federacích bývá obvyklé, že členské jednotky federací disponují rovnocenným postavením vůči ostatním členským jednotkám. Takové federace nazýváme federacemi symetrickými. Asymetrická federace je pak případem, kdy jedna nebo více jednotek disponuje výrazně odlišným postavením, a to zpravidla vyšší mírou autonomie oproti ostatním členským jednotkám⁸³. Jedná se tedy o typově podobný případ, jako unitární stát s autonomní oblastí, pouze aplikovaný na federální stát. Příkladem může být Kanada se speciálním postavením, kterému se oproti ostatním provinciím těší provincie Québec⁸⁴.

Evropská unie

Tématem této práce je federalismus a jeho projevy v Evropské unii. Pro úspěšnou identifikaci projevů federalismu je nejprve nutné Evropskou unii stručně popsat s ohledem na proces integrace členských států a rozvržení pravomocí. Je třeba také srovnat evropský proces integrace s procesem federalizace a zjistit, zda je možné je ztotožnit. Současná literatura Evropskou unii zpravidla popisuje jako subjekt *sui generis*, přičemž z teoretického hlediska bývá kategorizována jako subjekt mající znaky konfederace, ale také federálního státu. Jedná se tedy o jakýsi hybridní mezistupeň. Cílem této kapitoly je analyzovat tyto znaky a předeštit potenciální budoucí vývoj evropského federalismu.

Evropská unie je nadstátní politická a ekonomická organizace sdružující členské evropské státy. Právním základem Evropské unie jsou Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie, přičemž Evropská unie se označuje jako útvar *sui generis*, jelikož má znaky jak mezinárodní organizace, tak jednotného federálního státu. Z hlediska definice se pak blíží konfederaci, jelikož je složena ze suverénních států a jejím základním dokumentem je série smluv, přesto disponuje některými znaky charakteristickými spíše pro federální stát. Sama sebe i s ohledem na možné negativní konotace jako konfederaci či federaci neoznačuje.

⁸³ FUNK Alixandra. *Asymmetrical Federalism: A Stabilizing or Destabilizing Factor in the Multinational Federation? A Comparative Study of Asymmetrical Federalism in Canada and Spain*. 2010. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.ie-ei.eu/IE-EI/Ressources/file/memoires/2010/Funk.pdf>

⁸⁴ BÉLANGER Claude. *Quebec, the Constitution and Special Status*. Quebec History. 2000. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <http://faculty.marianopolis.edu/c.belanger/quebechistory/readings/special.htm>

Evropská unie disponuje organizační strukturou sestávající se dle čl. 13 odst. 1. Smlouvy o Evropské unii z celkem sedmi hlavních orgánů. Disponuje jednotným trhem a společnou politikou v mnoha oblastech.

V. Historie evropské integrace s ohledem na federalistické tendence

Prvopočátky evropské myšlenky

Myšlenka evropské integrace sahá hluboko do historie, kdy již během středověku někteří vládcové usilovali o vytvoření mocenské hegemonie na evropském kontinentu. Zejména mocenské snahy císařů Svaté říše Římské či papežské kurie usilovaly o uznání své formální mocenské nadvlády nad ostatními křesťanskými panovníky. Evropskou integraci v moderním smyslu můžeme spatřovat v návrzích Jiřího z Poděbrad na vytvoření organizace křesťanských evropských králů smlouvou *Tractatus pacis toti Christianitati fiendae*⁸⁵. Skutečná evropská myšlenka se však začala formovat v období na přelomu 19. a 20. století. Významným prvkem byla obava z nacionalismu a imperialismu evropských států, jež vyústily v tragédii první světové války. Bezprostředně po válce bylo na základě myšlenek československého německy mluvícího šlechtice Richarda Mikuláše Coudenhove-Kalergi, založeno hnutí Panevropské unie, ve kterém se angažovaly některé významné osobnosti té doby.

Teoretické úvahy o unifikaci byly akcelerovány druhou světovou válkou, která stála mimo jiné životy desítek miliónů Evropanů. Vlády poválečných evropských států, vedeny snahou o zabránění opakování tragédie, poprvé začaly zavádět unifikační plány do praxe.

Evropské společenství uhlí a oceli a rané integrační návrhy

První skutečné kroky evropské integrace započaly plánem, který představil francouzský ministr zahraničí Robert Schuman v takzvané Schumanově deklaraci ze dne 9 května 1950⁸⁶. Schuman navrhl vytvoření nové organizace mezi Evropskými státy, zejména pak mezi Francií a Německem, která by dohlížela nad produkcí strategických surovin nutných pro zbrojní průmysl. Do značné míry tak přdestřel budoucí vývoj evropské integrace. Stojí za zmínku, že již v Schumanově deklaraci je obsažena pasáž týkající se budoucí Evropské federace když přímo uvádí: „*The pooling of coal and steel production should immediately provide for the setting up of common foundations*

⁸⁵ BÍLÝ, Jiří. Státoprávní představy Jiřího z Poděbrad. In Karel Schelle, Jaromír Tauchen. Encyklopedie českých právních dějin. 1. vydání. Plzeň - Ostrava: Aleš Čeněk, 2019. str. 639-647. sv. XVI. ISBN 978-80-7380-761-0.

⁸⁶ SCHUMAN Robert. Schumanova deklarace. 1950. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.robert-schuman.eu/en/doc/questions-d-europe/qs-204-en.pdf>

for economic development as a first step in the federation of Europe, and will change the destinies of those regions which have long been devoted to the manufacture of munitions of war, of which they have been the most constant victims.“⁸⁷ Schumanův plán se stal základem pro Pařížskou smlouvu⁸⁸, kterou bylo založeno Evropské společenství uhlí a oceli. Je pozoruhodné, že ačkoliv evropská společenství vždy byla převážně ekonomickou integrací, cíl v podobě vzniku federální Evropy byl přítomen již od samotného počátku.

Ve stejném období vznikaly i další iniciativy mající za cíl evropskou integraci. Příkladem může být Evropské obranné společenství, které mělo být zárodkem pro vznik jednotných evropských ozbrojených sil, avšak ztroskotalo na nesouhlasu francouzského Národního shromáždění⁸⁹. Dalším neúspěšným pokusem o integraci byl návrh Evropského politického společenství, které mělo za cíl rozvinout Evropské společenství uhlí a oceli. Předmětem mělo být mimo jiné vytvoření dvoukomorového evropského parlamentu. Byl to opět nesouhlas poválečné Francie, který snažení ukončil⁹⁰. Úspěšnou iniciativou z tohoto období vývoje se však stala Západoevropská unie, která jakožto vojenská organizace sdružovala zejména západoevropské státy. Vzhledem k paralelnímu fungování Severoatlantické aliance, jejíž byli všichni členové Západoevropské unie rovněž členy, vykonávala spíše dílčí úlohy a nakonec byla k 31. červnu 2011 prohlášena za zrušenou po vypršení platnosti zakládajících Pařížských smluv. Některé pravomoci a funkce Západoevropské unie byly následně převedeny na Evropskou unii⁹¹.

Římské smlouvy

Po úspěšné počáteční ekonomické integraci na úrovni Evropského společenství uhlí a oceli, byla Evropská integrace významně posunuta vpřed podpisem Římských smluv, které založily Evropské hospodářské společenství a Evropské společenství pro atomovou energii⁹². Zároveň došlo k vzniku

⁸⁷ SCHUMAN Robert. Schumanova deklarace. 1950. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.robert-schuman.eu/en/doc/questions-d-europe/qe-204-en.pdf>

⁸⁸ Pařížská smlouva. 1951 [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-paris>

⁸⁹ HOPKINS, Michael F. The Rise and Fall of the European Defence Community: Anglo-American Relations and the Crisis of European Defence, 1950-55. 2002. ISBN : 978-0333913192

⁹⁰ GRIFFITHS, Richard T. Europe's First Constitution: The European Political Community, 1952–1954. The Construction of Europe: Essays in Honour of Emile Noël, 1994, str. 19-39. ISBN: 978-90-481-4433-4

⁹¹ ROHAN, Sally. The Western European Union: International politics between alliance and integration. Routledge, 2014. ISBN 9780367669416

⁹² Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství. 1957. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/cs/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-rome>

evropského komunitárního práva, které se později vyvinulo v právo Evropské unie. Postupně došlo také ke vzniku celní unie⁹³. Výsledkem tohoto procesu byl vznik jednotné hospodářské entity se silně integrovanými ekonomikami. Přesto již v této fázi integrace zazněly zejména ze strany Francie a takzvaných neofunkcionalistů obavy před federalizací společenství.⁹⁴

Evropská společenství

V roce 1967 byla úroveň opět zvýšena podpisem Smlouvy o Evropských společenstvích, která sloučila tři existující společenství⁹⁵. V průběhu dalších let docházelo k dalšímu posilování evropské integrace, zejména v ekonomické spolupráci, která zahrnovala vznik jednotného trhu. Ekonomická integrace se promítla i do zahraničně-právních pravomocí, když nadále významné mezinárodní ekonomické smlouvy měly být nadále uzavírány jednotně Evropským společenstvím jako celkem, namísto členských států. Objevily se také první mechanismy připravující potenciální přijetí jednotné měny⁹⁶. Celkově však Evropská společenství zůstala především ekonomickou organizací, ačkoliv s již etablovanou hierarchií institucí a evropským právem.

Maastrichtská smlouva

Maastrichtská smlouva představuje zásadní převrat ve vnímání Evropských společenství, neboť formálně zakládá Evropskou unii. Byla zároveň zavedena takzvaná třípilířová struktura, kdy kromě dosavadního společenství označeného jako první pilíř, byla spolupráce rozšířena o společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a spolupráci ve věcech justičních a policejních⁹⁷. Ačkoliv zahraniční a bezpečnostní politika neznamenal plné přenesení těchto pravomocí na Unii, do té doby především ekonomické společenství získalo zcela nový rozměr a přiblížilo se tak naplnění některých znaků federálního státu. Smlouva již počítala s přijetím jednotné evropské měny euro. Byl také zaveden princip subsidiarity, jakožto jeden z vůdčích principů evropské

⁹³ TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK D. a kol. Právo Evropské unie. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, str. 36. ISBN:978-80-7502-491-6

⁹⁴ TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK D. a kol. Právo Evropské unie. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, str. 37. ISBN:978-80-7502-491-6

⁹⁵ Treaty of Brussels (Merger Treaty). EUR – Lex. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/treaty-of-brussels-merger-treaty.html>

⁹⁶ TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK D. a kol. Právo Evropské unie. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, str. 37-39. ISBN:978-80-7502-491-6

⁹⁷ TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK D. a kol. Právo Evropské unie. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, str. 45. ISBN:978-80-7502-491-6

novotvorby⁹⁸. Maastrichtský systém byl dále později upraven Amsterodamskou a Nicejskou smlouvou, které upravily zejména třetí pilíř a uspořádání orgánů Evropské unie.⁹⁹

Lisabonská smlouva

Lisabonská smlouva byla přijata v reakci na neúspěch s pokusem o přijetí Smlouvy o Ústavě pro Evropu, která se měla stát novým sjednocujícím dokumentem pro existující Evropská společenství a instituce¹⁰⁰¹⁰¹. Lisabonská smlouva především zavedla subjektivitu Evropské Unie jako celku, a to i vůči zahraničním partnerům. Smlouva zároveň posílila postavení vnitrostátních parlamentů členských států. Rozšířila také oblasti, ve kterých k přijetí právních norem postačí kvalifikovaná většina. Lisabonská smlouva zavedla Listinu základních práv evropské unie, čímž dále podobu primárního práva přiblížila standardním státním ústavním právům, jejichž jsou listiny práv obvykle součástí¹⁰².

VI. Znaky federalismu a jeho projevy v základních dokumentech Evropské unie

Orgány Evropské unie jako orgány federace

Federální státy se zpravidla vyznačují charakteristickou federální organizační strukturou s podobou, která byla načrtnuta v předchozích kapitolách. Evropská unie sama organizační strukturou disponuje. Evropská unie disponuje orgány moci zákonodárné, výkonné i soudní, které splňují princip dělby moci. Tyto orgány jsou dále tvořeny tak, že se buď přímo sestávají z příslušníků členských států, kteří jsou svými státy delegováni, nebo jsou obsazovány na základě rozhodovacího procesu, ve kterém mají členské státy rovnocenné slovo. Zřejmě nejvýznamnější rozdíl mezi standardními federacemi a Evropskou unií lze spatřovat u moci výkonné, kdy Evropská unie nedisponuje vládou ve vlastním slova smyslu, když standardní vládní funkce a pravomoci buď nejsou přítomny, nebo jsou rozprostřeny mezi větší množství orgánů, zejména pak Evropskou komisi, Radu a Evropskou radu.

⁹⁸ VEBER, Václav. Dějiny sjednocené Evropy. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 645 s. Kapitola 12. Evropská unie, str. 353–365. ISBN 80-7106-663

⁹⁹ TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK D. a kol. Právo Evropské unie. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, str. 47-48. ISBN:978-80-7502-491-6

¹⁰⁰ ŠÍŠKOVÁ, Naděžda a kolektiv. Lisabonská smlouva a její dopady na evropské, mezinárodní a vnitrostátní právo členských států. Praha: Leges. 2012. Str. 16. ISBN 978-80-87576-17-5

¹⁰¹ TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK D. a kol. Právo Evropské unie. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, str. 50-52. ISBN:978-80-7502-491-6

¹⁰² Viz ústavní pořádek České republiky, Německý Základní zákon či Kanadská ústava

Federální parlament

Jak vyplývá z výše uvedených příkladů světových federací, federální stát zpravidla mívá dvoukomorový parlament, přičemž jedna komora bývá volena poměrným způsobem s ohledem na počet obyvatel a druhá komora reprezentuje členské státy federace. Typickým příkladem je pak Kongres Spojených států Amerických. V rámci stávajícího uspořádání orgánů Evropské Unie se nabízí především paralela s Evropským parlamentem, který svým složením odpovídá první ze jmenovaných typů komor. Evropský parlament nicméně postrádá právo zákonodárné iniciativy, což silně omezuje jeho působnost.

Evropský parlament je jednokomorovým parlamentem Evropské unie. Evropskému parlamentu je zejména věnován článek 14 Smlouvy o Evropské unii. Skládá se aktuálně ze 705 zástupců občanů unie, kteří jsou voleni každých pět let.

Právo volit do Evropského parlamentu je zaručeno článkem 20 Smlouvy o fungování Evropské unie, přičemž je na každém členském státě, jaký volební systém zvolí za předpokladu, že dodrží obecné podmínky stanovené Evropskou unií¹⁰³. Jedná se o jedno z nejvýznamnějších práv vyplývajících z občanství Evropské unie. Při volbách do Evropského parlamentu musí být dodržen poměrný způsob voleb. Členské státy jsou v Evropském parlamentu zastoupeny na základě sestupně poměrného zastoupení, které zvýhodňuje státy s menším počtem obyvatel¹⁰⁴.

Pravomoci Evropského parlamentu spočívají především v přijímání evropské legislativy. Postrádá nicméně pravomoc legislativní akty sám navrhopvat. Významnými pravomocemi disponuje Evropský parlament v oblasti evropského rozpočtu, kdy spolurozhoduje o jeho přijetí, schvaluje závěrečný účet a uděluje Komisi rozpočtové absolutorium. Evropský parlament dále vyslovuje souhlas s mezinárodními smlouvami uzavíranými Evropskou unií¹⁰⁵.

Zatímco Evropský parlament velmi snadno naplňuje podstatné znaky komory federálního parlamentu poměrně reflektujícího obyvatelstvo státu, identifikace orgánu představujícího druhou komoru federálního parlamentu, zastupující zájmy členských států, je složitější otázkou.

¹⁰³ MARSH, Michael; MIKHAYLOV, Slava. European Parliament elections and EU governance. *Living Reviews in European Governance*, 2010, 5. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.europeangovernance-livingreviews.org/Articles/lreg-2010-4/>

¹⁰⁴ JACOBS, Francis; CORBETT, Richard. *The European Parliament*. Routledge. 2019. ISBN 9780367307356

¹⁰⁵ TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK D. a kol. *Právo Evropské unie*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, str. 165-168. ISBN:978-80-7502-491-6

Evropský parlament splňuje poměrně dobře podmínky přinejmenším dolní komory federálního parlamentu. V současnosti existují návrhy, které by měly potenciál posílit federalistický rozměr v instituci Evropského parlamentu, jako je například návrh na vytvoření jednotného celoevropského volebního obvodu, ve kterém by bylo voleno 28 dodatečných členů evropského parlamentu¹⁰⁶. Evropské volby by se měly do budoucna konat v jeden den v celé Evropské unii a politické strany by sestavovaly celoevropské kandidátní listiny.

Federální orgán

V rámci organizační struktury Evropské unie disponují členské státy velmi silným postavením. Funkci federálního orgánu proto můžeme spatřovat ve více orgánech, které jsou složeny z přímých zástupců členských států. Z existujících orgánů Evropské unie by patrně nejbližší připadala v úvahu Evropská rada a Rada. V obou uvedených orgánech je každý stát zastupován rovným počtem zástupců, tedy jedním zástupcem za každý členský stát. Na rozdíl od Evropského parlamentu zde počet zástupců nereflktuje počet obyvatel daného členského státu, což v zásadě koresponduje s předpokladem druhé komory federálního státu, či federálního orgánu obecně. V případě Rady, jak bylo uvedeno výše, nicméně počet obyvatel jednotlivých států roli hraje, a to ve váze hlasu zástupce daného státu. Tato rozdílnost ve váze hlasů i v orgánu, který slouží k reprezentaci členských států, je unikátní například v porovnání se Senátem Spojených států amerických, kde počet obyvatel nehraje žádnou roli.

Evropská rada je orgánem Evropské unie sestávajícím se podle článku 15 Smlouvy o Evropské Unii z hlav členských států nebo předsedů jejich vlád¹⁰⁷. Jedná se zřejmě o mocensky nejvýznamnější orgán Evropské unie. Evropská rada rozhoduje o obecném politickém směřování a dalších nejvýznamnějších záležitostech Evropské unie. Smyslem Evropské rady je především strategické vedení Evropské unie jako celku. Dle odstavce 4 rozhoduje zásadně konsenzem, nestanoví-li Smlouvy v konkrétních případech jinak. Tímto se však Evropská rada liší od klasických federálních orgánů, ve kterých zpravidla členské státy právo veta nemají. Mezi pravomoci Evropské rady patří nominování předsedy Evropské komise, posuzování návrhů na změny smluv či jmenování vysokého představitele Unie pro zahraniční a bezpečnostní politiku.

¹⁰⁶ Návrh nařízení Rady o volbě členů Evropského parlamentu ve všeobecných přímých volbách, kterým se zrušuje rozhodnutí Rady (76/787/ESUO, EHS, Euratom) a zákon o volbě členů Evropského parlamentu ve všeobecných přímých volbách volební právo připojené k tomuto rozhodnutí, 2020/2220(INL).

¹⁰⁷ TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK D. a kol. Právo Evropské unie. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, str. 158. ISBN:978-80-7502-491-6

Ten se pak sám jednání Evropské rady účastní, ačkoliv nedisponuje hlasovacím právem. Lisabonskou smlouvou byla zavedena funkce předsedy Evropské rady, kterým je k dnešnímu dni Charles Michel.¹⁰⁸

Dalším orgánem přímého zastoupení členských států je Rada, nebo také Rada Evropské unie. Jedná se o orgán Evropské unie, ve kterém jsou členské státy reprezentovány zástupci na úrovni ministrů. Podle projednávané agendy pak členský stát reprezentuje ten ministr, do jehož resortu věc spadá. Na rozdíl od Evropské rady, která zásadně rozhoduje konsensem, rozhoduje Rada ve většině případů kvalifikovanou většinou¹⁰⁹. Tato kvalifikovaná většina je vymezena v článku 16 odstavce 4. Jako taková většina, sestávající se z nejméně “55%“ členů Rady, tvořených alespoň patnácti členy, kteří zároveň představují nejméně “65%“ obyvatelstva. Tímto způsobem je částečně reflektováno rozdílné postavení členských států, kdy například Německo reprezentuje zájmy celých “18,58%“ obyvatel Evropské unie, zatímco Malta pouze “0,13%“. Zatímco nastavení kvalifikované většiny posiluje především práva větších členských států, na ochranu menších členských států slouží institut blokační menšiny. V případě, že čtyři jakékoliv státy utváří blokační menšinu, nemůže návrh projít.

Rada zřizuje množství pomocných orgánů, jejichž smyslem je obvykle poskytovat odborné přípravné zázemí pro přípravu legislativy. Hlavním přípravným orgánem, je Výbor stálých zástupců. Dále vytváří formace, jakými jsou například Rada pro spravedlnost a vnitřní věci, Rada pro zaměstnanost, sociální politiku, zdraví a ochranu spotřebitele, či Rada pro životní prostředí. Předsednictví v radě přísluší každý půlrok jinému členskému státu, na základě principu rotace.

Ačkoliv uvedené orgány splňují některé znaky federálního orgánu v užším slova smyslu, postavení členských států v nich je příliš silné na to, aby bylo možné je za tyto považovat.

Federální vláda

V rámci aktuální evropské struktury je centrální výkonná moc, která je předpokladem centrální federální vlády, prozatím velice omezena. Ačkoliv zejména u Evropské komise lze spatřovat některé obvyklé znaky vládního orgánu.

¹⁰⁸ Charles Michel. Rada Evropské unie. [cit. 2023-3-11] Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/european-council/president/>

¹⁰⁹ TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK D. a kol. Právo Evropské unie. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, str. 159. ISBN:978-80-7502-491-6

Evropská komise je výkonným orgánem Evropské unie, který se sestává z 27 členů delegovaných vládami členských států. Každý členský stát má právo delegovat jednoho komisaře, přičemž tento komisař následně v komisi nehájí zájmy vysílajícího státu, nýbrž pouze zájmy Evropské unie jako celku. Postavení Evropské komise vychází především z článku 17 Smlouvy o Evropské unii, přičemž úlohou komise je zejména podporovat obecný zájem Unie, zajišťovat uplatňování základních smluv, plnit rozpočet a další. Evropské komisi také s výjimkou společné zahraniční a bezpečnostní politiky náleží vnější zastupování Unie. Evropská komise disponuje rozsáhlým úředním aparátem, a fakticky vykonává mnohé unijní pravomoci a politiky. Tento úřední aparát se sestává především z generálních ředitelství, které by bylo možné považovat za jisté zárodky budoucích ministerstev. Dále v rámci byrokratického aparátu existují agentury Evropské unie, jejichž funkcí je plnit konkrétní úkoly v oblastech jako je věda a výzkum, letectví, bezpečnost potravin či životní prostředí¹¹⁰.

Mezi nejvýznamnější pravomoci Evropské komise patří její téměř výlučná zákonodárná iniciativa navrhnout právní předpisy Evropské unie¹¹¹ či vypracování rozpočtu. Evropská komise dále disponuje rozsáhlými právy ke spravování každodenního fungování Evropské unie a také kontrolními pravomocemi. Mandát Evropské komise je na pět let a je navázán na volební období Evropského parlamentu. Členové komise bývají obvykle rekrutováni z řad významných evropských politiků a úředníků na základě svého evropanství. Evropský parlament disponuje pravomocí vyslovit Evropské komisi nedůvěru, což je institut, který je obvykle spojován s vládním orgánem¹¹².

Někteří autoři také o Evropské komisi jako o budoucí vládě hovoří¹¹³. Evropská komise je nicméně silně limitována svými pravomocemi, kdy některá významná rozhodnutí, která obvykle náleží vládnímu orgánu, vykonávají Rada a Evropská rada, a to zejména rozhodnutí týkající se obranné a zahraniční politiky, jakož i strategického plánování. Komise je zároveň omezena silným

¹¹⁰ EGEBERG, Morten; TRONDAL, Jarle. Researching European Union agencies: What have we learnt (and where do we go from here)?. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 2017, 55.4: 675-690. [cit. 2023-3-11] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/312186605_Researching_European_Union_Agencies_What_Have_We_Learnt_and_Where_Do_We_Go_from_Here_European_union_agencies

¹¹¹ NUGENT, Neill; RHINARD, Mark. *The european commission*. Bloomsbury Publishing, 2015. ISBN 978-0230220591

¹¹² TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK D. a kol. *Právo Evropské unie*. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, str. 170-174. ISBN:978-80-7502-491-6

¹¹³ CINI, Michelle. *The european commission. Understanding European Union Institutions*, London: Routledge, 2002, str. 41-60. ISBN 978-0415242141

postavením členských států, a proto je její efektivní fungování do určité míry podmíněno souladem s politikou Rady a Evropské rady¹¹⁴. Přesto je Evropská komise významným mocenským centrem, které je samo o sobě schopno řídit mnohé každodenní záležitosti Evropské unie. V případě, že by se Evropská unie měla skutečně stát federací, bylo by potřeba učinit významné reformy, které by omezily přímou závislost Evropské komise na členských státech, aby bylo možné ji za skutečnou vládu považovat. Zejména by bylo třeba, aby byl rozšířen katalog jejích pravomocí v oblasti mezinárodních vztahů a obrany, jakož i posílení možností vymáhat exekutivní opatření vůči členským státům.

Federální soud

Soudní dvůr Evropské unie je vrcholným soudním orgánem Evropské unie a nejvyšší soudní instancí evropského práva¹¹⁵. Dle článku 19 Smlouvy o Evropské unii se Soudní dvůr Evropské unie sestává ze Soudního dvora, Tribunálu a specializovaných soudů. Jeho úkolem je pak zajištění dodržování práva při výkladu Zakládacích smluv. Každý členský stát je reprezentován jedním soudcem, přičemž v současnosti každý stát zastupují dva soudci. V případě Tribunálu je požadavek na alespoň jednoho soudce z každého členského státu. Základní pravomocí Soudního dvora Evropské unie je jeho výlučná pravomoc poskytovat výklad evropského práva, kterou mimo jiné, provádí v řízeních o předběžné otázce. Soudní dvůr Evropské unie zejména rozhoduje o žalobách podaných členskými státy, orgány Evropské unie, fyzickými osobami a právnickými osobami. Soudní dvůr má pravomoc zrušit právní předpis Evropské unie na základě žaloby na neplatnost, v případě rozporu právního předpisu s primárním právem nebo s lidskými právy. Má také pravomoc na základě žaloby na nesplnění povinnosti vymáhat evropské právo i vůči členskému státu. Dalšími jsou zajištění prevence nečinnosti či postihy orgánů Evropské unie v případě způsobení škody.

Evropský soudní dvůr v teoretické rovině dobře splňuje předpoklady plnohodnotného federálního soudu. Významné je především jeho právo vést řízení proti členskému státu v případě, že členský stát neplní své povinnosti vyplývající z předpisů evropského práva. Členskému státu pak může za jeho pochybení uložit finanční postih. Žalobu na zrušení právního předpisu Evropské unie, další významnou pravomoc Soudního dvora, může k Soudnímu dvoru podat také přímo jednotlivec.

¹¹⁴ NUGENT, Neill; RHINARD, Mark. The european commission. Bloomsbury Publishing, 2015. ISBN 978-0230220591

¹¹⁵ TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK D. a kol. Právo Evropské unie. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021. str. 385-389. ISBN:978-80-7502-491-6

Zastoupení každého členského státu stejným počtem soudců také podporuje federální myšlenku. Postavení Evropského soudního dvora jakožto budoucího federálního soudu je nicméně v praxi omezeno fakticky omezenou možností vymáhání jeho rozhodnutí.

Další znaky federalismu

Dělba pravomocí

Dělba pravomocí v Evropské unii úzce souvisí s výše popsáním principem subsidiarity. Evropské právo rozlišuje tři kategorie pravomocí.

První skupinou jsou pravomoci výlučné, tedy pravomoci náležející výhradně Evropské unii. Členské státy v tomto případě zcela úplně přenesly pravomoci v těchto oblastech na Evropskou unii a samy nemají právo je uplatňovat. Jedná se především o nejvýznamnější pravomoci související s jednotným trhem, jako jsou pravomoci týkající se cel, společné obchodní politiky či stanovení pravidel hospodářské soutěže nezbytných pro fungování vnitřního trhu. Kompletní výčet je pak obsažen v článku 3 Smlouvy o fungování Evropské unie. Srovnáním těchto pravomocí s jinými existujícími federálními státy, je na první pohled jasné, že Evropská unie disponuje velmi omezeným množstvím výlučných pravomocí. Některé pravomoci, které ve federálních státech zcela typicky náleží federaci, pak zcela chybí. Zároveň chybí takové pravomoci, které jsou obvykle spojovány s vlastní státností. Takovými pravomocemi jsou především pravomoci týkající se obranné a zahraniční politiky, jelikož tyto pravomoci náleží členským státům. Evropskou unii tak v důsledku absence kritických výlučných pravomocí nelze považovat za federální stát.

Druhou skupinu pravomocí tvoří pravomoci sdílené. Tyto pravomoci jsou obsaženy v článku 4 Smlouvy o fungování Evropské unie a jedná se o takové oblasti pravomocí, které z části vykonává Evropská unie, a z části členské státy. Do této sekce spadá většina pravomocí Evropské unie. V zásadě je na členských státech, zda se rozhodnou v rámci legislativního procesu Evropské unie harmonizovat některou z oblastí uvedených v článku 4. Sdílené pravomoci zahrnují především vnitřní trh, zemědělství, energetiku, dopravu a další. Právní předpisy k těmto oblastem existují jak na státní, tak na evropské úrovni. Toto rozložení do určité míry odpovídá standardním federacím, kdy uvedené pravomoci bývají taktéž sdíleny mezi členské státy a federaci.

Poslední skupinou pravomocí jsou pravomoci podpůrné, v nichž je aktivita Evropské unie omezena na pouhé doplňování činnosti členských států. Tyto pravomoci jsou uvedeny

v článku 6 Smlouvy o fungování Evropské unie. Jedná se například o pravomoci stran vzdělávání, zaměstnaneckou politiku či kulturní politiku¹¹⁶.

Obrané a bezpečnostní pravomoci

Jedním ze základních znaků státu dle Montevidejské úmluvy je moc a schopnost ji uplatňovat¹¹⁷. Nejvyšší mírou uplatňování moci je pak vždy policejní a vojenská složka, která moc vymáhá. V Evropské unii je obrana výsostnou pravomocí členských států a každý členský stát disponuje vlastními ozbrojenými složkami a vykonává nezávislou obrannou politiku¹¹⁸. Tento stav vychází mimo jiné ze skutečnosti, že Evropská unie nebyla původně zamýšlena jako vojenský subjekt.

Přesto má Evropská unie vojenský rozměr. Fungování Evropské unie předpokládá mír ve všech členských státech, jelikož vojenský konflikt na evropském území kteréhokoliv členského státu, by měl negativní dopady i na členy ostatní. Evropské primární právo zakotvuje společnou bezpečnostní a obrannou politiku v článku 42 Smlouvy o Evropské unii, a to jako součást společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Smlouvy předvídají postupné vymezení společné obranné politiky. Dle čl. 42 odst. 3 jsou veškerá rozhodnutí týkající se společné bezpečnostní a obranné politiky činěna Radou, a to jednomyslně.

Z hlediska bezpečnostní spolupráce je velmi významný čl. 42 odst. 7, podle kterého členské státy poskytnou pomoc takovému členskému státu, který se na svém území stane cílem ozbrojeného napadení. Tato pomoc pak musí být vedena všemi prostředky, které jsou v moci daných států. Zároveň článek obsahuje speciální klauzuli, která stanoví, že článkem „*není dotčena povaha zvláštní bezpečnostní a obranné politiky některých členských států*“, čímž je především reflektováno členství většiny členských států v Severoatlantické alianci.

Budoucí vývoj evropské obrany je konstantním tématem diskuzí, jež mimo jiné vyústily ve vznik Bílé knihy o obraně¹¹⁹, která se tématem obšírně zabírá.

¹¹⁶ TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK D. a kol. Právo Evropské unie. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, str. 37-39. ISBN:978-80-7502-491-6

¹¹⁷ GRANT, Thomas D. Defining statehood: The Montevideo Convention and its discontents. Colum. J. Transnat'l L., 1998, 37: 403. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.yumpu.com/en/document/view/21867864/the-montevideo-convention-and-its-discontents-international-law->

¹¹⁸ Evropská armáda? Kam skutečně směřuje unijní obranná politika. Zpravodajství Evropský parlament. 2021. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/security/20190612STO54310/evropska-armada-myty-a-realita>

¹¹⁹ On the way towards a European Defence Union – A White Book as a first step. Directorate-general for external policies Policy Department. 2016. [cit. 2023-2-21] Dostupné z:

Pravomoci zahraniční politiky a mezinárodní právní subjektivita

Článek 47 Smlouvy o Evropské unii dává Evropské unii právní subjektivitu¹²⁰. Tato právní subjektivita mimo jiné znamená, že Evropská unie je schopna uzavírat mezinárodní dohody a být jimi vázána¹²¹. Je zároveň schopna přistupovat k mezinárodním smlouvám a organizacím. Členské státy jsou ovšem touto mezinárodněprávní subjektivitou nadány rovněž, čímž vzniká zvláštní situace. V praxi Evropská unie uzavírá některé typy mezinárodních smluv týkajících se její agendy, přičemž členské státy uzavírají mezinárodní smlouvy v rámci agendy zbývajících.

Členské státy jsou v zásadě omezeny ve své pravomoci uzavírat svobodně zahraniční smlouvy v oblasti ekonomické spolupráce, jelikož mezinárodní obchodní smlouvy s třetími stranami jsou uzavírány Evropskou unií jako celkem¹²².

Evropské právo jako právo federace

Právo Evropské unie je nezávislý právní systém v rámci Evropské unie. Evropské právo dělíme na primární a sekundární právo. Primární právo je nejvyšším zdrojem práva v rámci práva Evropské unie¹²³ a tvoří ho zakládající smlouvy, pozměňující smlouvy, smlouvy o přistoupení, protokoly k uvedeným smlouvám, dodatkové dohody a Listiny základních práv. Tvoří tedy pomyslné ústavní právo Evropské unie.

Právními normami sekundárního práva jsou přímo účinná nařízení a dále směrnice, které však musí být individuálními členskými státy implementovány do vnitrostátních právních řádů. Členské státy mají povinnost tyto směrnice řádně implementovat, přičemž v případě nesouladu s Evropským právem mohou být Evropskou unií sankcionovány.

Evropské právo nese mnoho podstatných znaků, díky kterým je možné o něm hovořit jako o právu federálním. Jeden ze základních předpokladů federálního práva byl dovozen v důsledku přelomového rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie ze dne 15. července 1964 – Flaminio

https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/535011/EXPO_STU%282016%29535011_EN.pdf

¹²¹ Právní subjektivita Unie. Glosář shrnutí. EUR-Lex. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:union_legal_personality

¹²² Evropská komise. Negotiations and agreements. Seznam obchodních smluv s třetími stranami. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/negotiations-and-agreements_en

¹²³ Summaries of EU Legislation. European Union. 2022. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/CS/legal-content/summary/the-european-union-s-primary-law.html>

Costa proti E.N.E.L. a to aplikační přednost evropského práva před vnitrostátními předpisy členských států. Tato aplikační přednost se do značné míry stala předpokladem pro další rozvoj evropského práva společně s dovozením přímého účinku evropských právních norem¹²⁴. Neméně významným rozhodnutím z hlediska vývoje evropského práva je pak rozsudek Soudního dvora ze dne 5. února 1963, též známý jako van Gend & Loos proti Nizozemsku, které dovedlo přímý účinek evropského práva pro jednotlivce¹²⁵.

Postupně se evropské právo vyvinulo ve svou podobu označovanou jako *acquis communautaire*¹²⁶, která do jisté míry některé aspekty federálního práva splňuje. Evropské právo nicméně nepokrývá celou škálu práva, když upravuje pouze ty oblasti, které jsou mu přiznány primárním právem. Na rozdíl od právních řádů jiných federací, evropské právo nepokrývá příliš rozsáhle zejména odvětví trestního práva či občanského práva, kde se o potenciální silnější integraci pouze hovoří¹²⁷. Ačkoliv neexistuje například evropský trestní zákoník či evropský občanský zákoník, existuje institut evropského zatýkacího rozkazu, který byl zaveden rámcovým rozhodnutím Rady ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy¹²⁸. Významným orgánem je rovněž Úřad evropského veřejného žalobce, který má pravomoc vyšetřovat a stíhat trestné činy poškozující nebo ohrožující finanční zájmy Evropské unie¹²⁹.

Velkou otázkou evropského práva zůstává jeho vymahatelnost vůči členskému státu. Za prvé se jedná o situace, kdy členský stát shledá právní předpis Evropské unie jako neslučitelný s vlastním ústavním právem. Tato otázka úzce souvisí se suverenitou členského státu. Ústavní soudy členských států obecně dovodily, že v případě, že evropské právo poruší základní práva jednotlivců garantovaná ústavním právem členského státu, stane se takový evropský předpis

¹²⁴ Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. července 1964 – Flaminio Costa proti E.N.E.L. ECLI:EU:C:1964:66

¹²⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. února 1963. NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos proti Nederlandse administratie der belastingen. ECLI:EU:C:1963:1

¹²⁶ ŠIŠKOVÁ, N., STEHLÍK, V.: Evropské právo 1 : Ústavní základy Evropské unie. Praha: Linde, 2007, s. 74. ISBN: 978-80-7201-680-8

¹²⁷ JELÍNEK, Jiří. GRIVNA, Tomáš. HERCZEG, Jiří. NAVRÁTILOVÁ, Jana. SYKOVÁ, Anna a kolektiv, Trestní právo Evropské unie. Praha: Leges, s. r. o., podle stavu k 1. 10. 2014, ISBN: 978-80-7502-041-3

¹²⁸ Rámcové Rozhodnutí Rady ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/?uri=CELEX%3A32002F0584>

¹²⁹ KORÍNEK, Štěpán. Komplikace a perspektivy Úřadu evropského veřejného žalobce. Jurisprudence (1802-3843), 2020, 3. [cit. 2023-5-3] Dostupné z: https://is.muni.cz/publication/1373088/Zarivnij_clanek.pdf

neaplikovatelným¹³⁰. Příkladem takového řízení, byl náleží Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 5/12¹³¹, takzvaná kauza Slovenské důchody, kdy se ústavní soud členského státu odmítl podřídit Evropskému soudnímu dvoru. Kompetenční spor ovšem nedosáhl meritorního konce, jelikož žaloba, jež zapříčinila celé řízení, byla stažena¹³².

V současnosti ovšem probíhá spor mezi Evropským soudním dvorem a Ústavním soudem Polské republiky, který ve svém rozsudku K 3/21 ze dne 7. října 2021 vyslovil právní názor, že Evropský soudní dvůr nemá právo se vyjadřovat ke kontroverznímu polskému zákonu o jmenování soudců, a shledal některé články Smlouvy o Evropské unii neslučitelné s polskou ústavou¹³³. K dnešnímu dni nebyl spor vyřešen. Ačkoliv tedy k dnešnímu dni nedošlo k meritornímu ukončení významnějšího kompetenčního sporu mezi ústavními soudy členských států a Evropským soudním dvorem, potenciální konflikt, a jak bude rozřešen, bude mít významný dopad na mocenské postavení Evropské unie a jejího statusu jako federálního státu.

Druhým případem komplikací s vymáháním evropského práva je spor přímo s vládou členského státu. Členský stát může být v případě porušování evropského práva postižen pokutou. Pokud se nicméně rozhodne pokutu neuhradit, existují jen omezené možnosti, jak jej přimět ke kooperaci. Příkladem může být situace Polska, kterému byla ve výše zmíněném případě vyměřena pokuta ve výši 1 milion eur za každý den, kdy se odmítá podřídit Evropskému soudnímu dvoru¹³⁴, avšak Polsko k dnešnímu dni neuhradilo ničeho. Tento spor opět není dořešen.

¹³⁰ Rozsudek Spolkového Ústavního soudu Spolkové republiky Německo ze dne 15 prosince 2015 2 BvR 2735/14. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2015/12/rs20151215_2bvr273514e_n.html;jsessionid=D370EC4065494B72C24888EE029521B0.1_cid354

¹³¹ Nález Ústavního soudu České republiky. Pl. ÚS 5/12 ze dne 31. 1. 2012

¹³² KNOB, Miroslav. Vzájemné ovlivňování judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu judikaturou Soudního dvora Evropské unie ve věci tzv. slovenských důchodů. 2013. PhD Thesis. Masarykova univerzita, Právnická fakulta.

¹³³ GLISZCZYŃSKA-GRABIAS, Aleksandra and Wojciech SADURSKI, 2023. Is It Poxxit Yet? Comment on Case K 3/21 of 7 October 2021 by the Constitutional Tribunal of Poland. *European Constitutional Law Review* [online]. B.m.: Cambridge University Press, vol. 19, no. 1, pp. 163–181. Retrieved z: doi:10.1017/S1574019622000396. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-constitutional-law-review/article/is-it-poxxit-yet-comment-on-case-k-321-of-7-october-2021-by-the-constitutional-tribunal-of-poland/77AF66DC05D5DCDA427074562C834E81#.Y8pHN9P6C5M.twitter>

¹³⁴ BOHLE, Dorothee; GRESKOVITS, Béla; NACZYK, Marek. The Gramscian politics of Europe's rule of law crisis. *Journal of European Public Policy*, 2023, 1-24. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501763.2023.2182342>

Sankční mechanismus popsaný obsírně níže, v souvislosti se zachováním suverenity členských států, nemůže nikdy plně spolehlivě zajistit vymožení evropského práva proti vůli členského státu. Na druhou stranu faktická integrace členského státu může odpor učinit materiálně neúnosným. V současnosti probíhají řízení se dvěma členskými státy, které vedou s Evropskou komisí spor o porušení smluv, a to Maďarsko a Polsko¹³⁵. Výsledek těchto sporů bude mít významný vliv na evropské právo, jakož i na postavení členských států.

Princip subsidiarity

Princip subsidiarity patří mezi nejvýznamnější principy fungování Evropské unie. Je zakotven v článku 5 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii.

Subsidiarita, jakožto vedoucí princip rozdělení pravomocí a rozhodování v Evropské unii, se objevila souběžně s posilováním role centrálních evropských institucí v reakci na obavu z přílišné byrokratizace a centralizace¹³⁶. V současnosti je princip subsidiarity neodmyslitelnou součástí fungování Evropské unie a jejího úřednického aparátu. V praxi se uplatňování principu řídí Protokolem o používání zásad subsidiarity a proporcionality ze dne 16. prosince 2004, připojený Lisabonskou smlouvou ke Smlouvě o fungování Evropské unie a Smlouvě o Evropské unii (dále jen Protokol). Tento dokument stanovuje povinnost zaslat evropské právní předpisy před jejich přijetím k přezkoumání parlamentům členských států k posouzení jejich slučitelnosti s principem subsidiarity. Podle článku 7 Protokolu každý parlament členského státu disponuje dvěma hlasy, které mohou být rozděleny mezi komory parlamentu. V případě, že třetina hlasů parlamentů členských států vyjádří odůvodněná stanoviska stran nedodržení zásady subsidiarity, musí být návrh přezkoumán. Soudní dvůr Evropské unie má pravomoc rozhodovat v soudních sporech vyplývajících z žalob týkající se porušení principu subsidiarity¹³⁷ a subsidiarita může být vznesena jako argument v jakémkoliv řízení o neplatnosti aktu Evropské unie. S ohledem na význam principu subsidiarity jakožto znaku federace je možné uzavřít, že Evropská unie tento znak zcela splňuje.

¹³⁵ OXFORD ANALYTICA. 2023 will test East European V4 economies' resilience. Emerald Expert Briefings, 2022, oxan-db. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://dailybrief.oxan.com/Analysis/ES274045/Eastern-Europes-V4-economies-will-slow-in-later-2022>

¹³⁶ ARONEY N. Federalism and Subsidiarity: Principles and Processes in the Reform of the Australian Federation. University of Queensland TC Beirne School of Law Research Paper No. 15-60. 2015. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2604783

¹³⁷ Protokol o používání zásad subsidiarity a proporcionality. C 310/207. Úřední věstník Evropské Unie. 2004. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:0207:0209:CS:PDF>

Status hlavního města

Jak bylo uvedeno výše, mnohé federální státy vyčlenily území svého hlavního města tak, aby nebylo součástí žádného z členských států federace. Příkladem může být District of Columbia v případě Spojených států amerických, či Federal Capital Territory v případě Nigérie. Evropská unie žádné své oficiální hlavní město nemá. Přesto se za její oficiální centrum (a často také synonymum pro Evropské instituce obecně) dá považovat město Brusel, hlavní město Belgického království. V Bruselu, v takzvané Evropské čtvrti sídlí především Evropská komise, Rada Evropské unie a Evropská rada. Dále se zde schází Evropský parlament, který však své hlavní sídlo má ve městě Štrasburk ve Francii, při hranicích s Německem. Evropský soudní dvůr pak sídlí ve městě Lucemburk v Lucembursku a Evropská Centrální banka ve Frankfurtu nad Mohanem v Německu. Město Brusel je velmi specifickým hlavním městem mimo jiné proto, že je samo hlavním městem federálního státu - Belgického království, skládajícího se z Valonské a Vlámské části. Brusel pak je vyčleněn z hlediska správy právě tak, jako mnohá další federální hlavní města, tedy že nespadá pod žádnou z hlavních konstituujících jednotek federace. Tím, že je tedy sám hlavním městem federace, je Brusel přirozeně dobrou volbou pro faktické hlavní město Evropské unie. Prozatím však zůstává pouze faktickým hlavním městem, přestože velice příhodným.

Právo opustit svazek

Evropská unie byla vždy koncipována jako dobrovolné spojení členských států. Ačkoliv je jednou z myšlenek Evropské unie, že jednou se jejími členy stanou postupně všechny evropské státy, nikdy nebylo úmyslem nutit kteréhokoliv členu k setrvání v unii proti jeho vůli. Během historie Unie se vyskytly případy, kdy území přestalo být součástí unie. V roce 1962 získalo na Francii nezávislost Alžírsko, které původně bylo členem Evropského společenství jakožto součást Francie¹³⁸. Vztah Evropského společenství a Alžírka pak byl nejasný do podpisu smlouvy v roce 1976, kterými byly oficiálně nastaveny vztahy mezi oběma stranami. Dalším územím, které významně omezilo svůj vztah k Evropským společenstvím, bylo Grónsko, a to po získání širší autonomie v rámci Dánského království. Grónsko se členem Evropských společenství stalo v roce 1973 společně s Dánským královstvím. Členství však z pohledu Grónska nebylo příliš výhodné, zejména kvůli ochraně rybolovných práv. V roce 1982 se uskutečnilo referendum o Evropských společenstvích, ve kterém se přes 53% voličů vyslovilo proti pokračujícímu zapojení Grónska do Evropských společenství. Grónsko se tak na základě Grónské smlouvy stalo pouze zámořským

¹³⁸ BROWN, Megan. The Seventh Member State: Algeria, France, and the European Community. Harvard University Press, 2022. ISBN 978-0674251144

teritoriem členského státu Evropské unie. Občané Grónska však i nadále zůstávají občany Evropské unie¹³⁹.

Během existence Evropských společenství neexistovala předepsaná procedura pro vystoupení území či celého členského státu. Takové případy byly řešeny ad hoc s ohledem na náležitosti individuálních případů. S postupem integrace se však propojení států stalo natolik pevné, že případné vystoupení by bylo velice komplikované a mohlo mít silné negativní následky pro Unii jako celek. Během přístupových rozhovorů s 10 nově přistupujícími státy v nultých letech 21. století, vznikl tlak na zavedení klauzule o vystoupení do primárního práva. K přijetí této klauzule došlo s přijetím Lisabonské smlouvy, která v článku 50 Smlouvy o Evropské unii, zakotvuje právo každého členského státu v souladu s jeho ústavními předpisy vystoupit z Evropské unie. Článek dále stanoví náležitosti takového odchodu, kdy vystupující členský stát musí oznámit záměr Evropské radě. Následně je sjednána dohoda o vystoupení, která vyřeší všechny aspekty vystoupení a vztahy po ukončení členství. Členský stát přestane být členem Unie buď vstupem dohody o vystoupení v platnost, nebo uplynutím dvou let od aktivace článku (pokud nedojde k prodloužení lhůty).

Z hlediska suverenity je podstatné, že vystoupení z Unie může být ryze jednostranným rozhodnutím a nepodléhá schválení ze strany Unie či ostatních členských států, Ačkoliv je zjevně preferována dohoda, jejíž znění musí být ze strany Unie schváleno, nejedná se o podmínku vystoupení. Naopak primární právo umožňuje takzvané tvrdé vystoupení, kdy členský stát může oznámit aktivací článku 50 a po dvou letech samovolně ukončit členství. Takto nastavené právo na vystoupení z Unie je znakem spíše konfederace či mezinárodní organizace než federace jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, ačkoliv je možné, aby bylo součástí ústavního práva i u federálního státu, jako v případě článku 39 Ústavy Etiopie¹⁴⁰.

V moderní historii Evropské unie po přijetí Lisabonské smlouvy došlo zřejmě k nejvýraznějšímu odtržení členského státu, kterým bylo vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku během takzvaného „brexitu“. Dne 23. června se konalo referendum o členství Spojeného Království v Evropské unii, ve kterém se většina „51,9%“¹⁴¹ vyjádřila ve prospěch ukončení

¹³⁹ REBHAN, Christian. North Atlantic euroscepticism: the rejection of EU membership in the Faroe Islands and Greenland. Faroe University Press: Tórshavn 2016, str. 230-230. ISBN 978-99918-65-76-8

¹⁴⁰ SANJAUME-CALVET, Marc. SECESSION AND FEDERALISM: A CHIAROSCURO. 2015. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <http://50shadesoffederalism.com/diversity-management/secession-federalism-chiaroscuro/>

¹⁴¹ CLARKE, Harold D., et al. Brexit. Cambridge University Press, 2017. ISBN: 978-1-107-15072-0

členství¹⁴². V souladu s přáním svých občanů britská vláda dne 29. března 2017 aktivovala dopisem adresovaným předsedovi Evropské rady článek 50 Smlouvy o Evropské unii. Je důležité zmínit, že celý proces referenda a následného jednání britské vlády byl zcela v gesci britského právního řádu, jelikož článek 50 nikterak nestanovuje podmínky pro vnitročlenské rozhodování o vystoupení (na rozdíl od výše uvedeného článku 39 Etiopské ústavy). Vystoupení Velké Británie odhalilo v zásadě dvě relevantní informace ve vztahu k federalismu. Za prvé, že ustanovení o vystoupení není pouze formalistickým ustanovením bez relevance, ale že skutečně fakticky může být využito, což ukazuje faktické zachování plné suverenity členského státu. A za druhé, že evropská integrace postoupila natolik, že členský stát je natolik ekonomicky a právně svázán, že vystoupení, ač možné, s sebou přináší nezměrné obtíže. V důsledku dohody o vystoupení pak Velká Británie zachovala některé své vazby na Evropskou unii. Ačkoliv není zatím možné zcela zhodnotit dopady vystoupení Velké Británie z Evropské unie, již nyní se objevují názory, že může ve svém důsledku odradit jakékoliv další státy od vystoupení. Brexit odhalil většinové populaci, jaké výhody Evropská unie přináší. Mnoho práv a výhod považovaných za samozřejmé se ukázaly být přínosem Evropské unie, přičemž vystoupení by znamenalo konec těchto výhod. Vlády členský států pak zjistily, jak nesmírně obtížné je pro zemi z Evropské unie vystoupit a jaké nevýhody rozhodnutí o vystoupení přináší. Navzdory predikcím o dominovém efektu¹⁴³, žádná z evropských zemí nerozvinula vážnou debatu o vystoupení z Evropské unie. Naopak mnohé politické strany, které byly tradičně euroskeptické, daly jasně najevo, že svůj euroskepticismus budou nadále směřovat pouze k potenciální reformě Evropské unie a nikoliv k jejímu úplnému rozložení^{144,145}. Dalo by se shrnout, že prozatím vystoupení Velké Británie mělo na zbytek

¹⁴² CUTTS, David, et al. Brexit, the 2019 general election and the realignment of British politics. *The Political Quarterly*, 2020, 91.1: 7-23. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://pure.royalholloway.ac.uk/ws/portalfiles/portal/36308497/Cutts_Goodwin_Heath_SurrIDGE_29_12_19.pdf

¹⁴³ YERGIN, Haluk. Does Brexit Would Cause Domino Effect on Other European Union Countries? Is It The End of Regional Integrations?. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 2017, 6.3. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/315712373_Does_Brexit_Would_Cause_Domino_Effect_on_Other_European_Union_Countries_Is_It_The_End_of_Regional_Integrations

¹⁴⁴ SAPIN Charles. Le Rassemblement national abandonne définitivement la sortie de l'euro. *Politique*. 2019. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.lefigaro.fr/politique/2019/01/16/01002-20190116ARTFIG00326-le-rn-abandonne-la-sortie-de-l-euro.php>

¹⁴⁵ TRUBIC Tea. Retreating Eurosceptics now settle for 'reforms from within'. *Euractiv*. 2019. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.euractiv.com/section/politics/news/retreating-eurosceptics-now-settle-for-reforms-from-within/>

Evropské unie spíše stmelující efekt nežli rozdělující, a že pravděpodobnost budoucí aktivace článku 50 dalšími členskými státy se snížila.

Občanství Evropské unie

Občanství Evropské unie na první pohled splňuje federální znak dvojího občanství. Skutečně všichni občané členských států Evropské unie mají na základě článku 20 Smlouvy o fungování Evropské unie občanství unie. Toto občanství je nicméně dle tohoto článku pouze doplňkem k občanství členského státu a nikoliv jeho náhražkou. Občanství Evropské unie není, na rozdíl od federálních občanství, občanstvím z hlediska mezinárodního práva¹⁴⁶. Z tohoto důvodu se nedá v případě Evropské unie hovořit o dvojím občanství jako o naplněném znaku federalismu. Přesto se jedná o významný a unikátní krok, který může sloužit jako předstupeň. Evropské státy jsou zároveň nuceny přistupovat k občanům Evropské unie nediskriminačně a jsou povinny jim jejich práva garantovat¹⁴⁷. Evropské občanství tedy zdaleka není pouze prázdným pojmem, ale jsou s ním spojena významná práva. Přesto se prozatím nejedná o občanství z hlediska mezinárodního práva tak, jak by bylo předpokladem ve federaci.

Nabývání a pozbývání občanství členského státu je v pravomoci členských států, avšak jelikož nabytím občanství členského státu nabývá osoba automaticky občanství Evropské unie, mají členské státy na základě rozsudku Michelletti ze dne 7. července 1992¹⁴⁸ povinnost brát na vědomí účinky evropského práva. Evropský soudní dvůr má dále na základě rozsudku Rottmann ze dne 2. března 2010 právo zasahovat do procesu odebrání a udělování občanství členského státu¹⁴⁹.

Společná měna

Jak již bylo uvedeno výše, je obvyklé, že ve federálních státech jsou pravomoci týkající se měny a měnové politiky svěřeny federaci. Evropská unie dle článku 3 Smlouvy o Evropské unii vytváří krom hospodářské unie unii měnovou, jejíž měnou je euro. Avšak ne všechny členské státy společnou měnu k dnešnímu dni přijaly. Ačkoliv se podpisem zakládajících smluv členské státy

¹⁴⁶ TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK D. a kol. Právo Evropské unie. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, str. 331-340. ISBN:978-80-7502-491-6

¹⁴⁷ LYČKA Martin. Občanství Evropské unie – kam až může dojít judikatura ESD?. Právní rozhledy 8/2007, str. 288. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembqg5pxa4s7hbpxgxzsha4a&groupIndex=0&rowIndex=0>

¹⁴⁸ Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. července 1992, Mario Vicente Micheletti and others v Delegación del Gobierno en Cantabria, C-369/90, Sb. rozh. s. I-04239, bod 2-3. ECLI:EU:C:1992:295

¹⁴⁹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. března 2010, Janko Rottman proti Freistaat Bayern, C-135/08, Sb. rozh. s. I-1449, bod 22-23. ECLI:EU:C:2010:104

k přijetí eura zavázaly, neexistuje žádný časový rámec, který by je povinně zavazoval. Členské státy zároveň musí před přijetím eura splnit soubor ekonomických kritérií, aby nedošlo jejich přijetím k újmě ostatním členům. Za zmínku stojí, že Dánské království vyjednalo při svém vstupu trvalou výjimku do eurozóny nikdy nevstoupit. Orgánem Evropské unie je také Evropská centrální banka, která je centrální bankou celé eurozóny. Národní centrální banky členských států eurozóny zůstávají zachovány, přičemž guvernéři těchto národních centrálních bank zasedají v Radě guvernerů, hlavním rozhodovacím orgánu Evropské centrální banky. Ve střednědobé budoucnosti stále další členské státy usilují o přijetí jednotné měny, přičemž dalším kandidátem, který pravděpodobně jako další přijme euro za svou měnu, se stane Bulharsko.

Suverenita členských států

Jakožto poslední znak federalismu uvádím znak zřejmě ze všech nejdůležitější. Znak, který se prolíná téměř všemi ostatními znaky, a který je v konkrétním případě Evropské unie nejvýznamnějším. Suverenita členských států je zřejmě neklíčovějším znakem federalismu, o který se v současnosti vede politická bitva mezi zastánci evropské integrace a jejími odpůrci.

Z ryze formálního hlediska jsou členské státy Evropské unie plně suverénní. Proces evropské integrace nicméně suverenitu členských států ovlivňuje¹⁵⁰. Členské státy přenášejí na Evropskou unii významné pravomoci a podřizují se formálně jejímu právnímu řádu. Je tedy na místě si položit otázku, zda nedochází k erozi materiální suverenity členských států. Otázka suverenity obzvláště vytanula během procesu přijímání Lisabonské smlouvy, kdy byl ústavními soudy některých členských států řešen její soulad s ústavami členských států. Zřejmě nejvýznamnějším rozhodnutím, ze kterého následně čerpaly mnohé další ústavní soudy včetně Ústavního soudu České republiky, se stalo rozhodnutí Německého spolkového Ústavního soudu ze dne 30. června 2009, 2 BvE 2/08, který se k otázce suverenity vyjádřil tak, že Lisabonská smlouva není ohrožením pro suverenitu členských států, jelikož tyto pravomoci na Evropskou unii přenášejí dobrovolně a evropské primární právo je se svou úrovní ochrany práv slučitelné se standardy vyplývajícími z německého Základního zákona¹⁵¹. Upozornil však, že pokud by Evropská unie překročila své pravomoci a zasáhla by do práv chráněných Základním zákonem, pak by takové legislativní akty

¹⁵⁰ TICHÝ Luboš. Státní suverenita a integrace ve vývoji Evropské unie. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA 2. 2012. Str. 15. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://karolinum.cz/data/clanek/671/Iurid_2_2012_01_tichy.pdf

¹⁵¹ Rozhodnutí Německého Spolkového ústavního soudu ze dne 30. června 2009, 2 BvE 2/08.[cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=1179>

nebyly v rámci německé svrchovanosti závazné. Německý ústavní soud tedy shledal, že Německo i po přijetí Lisabonské smlouvy zůstane suverénním státem. Ústavní soud České republiky pak při vlastním posuzování ústavnosti Lisabonské smlouvy přijal obdobné závěry ve svých nálezech Pl.ÚS 29/09 ze dne 3. 11. 2009¹⁵² a Pl.ÚS 19/08 ze dne 26. 11. 2008¹⁵³

Suverenita členských států může být potenciálně ohrožována principem kvalifikované většiny při přijímání právních předpisů evropského práva. Dle článku 16 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii, „*nestanoví-li Smlouvy jinak, rozhoduje Rada kvalifikovanou většinou*“. Takovou výjimkou jsou pak rozhodnutí strategického rázu, která mají formovat celkové budoucí fungování Unie, jako je například přijímání nových členů. Jednomyslné pak musí být také rozhodnutí týkající se společné zahraniční politiky. Kvalifikovanou většinou se v současnosti přijímá až 80% legislativních aktů Evropské unie¹⁵⁴.

Se suverenitou neoddělitelně souvisí schopnost nadřazené entity vynucovat svou vůli nad podřízeným subjektem¹⁵⁵. V Evropské unii tato otázka souvisí mimo jiné s výše uvedeným znakem federalismu, kdy ve federacích bývá běžné, že základní dokument federace stanoví formu vlády pro členské státy. Evropské právo formu vlády přímo nestanovuje. Členy federace jsou tedy jak republiky, tak monarchie, státy unitární i federální. Primární právo v dikci článku 2 Smlouvy o Evropské unii nicméně nepřímou vyžaduje, aby členské státy splňovaly demokratické zásady a právní stát. Dodržování právního státu a demokratického zřízení pak může Evropská unie vůči členskému státu i vymáhat, a to i proti jeho vůli. Právním základem pro takové vymáhání je řízení dle článku 7 Smlouvy o Evropské unii¹⁵⁶. Na odůvodněný návrh může rada většinou čtyř pětín svých členů po souhlasu Evropského parlamentu rozhodnout, že existuje nebezpečí porušování hodnot uvedených v článku 2. K přijetí rozhodnutí o tom, že došlo k porušení hodnot je však nutná jednomyslnost všech členských států krom státu porušujícího¹⁵⁷. Porušující stát může být vyzván

¹⁵² Nález Ústavního soudu České republiky. Pl.ÚS 29/09 ze dne 3. 11. 2009 [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=PI-29-09_3

¹⁵³ Nález Ústavního soudu České republiky. Pl.ÚS 19/08 ze dne 26. 11. 2008 [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=PI-19-08_1

¹⁵⁴ Kvalifikovaná většina. Evropská rada Rada, Evropské unie. 2022. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/council-eu/voting-system/qualified-majority/>

¹⁵⁵ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. Suverenita a Evropská integrace. Praha: UK, Právnická fakulta. 1999. str. 13. ISBN 80-85889-24

¹⁵⁷ SVOBODA Pavel, NOVÝ VÝVOJ V PROSAZOVÁNÍ VLÁDY PRÁVA V EU Právní rozhledy 4/2021, str. 134. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembsgfpxa4s7grpxgxzrgm2a&groupIndex=5&rowIndex=0>

k nápravě konkrétních pochybení a v případě, že nedojde v určené lhůtě nápravy, může Rada kvalifikovanou většinou pozastavit porušujícímu státu některá práva vyplývající ze smluv včetně práva hlasovacího.

Postup dle článku 7 vyžaduje značnou politickou shodu ostatních členských států a nemusí nutně dosáhnout cíle. Byl proto zaveden další mechanismus mající za cíl sankcionování porušujících států. Vznikl proto systém pozastavení plateb z evropského rozpočtu pro členské státy nerespektující právní stát¹⁵⁸. Tento relativně nový institut byl v současné podobě zaveden nařízením Evropského parlamentu a Rady je 2020/2092 ze dne 16. prosince 2020 o obecném režimu podmíněnosti na ochranu rozpočtu Unie¹⁵⁹. Nařízení bylo přijato mimo jiné jako reakce na aktuální politickou situaci a právní vývoj v Maďarsku a Polsku¹⁶⁰. Právě pozastavení významných finančních prostředků může porušující státy více „bolet“, než jiné politické metody nátlaku. Tyto členské státy se pokusily žalobou u Evropského soudního dvora dosáhnout neplatnosti nařízení, ovšem bez úspěchu¹⁶¹. Úskalím sankčního mechanismu dle článku 7 je již zmíněná nutnost shody všech ostatních členských států. Pokud tedy nastane situace, že se ve stavu porušení ocitnou státy dva, tak jak je tomu aktuálně s Polskem a Maďarskem, mohou takové státy navzájem blokovat svá řízení.

Uvedené sankční mechanismy, se liší od ostatních mechanismů Evropské unie, kterými může například Evropská komise vymáhat splnění závazků vyplývajících z Evropského práva. V případě pozdního implementování směrnic či nerespektování nařízení, kdy mohou být vůči členskému státu uplatněny pokuty či podány žaloby u Evropského soudního dvora, se jedná o výkon pravomocí, které členské státy dobrovolně přenesly na Evropskou unii. Otázka právního státu však souvisí především s oblastmi pravomocí, které náleží výhradně členským státům. Na základě článku 2 a 7 Smlouvy o Evropské unii, tak může Evropská unie mimo jiné vynucovat svou vůli nad některými vnitřními záležitostmi členských států, jež nesouvisí přímo s obecnou evropskou agendou, a je možné tento postup považovat za určitý zásah do suverenity členských států.

¹⁵⁸ Právní stát: Nový mechanismus má ochránit rozpočet a hodnoty EU. Zpravodajství Evropský parlament. 2021. [cit. 2023-2-21] Dostupné z <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/eu-affairs/20201001STO88311/pravni-stat-novy-mechanismus-ma-ochranit-rozpocet-a-hodnoty-eu>

¹⁵⁹ NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (EU, Euratom) 2020/2092 ze dne 16. prosince 2020 o obecném režimu podmíněnosti na ochranu rozpočtu Unie. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R2092&from=EN>

¹⁶⁰ MUDGRE, Rob, VERSECK, Keno. How does the EU's rule-of-law mechanism work?. DW. 2022. [cit. 2023-2-18]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/what-impact-does-the-eus-rule-of-law-mechanism-have/a-61367149>

¹⁶¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. února 2022 ve věci C-156/21. ECLI:EU:C:2022:97

Vzhledem k probíhající politické bitvě mezi porušujícími státy a evropskými institucemi nelze odhadnout výsledný precedent, který bude nastaven.

Plíživý federalismus a tichá federace

V předchozích kapitolách byly rozebrány jednotlivé znaky federalismu a jeho projevy v Evropské unii. Analýzou primárního práva Evropské unie, jejího historického vývoje i aktuálního fungování jsem dospěl k závěru, že Evropská unie je skutečně unikátním uskupením, obsahující prvky mezinárodní organizace, konfederace, ale i federace. Vlastní proces postupného posilování pravomocí a agendy Evropské unie společně s naplňováním stále dalších znaků federálního státu mě dovedlo k závěru, že v Evropě probíhá velice specifický proces federalizace. V kapitole věnované znakům federace jsem vyhodnotil, že mnohé znaky federalismu mají formální a materiální složky. Různé státy, které se historicky označovaly za federace, naplňovaly tyto znaky velmi různě. Přesto většina států, které za federace označujeme, obsahuje znaky z obou skupin. Aktuální evropský federalismus se však zaběhlým normám vymyká tím, že ačkoliv materiální stránky znaků federalismu mohou být v uspořádání Evropské unie spatřovány, formální stránky znaků jsou zcela úmyslně vynechány.

Současný postup evropské integrace bývá označován pojmem „integration by stealth“¹⁶². Tento pojem označuje právě situaci, kdy Evropská unie postupně nabývá pravomoci i v oblastech, ve kterých originálně nebyly zamýšleny. Obdobnou funkci představuje pojem „competence creep“¹⁶³. Oba uvedené pojmy se nicméně obecně omezují na sféru kompetencí Evropské unie, která ač bezesporu pro federalismus významná, nepokrývá celkově problematiku federalismu. Federální pravomoci jsou totiž jen jedním ze znaků federalismu, a to i přesto, že se významně dotýká i dalších znaků, jako je například suverenita. Je třeba přílehavěji definovat evropský federalismus s ohledem na další znaky federalismu.

Proces, jehož jedním z projevů jsou „integration by stealth“ a „competence creep“ bych s ohledem na výše uvedené skutečnosti označil za plíživou federalizaci, či entitu usilující o vznik tiché federace, přičemž zastřešujícím teoretickým pojmem pro oba pojmy je plíživý federalismus. Jde o takový federalismus, kdy dochází k postupnému materiálnímu vytváření federálního státu,

¹⁶² MAJONE, Giandomenico. Dilemmas of European integration: The ambiguities and pitfalls of integration by stealth. OUP Oxford, 2005. ISBN: 978-0199556809

¹⁶³ WEATHERILL, Stephen. Competence creep and competence control. Yearbook of European Law, 2004, 23.1: 1. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://academic.oup.com/yel/article-abstract/23/1/1/1669172?redirectedFrom=fulltext>

přičemž jsou úmyslně neaplikovány jakékoliv znaky formální. Zatímco totiž standardní federace sama sebe za federaci považuje a za jako takovou se i označuje (je ohledně takového faktu takzvaně „hlasitá“), entita procházející plíživou federalizací v zásadě nedává znát, že kroky, které činí, k federalizaci vedou. Standardní federace také právní normy naplňující znaky federace zakotvují především skrze normy ústavního práva, nebo jiných typů práva nejvyšší úrovně. Plíživý federalismus naopak federální strukturu pravomocí buduje především skrze normy nižší právní síly.

Plíživý federalismus se aktivně vyhýbá veškeré federální terminologii. Vyhýbá se ovšem i takovým termínům, které je možné spojit se státností obecně, jelikož musí zachovávat přinejmenším zdání, že nenarušuje suverenitu a státnost členských států. Tabu jsou tedy slova jako „federace“, „ústava“, „zákony“ a podobně. Náhračkou takových slov jsou pak různé eufemismy nerezonující natolik hlasitě s otázkou suverenity. Terminologie v tomto případě zřejmě slouží jako pojistka proti negativní reakci veřejného mínění.

Výsledkem plíživé federalizace pak patrně může být pouze tichá federace, tedy státní entita, mající materiální znaky federálního státu a fakticky fungující jako federace, která však sama sebe za federaci neoznačuje a nenaplnuje žádný z formálních znaků federace. Členské státy takové federace by si podržely formální suverenitu, přičemž by však materiálně většinu projevů suverenity přenesla na federální stát. S ohledem na níže popsaný demokratický deficit však tichá federace nikdy nemůže být federací v pravém slova smyslu.

VII. Plíživý federalismus v Evropské unii

Vlastní pojem plíživého federalismu definuji v podstatě i skrze současný postup vývoje evropského federalismu. Po zhodnocení Evropské unie a její historie optikou znaků federalismu, jsem dospěl k závěru, že právě mnou nadefinovaný plíživý federalismus federalizační proces Evropské unie popisuje nejvýstižněji. Federalizační proces v Evropské unii konstantě postupuje pod pojmem „evropská integrace“, tedy termínem s materiálně obdobným výsledkem, ale jiným doslovným zněním. Důvodem proč Evropský federalismus postupuje jakožto federalismus plíživý, je pak především obecné veřejné mínění občanů Evropské unie.

Je příznačné, že ačkoliv existují politické směry označované jako eurofederalistické, ve veřejné debatě se zpravidla oficiální představitelé omezují pouze na uvedený pojem evropské integrace. Důvod k takovému chování spatřuji právě především ve veřejném mínění obyvatel členských států. Euroskeptické tendence se v Evropské unii neomezují pouze na představitele extremistických stran na okrajích politického spektra. Ačkoliv velké množství obyvatel podporuje

myšlenku Evropské unie¹⁶⁴, ne každý se shodne na budoucím směřování. Existuje podstatná část populace, která uznává výhody stávající Unie, ale oponovala by výrazným změnám na úrovni primárního práva, které by zřetelně zasáhly do suverenity členských států.

Krom znaků federálních států uvedených výše je na místě identifikovat i předpoklady pro vznik a existenci federalismu. V demokratickém státě by teoreticky každá změna měla vycházet z vůle většiny při ochraně zájmů menšiny. Zcela úmyslně užívám slovo teoreticky, jelikož v praxi v demokratických státech dochází ke změnám, které vůli obecné populace přímo nevyjadřují, a přesto jsou zaváděny. Hovořím zde především o pojmu demokracie zastupitelské, kdy občané zvolí své zástupce, kteří následně činí konkrétní rozhodnutí. Výhodou (ale zároveň potenciální vadou) zastupitelské demokracie je, že je možné zavést změny, které jsou objektivně prospěšné pro stát jako celek, které by však z důvodu své krátkodobé nepopulárnosti nikdy nezískaly generální souhlas populace. Příkladem může být například rozhodnutí o úsporách během času zadlužení státu, které sice z krátkodobého hlediska tíží situaci běžným občanům, ale z dlouhodobého hlediska prospěje státním financím natolik, že se životy obyvatel celkově zlepší. Tuto výhodu zastupitelské demokracie snáze prosazovat nepopulární, ale prospěšné kroky, můžeme také snadno vidět jako nevýhodu a omezení základních principů demokracie.

Počátek plíživého federalismu

Plíživý federalismus se na úrovni Evropské unie začal projevovat souběžně s odmítnutím úvodních federalistických plánů, jako byly snahy o založení Evropského politického společenství a Evropského obranného společenství. Na jistou dobu tak byly přímé federalistické tendence opuštěny ve prospěch integrace ekonomické. Tuto však postupně prováděly takové reformy, které právě s federalismem souvisely, jako například založení Evropského parlamentu. V okamžiku, kdy integrace dosáhla určité úrovně, se začaly znovu objevovat aktivní antifederalistické tlaky, které reagovaly na jakoukoliv zmínku o federalismu.

Během vyjednávání Maastrichtské smlouvy, tedy v době kdy docházelo k významnému posunutí evropské integrace, byla součástí preambule dle takzvaného Lucemburském návrhu klauzule: „

¹⁶⁴ Eurobarometr. Latest Surveys & Publications. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://europa.eu/eurobarometer/screen/home>

*Tato Smlouva značí novou fázi v procesu vedoucím postupně v Unii s federálním cílem...“.*¹⁶⁵¹⁶⁶ Toto znění, explicitně se hlásící k myšlence federalismu, však nebylo akceptovatelné pro některé členské státy, zejména pak Velkou Británii, Dánsko a Portugalsko, které zmínění jakéhokoliv tvaru slova „federace“ striktně odmítaly. O vlastním pojmu federace se začalo hovořit jako o takzvaném „f-word“¹⁶⁷. Aniž by došlo k významnějšímu obsahovému upravení smlouvy, byly zmínky o federaci či federalizaci vypuštěny. Tento přístup k slovu federalismus, byl následně tiše zakomponován jakožto nepsaná zásada, jelikož od přijetí Maastrichtské smlouvy nebyla tato slova užitá takřka v žádných dokumentech.¹⁶⁸ S postupnou integrací Evropské unie a množství odborné i neodborné literatury o evropském federalismu je velmi pozoruhodné, nakolik se mu jsou autority Evropské unie schopny efektivně formálně vyhýbat. Ačkoliv odchodem Velké Británie z Evropské unie se snížil počet originální proponentů nepsaného pravidla, federální terminologie v současné Evropské unii zůstává pro oficiální autority tabu.

Smlouva o Ústavě pro Evropu a Lisabonská smlouva

Plíživý federalismus dále definuji skrze vývoj evropské integrace od přijetí Lisabonské smlouvy, která sama o sobě již byla projevem plíživého federalismu. Jak bylo uvedeno výše, úmyslem členských států bylo podepsat Smlouvu o Ústavě pro Evropu, ovšem v důsledku negativních výsledků referend ve Francii a Nizozemsku. Jedním z důvodů proč Smlouva o Ústavě pro Evropu neuspěla, pak byla obava ze vzniku evropského superstátu, tedy v zásadě ze vzniku federální Evropy. Řešením jak vytvořit nové primární právo zavádějící nové integrační prvky, ale zároveň nerozlítit veřejné mínění, bylo právě schválení Lisabonské smlouvy, která obsahovala mnohá klíčová ustanovení Smlouvy o Ústavě pro Evropu, ale bez tak zřejmé federalizační tendence.

Za nejryzejší příklad plíživého federalismu považuji zjevné kosmetické úpravy mezi oběma smlouvami, které obě zavádějí zásadní reformy a liší se právě především ve formálních názvech. Předně již samotný název, který vynechává kontroverzní pojem „Ústava“, spojovaný se státem,

¹⁶⁵ Volně přeloženo: „By this Treaty, which marks a new stage in a process leading to a european Union with a federal goal, the high Contracting Parties establish themselves a EUROPEAN COMUNITY“.

¹⁶⁶ LAURSEN, Finn (ed.). The EU and federalism: politics and policies compared. Routledge, 2016. str. 14 ISBN 9781138256835

¹⁶⁷ BORRIELLO, Arthur; CRESPIY, Amandine. How to not speak the ‘F-word’: Federalism between mirage and imperative in the euro crisis. European Journal of Political Research, 2015, 54.3: 502-524. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/275365234_How_to_not_speak_the_'F-word'_Federalism_between_mirage_and_imperative_in_the_euro_crisis_How_to_not_speak_the_'F-word'

¹⁶⁸ ŠIMÍKOVÁ, Ivana. "European Union: Can federalism become the chief integration theory? Acta Oeconomica Pragensia, Prague University of Economics and Business, 2009. vol. 2009, pages 27-44. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://ideas.repec.org/a/prg/jnlaop/v2009y2009i1id2p27-44.html>

a ponechává pouze neutrální označení smlouva. V důsledku této technické změny, kdy formálně nebyla přijímána nová smlouva, ale jen byly novelizovány smlouvy stávající, odpadla nutnost referend v některých státech a bylo tak možné ratifikovat smlouvu pouze parlamenty daných států. Dále byly odstraněny symboly Unie podle Článku I-8 Smlouvy o Ústavě pro Evropu, který stanovoval podobu vlajky, hymny, heslo Unie, měnu Unie a den Evropy. Tyto Symboly Unie pro mnohé příliš připomínaly státní symboly, které zpravidla mívají suverénní státy. Smlouva o fungování Evropské unie ve znění podle Lisabonské smlouvy pouze obsahuje zmínku v Prohlášení 52 o symbolech Evropské unie učiněném vládami 16 států, které prohlásily, že symboly obsažené v původním článku I-8 Smlouvy o Ústavě pro Evropu „*pro ně zůstávají i nadále symboly sounáležitosti občanů Evropské unie a jejich svazku s ní*“. Ačkoliv byly symboly Unie z evropského práva odstraněny, fakticky jimi i nadále jsou. Například vlajka Evropské unie v podobě podle článku I-8 a Óda na radost jako evropská hymna jsou používány institucemi Evropské unie již od roku 1985, a aktivně jsou užívány i všemi členskými státy a při zastupování Evropské Unie v zahraničí. Ačkoliv tedy nemají pro své používání formální podklad, materiálně symboly Evropské unie existují a jsou aktivně užívány.

Další změnou bylo opuštění používání pojmu evropské zákony a evropské rámcové zákony, které opět příliš zavdávaly zdání existence federálního státu, ve prospěch názvů nařízení a směrnice¹⁶⁹.

Celkově Lisabonská smlouva s cílem nevzbudit přílišnou kontroverzi opustila koncepci formálního přijetí federalistické terminologie a přijala pouze materiální změny posouvající evropskou integraci a evropský federalismus, a to zejména již zmíněným rozšířením užitím kvalifikované většiny či získem právní subjektivity. Mimo jiné však představila rámec, na základě kterého mohou členské státy Evropské unie rozšiřovat pravomoci a agendy orgánů Evropské unie bez nutnosti změny primárního práva, a to skrze rozhodnutí Rady.

Mechanismus změn smluv

Primární právo rozdělilo pravomoci mezi Unii a členské státy. Konkrétní provedení, zejména u sdílených pravomocí, je mnohdy otevřeno dalšímu vývoji bez nutnosti změny primárního práva. Klíčové je zejména ustanovení článku 48 Smlouvy o Evropské unii, která v odstavci 6 zavádí zjednodušený postup pro přijímání změn v následujícím znění:

¹⁶⁹ KŘEPELKA, F. Several Acts and One Law as an Impulse for Reviving European (Framework) Laws. Časopis pro právní vědu a praxi. č.4. str. 829–854. [cit. 2023-5-3] Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cvpv/article/view/30955/28459>

„Evropská rada může přijmout rozhodnutí o změně všech nebo části ustanovení části třetí Smlouvy o fungování Evropské unie. Evropská rada rozhoduje jednomyslně po konzultaci s Evropským parlamentem a Komisí a, v případě institucionálních změn v měnové oblasti, s Evropskou centrální bankou. Toto rozhodnutí vstoupí v platnost až po schválení členskými státy v souladu s jejich ústavními předpisy. Rozhodnutí podle druhého pododstavce nesmí rozšířit pravomoci svěřené Unii Smlouvami.“

Ačkoliv odstavec 6 přímo zakazuje rozšiřovat pravomoci svěřené Unii smlouvami, existuje velký potenciál, aby byla působnost Evropské unie rozšířena. Obdobně některá ustanovení Smlouvy o fungování Evropské unie umožňují Radě jednomyslně rozhodnout o zavedení nových institutů rozšiřující pravomoc Evropské unie. Jedná se například o články 25, 64, 77 a 127 Smlouvy o fungování Evropské unie. Na základě uvedeného mechanismu není možné přímo rozšiřovat pravomoci Evropské unie, ovšem má možnost rozšířit její působnost v rámci již svěřených pravomocí, což může materiálně vyústit v jejich posílení.

V čl. 48 odst. 7 pak Smlouva o Evropské unii stanoví:

„Stanoví-li Smlouva o fungování Evropské unie nebo hlava V této smlouvy, že Rada rozhoduje v určité oblasti nebo v určitém případě jednomyslně, může Evropská rada přijmout rozhodnutí, které Radě umožní v této oblasti nebo v tomto případě rozhodovat kvalifikovanou většinou. Tento pododstavec se nepoužije na rozhodnutí související s vojenstvím nebo obranou.“

Přestože jsou výslovně vyňaty pravomoci související s vojenstvím nebo obranou, otevírá odstavec 7 možnost snížit potřebnou většinu u oblastí, které dle smlouvy vyžaduje jednomyslnost. Samo takové rozhodnutí ovšem jednomyslnost vyžaduje.

Vojenská spolupráce

Jak bylo uvedeno výše, Evropská unie ve svém primárním právu zakotvila svou společnou bezpečnostní a obrannou politiku. Přesto nebyly Evropské unii dány primárním právem žádné přímé vojenské pravomoci a celkově se primární právo omezuje na relativně vágní ustanovení. Evropská obranná spolupráce se však zejména v posledních letech extrémně rychle vyvíjí. Velice významný rozvoj bezpečnostní spolupráce byl zaznamenán v důsledku ruské invaze na Ukrajinu. Veškerá rozhodnutí týkající se bezpečnostní politiky musí být na základě článku 24 Smlouvy o Evropské unii v zásadě přijímána jednomyslně. Vzhledem k významu oblasti bezpečnosti pro suverenitu státu, by však možnost státu být přehlasován znamenala výrazný federalizační prvek a možná až zlomový bod.

V souladu s již přijatým rámcem se rozšiřují spolupráce ve věci veřejných zakázek na zbrojní materiály a vzniká legislativa na hromadné nákupy zbraní¹⁷⁰. Vychází se z logické úvahy, že je ekonomičtější nakoupit velké množství stejného typu obranného prostředku pro větší množství států, než aby každý členský stát individuálně nakupoval malé množství různých druhů prostředků. Uvažuje se o využití mechanismu, který se osvědčil již během pandemie COVID-19, a to zřízení fondů, jejichž jediným účelem bude nákup zbraní jménem Evropské unie¹⁷¹. Takový vývoj by ještě před několika lety nepřipadal v úvahu. Pokud tedy již nyní Evropská unie nakupuje zbraně, byť pro třetí stranu, jež je stranou konfliktu¹⁷², jedná se o prolomení dalšího integračního tabu a potenciální další krok směrem k jednotné evropské armádě.

Idea jednotné evropské armády již existuje poměrně dlouhou dobu. Ovšem až do uprchlické krize roku 2015 Evropská unie nedisponovala rozsáhlejší uniformovanou bezpečnostní organizací, která by mohla být považována za bezpečnostní složky. S uprchlickou krizí došly členské státy k závěru, že je potřeba posílit vnější obranu evropských hranic, a tak byla významně posílena a modifikována Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž, známá též pod zkratkou Frontex¹⁷³. Z relativně nevýznamné agentury, která k roku 2012 měla rozpočet 85 milionů eur, se v roce 2022 stala agentura s rozpočtem 754 milionů eur.¹⁷⁴

Evropská unie je zároveň aktivní v zahraničních vojenských misích¹⁷⁵. V posledních 20 letech byly kontingenty Evropské unie, složené z příslušníků ozbrojených sil členských států, vyslány do

¹⁷⁰ MACHI Vivienne. EU scrambles to channel hefty defense-spending boost into joint buys. DefenceNews. 2022. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.defensenews.com/global/europe/2022/12/08/eu-scrambles-to-channel-hefty-defense-spending-boost-into-joint-buys/>

¹⁷¹ ZELENKA Filip. EU hledá způsob, jak financovat zbraně pro Ukrajinu. Ve hře je společný nákup jako za Kvidu. E15. 2023. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.e15.cz/zahranicni/eu-hleda-zpusob-jak-financovat-zbrane-pro-ukrajinu-ve-hre-je-spolecny-nakup-jako-za-covidu-1396713>

¹⁷² SOUKENÍKOVÁ Eva. Unijní lídři hledají peníze, které slíbili Ukrajině. A chtějí založit nový fond na nákup zbraní. EURACTIV. 2022. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/evropska-unie-a-svet/news/unijni-lidri-hledaji-penize-ktere-slibili-ukrajine-a-chteji-zalozit-novy-fond-na-nakup-zbrani/>

¹⁷³ LÉONARD, Sarah; KAUNERT, Christian. The securitisation of migration in the European Union: Frontex and its evolving security practices. Journal of Ethnic and Migration Studies, 2022, 48.6: 1417-1429. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1369183X.2020.1851469>

¹⁷⁴ Statista. Annual budget of Frontex in the European Union from 2005 to 2022 [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/973052/annual-budget-frontex-eu/>

¹⁷⁵ Spolupráce EU v oblasti bezpečnosti a obrany. Evropská rada, Rada Evropské unie. 2023. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/defence-security/#civilian>

takových lokalit, jako je Tanzánie, Niger či Kosovo¹⁷⁶. Evropská unie se tak fakticky stává významným hráčem na poli mezinárodní bezpečnosti.

Komplikací pro jakékoliv budoucí vojenské reformy Evropské unie zůstává neutralita některých jeho členů, jako je Rakousko či Irsko. Pokud by ke vzniku jednotné evropské armády mělo dojít, musela by být neutralita těchto členů přehodnocena. Postoj k neutralitě se obecně v Evropě mění s ohledem na probíhající invazi Ruské federace na Ukrajinu, která již přiměla státy jako Švédsko a Finsko se své neutrality vzdát¹⁷⁷.

Ačkoliv Evropská unie započala svou existenci jakožto ekonomické sdružení, její bezpečnostní potažmo vojenský rozměr postupně nabývá na síle. V souvislosti s aktuální zahraničně-politickou situací a oznamovaným plánům na společné nákupy zbraní a investice, společně s posilováním kolektivní ochrany hranic je patrné, že Evropská unie bude v nejbližší budoucnosti nabývat na vojenské relevanci. Případný vznik Evropské armády tak, jak o něm někteří evropští lídři hovoří, by pak znamenal významný krok nejen z hlediska efektivity vojenské spolupráce, ale i z hlediska národní suverenity členských států¹⁷⁸.

Zahraničněpolitická spolupráce

Evropské státy prošly v průběhu posledního století významnou mocenskou změnou. Zatímco v první polovině 20. století evropské státy ovládaly skrze svá impéria většinu světa a jednalo se o velmoci až supervelmoci, v posledních desetiletích moc evropských států postupně upadala ve srovnání s novými mocenskými centry, jako je například Čína či Indie. I Francie, poslední evropský stát, který se pokouší o udržování vlastní sféry vlivu zejména ve frankofonní Africe, je postupně nucena vyklízet mocenské pozice jiným státům. Pokud mají Evropské státy uspět v konkurenci států disponujících nesrovnatelně většími zásobami nerostných zdrojů, větším počtem obyvatel a brzy již i srovnatelnými ekonomikami, budou muset přistoupit stále k intenzivnější integraci. Zatímco totiž jednotlivé členské státy představují pouze malé hráče na celosvětové scéně, Evropská unie jako celek mnohými svými ukazateli atakuje nejvyšší příčky ve

¹⁷⁶ HAVELKA Ladislav. 17 zahraničních misí EU. Přehled a podrobnosti. Euroskop. 2015. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://euroskop.cz/2015/07/15/17-zahranicnich-misi-eu-prehled-a-podrobnosti/>

¹⁷⁷ LOKKER, Nicholas, et al. How Finnish and Swedish NATO Accession Could Shape the Future Russian Threat. 2023. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://s3.us-east-1.amazonaws.com/files.cnas.org/documents/FinlandSweden_TFR_2023_012423.pdf

¹⁷⁸ BANFI, Florent. Eurocorps: future European army or missed attempt?—The New Federalist. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: 2008. <https://www.thenewfederalist.eu/Eurocorps-future-European-army-or-missed-attempt?lang=fr>

světových žebříčkách. Evropská unie jako celek by mimo jiné byla třetí nejlidnatější zemí na světě a jednou ze tří největších ekonomik po boku USA a Číny. Někteří autoři o Evropské unii hovoří jako o budoucí supervelmoci¹⁷⁹. Aktuální krize související s válkou na Ukrajině dále posílila zahraničněpolitickou spolupráci Evropské unie a potřebu vystupovat vůči významným hráčům spíše pod záštitou Evropské unie, než jako jednotlivci.

Ekonomická provázanost

Evropská unie započala svou existenci především jako ekonomická organizace, a i když v průběhu své existence nabývala stále nové pravomoci i v jiných sférách, jednotný trh zůstává stále klíčovou složkou a hnacím motorem evropské integrace. Stojí za zmínku, že ekonomická integrace v Evropské unii je v některých oblastech jednotnější, než některé mnohé federální státy¹⁸⁰. Evropská unie postupně prosazuje svou jednotnou měnu euro a dále integruje evropské ekonomiky. Na pozadí již existujících ekonomických mechanismů ovšem probíhá i další integrace v reakci na probíhající krize. Velice významným krokem z hlediska ekonomické suverenity je Evropský plán obnovy a jeho financování prostřednictvím společných evropských dluhopisů, za něž solidárně ručí všechny členské státy¹⁸¹. Ekonomické tlaky a pobídky dále v Evropské unii slouží mimo jiné jako nástroj ovlivňování vývoje na nižších než evropských úrovních, kdy konkrétními dotacemi může Evropská unie podporovat změny i v takových oblastech kompetencí, které jí nejsou přímo svěřeny. Tato praktika pak odpovídá praktikám kooperativního federalismu tak, jak byl popsán výše¹⁸².

Společné zadlužení opět přibližuje Evropskou unii podobě federálního státu, kdy standardní federální státy vlastní dluhy odlišné od dluhů jednotlivých členských států mívají. Evropská ekonomika se neustále integruje a příklad Velké Británie ukázal, jak extrémně obtížné je tento proces v případě potřeby zvrátit. Je možné předpokládat, že v budoucnu integrace ekonomik

¹⁷⁹ GRIMM, Sven, GANZLE, Stefan, and MAKHAN, Davina. *The European Union and Global Development: An 'Enlightened Superpower' in the Making?*. Palgrave Macmillan UK, 2012. ISBN: 978-0230319677

¹⁸⁰ MATTHIJS, Matthias; PARSONS, Craig. *Single-Market Power: How Europe Surpassed America in the Quest for Economic Integration*. *Foreign Aff.*, 2022, 101: 165. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2022-04-19/single-market-power>

¹⁸¹ KÁBRT M., NETUŠILOVÁ P. *Evropský plán obnovy a jeho význam pro budoucnost evropské integrace*. ČNB. 2022. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/Evropsky-plan-obnovy-a-jeho-vyznam-pro-budoucnost-evropske-integrace/

¹⁸² SCHÜTZE, Robert. *From dual to cooperative federalism: the changing structure of European law*. Oxford University Press, 2009. ISBN: 978-0-19-923-8583.

pokročí natolik, že vystoupení z ekonomické spolupráce bude pro členské státy efektivně nemožné.

Rozšiřování pravomocí s absencí přímé vůle států

Jak bylo uvedeno výše, Evropská unie získala během své existence množství pravomocí. Některé pravomoci však Evropská unie nabyła nikoliv zcela v důsledku přímé vůle členských států. Příkladem takové pravomoci může být kompetence v oblasti přímých zahraničních investic, kdy je podle článku Sophie Meunier možné vůli členských států do jisté míry zpochybnit¹⁸³. Originálně pravomoci v oblasti přímých zahraničních investic spadaly výlučně do kompetence členských států. Během procesu vytváření návrhu Smlouvy o ústavě pro Evropu nicméně Evropská komise navrhla do textu smlouvy ustanovení, které tyto kompetence převedlo na Evropskou unii. Ačkoliv je možné argumentovat o výhodnosti jednotného evropského postupu vůči zahraničním investorům, impulz k zavedení evropské pravomoci v tomto případě nevzešel z členských států a nebyl předmětem vyjednávání. Ačkoliv vlastní schválení rozšíření pravomoci spočívalo na členských státech, nelze pominout silný vliv evropského orgánu, kterým je Komise na proces formování jeho vlastních pravomocí. V současnosti je na Evropské úrovni oblast upravena Nařízením 2019/452, kterým se stanoví rámec pro prověřování přímých zahraničních investic do Evropské unie¹⁸⁴.

Dalším příkladem rozšiřování pravomocí může být judikatura Evropského soudního dvora, který extenzivním výkladem může dovodit existenci pravomoci v oblasti, která nebyla dosud zahrnuta.

Postupné oslabování suverenity členských států

Členské státy podpisem smluv primárního práva dobrovolně přenesly některé své pravomoci na Evropskou unii. Jak bylo uvedeno výše, takovýto krok otevírá otázku, zda se smluvní státy nezbavují části své suverenity. Faktem je, že skrze uplatňování plíživého federalismu postupně k oslabování státní suverenity členských států dochází. Důvodem je zejména stále narůstající faktická vnitroeurospáská provázanost, která omezuje schopnost členských států v případě nesouhlasu odporovat centrálnímu vedení, ačkoliv míra závislosti na této provázanosti se může u jednotlivých členů různit. Ačkoliv je u významných rozhodnutí Evropské unie třeba

¹⁸³ MEUNIER, Sophie. Integration by stealth: How the European Union gained competence over foreign direct investment. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 2017, 55.3: 593-610. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/34161>

¹⁸⁴ Nařízení (EU) 2019/452, kterým se stanoví rámec pro prověřování přímých zahraničních investic do Evropské unie

jednomyslnosti v Radě, případy Polska a Maďarska ukazují, že je možné, aby Evropská komise v případech, že tak uzná za nutné, zasáhla proti členskému státu, u něhož shledá zásadní porušování jeho povinností. Je však pozoruhodné, že v případech Maďarska a Polska tyto státy porušily své povinnosti zejména ve věci odchýlení se od právního státu a demokratických hodnot uplatněním svých vnitrostátních norem¹⁸⁵. Ač je jisté na místě, aby Evropská unie dbala na to, aby všechny členské státy dodržovaly demokratické hodnoty, je otázkou, nakolik je taková úprava vnitrostátního práva věcí Evropské unie a nakolik je tato oprávněna vynucovat svou vůli vůči těmto členským státům. Postupná eroze suverenity skrze drobné kroky nezřídka činěnými bez zásahů do primárního práva, je definičním projevem plíživého federalismu.

Odhlování plíživého federalismu

Vzhledem ke stále pokračující evropské integraci a rozšiřování agendy Evropské unie bez širších celospolečenských diskusí je nepochybné, že hlavním ideovým proudem současné federalizace je právě federalizace plíživá. To však neznamená, že by neexistovaly proudy usilující o nahrazení plíživého federalismu buď federalismem standardním, anebo naopak ukončením procesu federalizace jako celku.

V Evropské unii existují hnutí usilující právě o nastolení celospolečenské debaty o federalizaci Evropské unie, která by mohla vyústit ve formální přijetí federalismu jakožto vůdčí idey evropského společenství. Tento názorový proud byl do značné míry převažující i ve vysokých vrstvách Evropské unie, a to až do neúspěchu s pokusem o přijetí Lisabonské smlouvy, byť znaky plíživého federalismu Evropskou unií provází již takřka od počátků integrace. Je třeba uvést, že snaha o nastolení otevřeného federalismu stále existuje a mnozí evropští politici sami sebe za eurofederalisty označují, jako například bývalý belgický premiér Guy Verhofstadt¹⁸⁶, či český europoslanec Tomáš Zdechovský¹⁸⁷. Zřejmě z praktických důvodů a výhod byla ovšem minimálně prozatím odsunuta do pozadí a nevyvíjí se tlak k uskutečnění významných a viditelných federálních reforem.

¹⁸⁵ SCHEPPELE, Kim Lane; KOCHENOV, Dimitry Vladimirovich; GRABOWSKA-MOROZ, Barbara. EU values are law, after all: Enforcing EU values through systemic infringement actions by the European Commission and the member states of the European Union. *Yearbook of European law*, 2020, 39: 3-121. [cit. 2023-4-18] Dostupné z: <https://academic.oup.com/yel/article/doi/10.1093/yel/yeaa012/6064852>

¹⁸⁶ GARDNER, Andrew, BRAND, Constant. *Champion of European federalism*. Politico. 2011. [cit. 2023-4-18] Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/champion-of-european-federalism/>

¹⁸⁷ BOYLE, Tracey. *European Federalists: A Legacy of Youth Empowerment and the European Youth Campaign, 1951-1958*. 2020. PhD Thesis. California State University, East Bay. . [cit. 2023-4-18] Dostupné z: <https://scholarworks.calstate.edu/downloads/2z10ws388>

Druhá skupina z opačné strany spektra se vůči projevům plíživého federalismu často aktivně vymezuje, přičemž poukazuje na jeho mnohé nevýhody a jistou míru pokrytectví¹⁸⁸. Ty projevy, které mnozí podporovatelé evropské integrace považují za benefity, příslušníci opačného názorového proudu považují za negativní jevy a snaží se proti nim zakročovat. Antievropská či euroskeptická hnutí z celé Evropské unie často poukazují na nenápadné rozšiřování pravomocí a agendy Evropské unie a kritizují postupné omezování suverenity členských států.

VIII. Výhody plíživého federalismu

Absence nutnosti sebeidentifikace

Evropská unie potvrzuje svou cestu plíživého federalismu i tím, že sama sebe odmítá definovat jako některou ze zavedených forem organizace/státu, kdy ačkoliv by mohla sama sebe označit za mezinárodní organizaci, konfederaci či federaci, přičemž odborná veřejnost ji často označuje výmluvně jako entitu „sui generis“¹⁸⁹. Díky tomu si Evropská unie takřikajíc ponechává otevřené dveře pro sebeidentifikaci a nemusí se zabývat problémy souvisejícími s případným vybočením z nadefinovaného formátu. Pokud by totiž například sebe samu označila za konfederaci, bylo by daleko složitější následně implementovat pravomoci do oblastí, které tradičně náležejí federacím. Označení sebe sama jako entity „sui generis“ je tedy výhodné stran plíživého federalismu, jelikož umožňuje pomalé a postupné rozšiřování pravomocí bez nutnosti otevírat debatu o pomyslném posunutí úrovně spolupráce o třídu výš.

Flexibilita pravomocí

Absence jasně a pevně nastaveného rámce faktických pravomocí dává Evropské unii vysokou míru flexibility. Ve většině již etablovaných států jsou pravomoci státních orgánů jasně stanoveny ústavními předpisy, které se zároveň vyznačují vysokou mírou rigidity a přesného zakotvení pravomocí s jasným výkladem a stanovenými hranicemi. Tato rigidity, kdy ke změně statutu quo je třeba obvykle speciální většina v parlamentu, je pak obecně považována za poměrně pozitivní jev chránící fungující strukturu před dynamickými změnami. Evropská unie nicméně etablovaným státem není. Jak bylo řečeno výše, Evropská unie se nachází ve stavu probíhající federalizace a

¹⁸⁸ BROŽ, Josef. Europoslanec Zdechovský pro EZ: Chceme lepší EU. Spolupráce s TOP 09 a STAN se neosvědčila. Domov. 2019 [cit. 2023-4-18] Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/domaci/politika/248126-europoslanec-zdechovsky-pro-ez-chceme-lepsi-eu-spoluprace-s-top-09-a-stan-se-neosvedcila>

¹⁸⁹ ZALDEA, Teodora Elena. The European Union, a "Sui Generis" Construction. Short Content Notes. Law Series Annals WU Timisoara, 2022, 102. [cit. 2023-4-18] Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/autimis2022&div=10&id=&page=>

transformace, kdy její ústavněprávní uspořádání není považováno za finální. Status quo je v tomto případě pouhým provizoriem, pouhým dalším krokem v postupující evropské integraci. Plíživý federalismus umožňuje Evropské unii flexibilně upravovat fungování Evropské unie v reakci na aktuální situaci a vývoj. Široké a mírně vágní pojetí sdílených kompetencí dává Unii prostor v případě nutnosti potřebnou pravomoc extenzivním výkladem dovést, a to bez explicitního rozporu s unijním právem.

IX. Negativa plíživého federalismu

Demokratický deficit

Zásadním teoretickým i praktickým problémem plíživé federalizace je vážný demokratický deficit¹⁹⁰. Demokratická společnost má vždy vycházet z vůle většiny při respektování zájmů menšiny, tedy dbát na suverenitu lidu, ze kterého má vycházet veškerá státní moc. Každý stát by pak měl obsahovat základní vnitřní konsensus na základních společenských otázkách. Je tedy nasnadě, že v demokratickém státě by měly být zejména základní ústavněprávní normy a instituce všeobecně souhlasně přijímány většinovou populací. Tento požadavek na alespoň nejzákladnější generální konsensus nelze nahradit ani instituty zastupitelské demokracie, která do určité míry předpokládá, že rozhodnutí budou činěna lidem zprostředkovaně přes jimi zvolené zástupce, v něž lidé vloží svou důvěru. Pokud tedy hovoříme o tak významném státoprávním procesu, jakým bezesporu federalizace je, nelze než konstatovat, že by bylo nedemokratické pokračovat s procesem bez vědomí, že společnost s tímto rozhodnutím souhlasí. Jak bylo uvedeno výše, Evropská unie se již o významný krok v rámci procesu federalizace pokusila, přičemž tento záměr byl skrze referenda některými členskými státy odmítnut. Jiné členské státy pak s přijetím předmětné Smlouvy o Ústavě projevily souhlas pouze skrze proces běžného schvalování mezinárodních smluv svými národními parlamenty bez širší celospolečenské debaty či referend. Aktuálně debata o potenciálním budoucím vývoji Evropské unie stále probíhá, avšak zdaleka se nejedná o široce celospolečensky diskutované téma. Instituce Evropské unie, ani vrcholní představitelé členských států pak vážně téma federalizace veřejně nediskutují. Lze konstatovat, že probíhající proces nenápadné federalizace probíhá v zásadě (a ze své podstaty) bez odpovídajícího celospolečenského konsensu. I přes potenciální praktické výhody tohoto procesu není možné tento demokratický deficit opominout a vytknout jako hlavní vadu.

¹⁹⁰ JENSEN, Thomas. The Democratic Deficit of the European Union. Living Reviews in Democracy, 2009, 1. [cit. 2023-4-18] Dostupné z: https://cis.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/cis-dam/CIS_DAM_2015/WorkingPapers/Living_Reviews_Democracy/Jensen.pdf

Potenciální neakceschopnost

Členské státy Evropské unie disponují vysokou mírou suverenity a Evropská unie má jen omezené exekutivní pravomoci pro vymožení své vůle proti členskému státu. Ačkoliv jsou pokroky v integraci činěny s ohledem na materiální výhodnost pro členské státy, postoje členských států se mohou změnit a bez zakotvení v zakládacích smlouvách nebude možné proti vůli členů změny efektivně prosazovat.

Již nyní existují členské státy, které otevřeně zpochybňují směřování Evropské unie, jako například Polsko či Maďarsko. Federální stát pro své efektivní fungování vyžaduje určitou míru stability a jistoty. Současná Evropská unie do značné míry spoléhá na konsenzus hlav členských států v Evropské radě k činění takových rozhodnutí, které však je třeba v rámci federálního státu činit automaticky a pružně. Postupem se tak může dostat do stavu, kdy integrace postoupí natolik, že veto jediného členského státu bude moci významně ohrozit evropskou politiku jako celek. Takovýto systém, který lze silně poškodit jediným vetem, je ze své podstaty nestabilní a nevhodný pro federaci. Vzhledem k pokročilému stupně integrace by zablokování unijních institucí mohlo vážně ohrozit členské státy. Nahrazování konsenzu pouhou kvalifikovanou většinou však může být příliš „hlasitým“ projevem federalizace.

Nesrozumitelnost

Nevýhodou stavu, kdy entita prochází plíživým federalismem, může být nesrozumitelnost, a to jak vnější, tak vnitřní. Pokud proces federalizace významně postoupí, nemusí být v podstatě pro členské státy, občany i vnější subjekty rozeznatelné, jakým způsobem jsou pravomoci mezi členské státy a federální celek rozděleny. Zatímco u běžných federálních států jsou pravomoci jasně stanoveny federální ústavou, nemusí být u tiché federace na první pohled zřejmé, zda tu či onu věc je třeba řešit na úrovni federální či státní. Tato nejednoznačnost může být velmi na škodu zejména při vystupování vůči zbytku světa, pro které pak bude Unie neuchopitelným prvkem, jakož i vůči vlastním občanům.

X. Zhodnocení plíživého federalismu

Pojem plíživého federalismu aplikuje pojmy „competence creep“ a „integration by stealth“ a dává do souvislosti jejich popis nenápadného rozšiřování evropských kompetencí s širším procesem federalizace. Zohledňuje situaci, kdy nejen že Evropská unie postupně rozšiřuje své pravomoci, ale zároveň také aktivně odmítá vlastní sebeidentifikaci a jakékoliv používání federální terminologie. Plíživý federalismus, tak jak byl výše nadefinován jako popis aktuálního stavu federalismu v Evropské unii, představuje alternativní možnost, jak stmelit unii nezávislých

demokratických států do pevného federálního celku. Demokraticky zvolení zástupci jednotlivých států postupně faktickým přenášením pravomocí na celek a utužováním provázanosti mezi členskými státy vytvářejí kvazistátní entitu, která bude materiálně splňovat znaky federálního státu.

Plíživý federalismus ovšem nikdy sám o sobě nemůže vyústit v úplnou demokratickou federaci, jelikož pro takovou je třeba, aby se členské státy vědomě a srozumitelně vzdaly své suverenity ve prospěch federálního celku. Tedy je potřeba učinit i nezbytné finální formální kroky, kdy skutečně sama Unie uzná sebe samu za federaci a členské státy Evropské unie se uznají za členské státy federace s podporou či alespoň tichým souhlasem veřejnosti. Ani postupné materiální oslabování suverenity nemůže tyto „hlasité“ kroky nahradit. Tento závěr vyplývá mimo jiné například z výše uvedeného rozhodnutí německého Ústavního soudu 2 BvE 2/08, který přímo uvádí, že pokud by se Německo mělo stát součástí evropského federálního státu, byla by potřeba existence uniformního evropského obyvatelstva, které by dalo novému státu legitimitu a také přijetí nové Ústavy¹⁹¹. Přesto plíživý federalismus může postupně nastolit takové podmínky, kdy integrace postoupí natolik, že pro členské státy nebude jiné myslitelné volby, než tento poslední krok uskutečnit, jelikož rozvázání integrace by bylo z ekonomického i politického hlediska prakticky nemožné.

¹⁹¹ Rozhodnutí Německého Spolkového ústavního soudu ze dne 30. června 2009, 2 BvE 2/08.[cit. 2023-2-21]
Dostupné z: <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=1179>

Závěr

Evropská unie již v současnosti vykazuje mnohé znaky federálního státu, přesto prozatím federací není. Současný evropský federalismus se nepodobá obecně známým typům federalismu, a to především proto, že federalismus v Evropské unii není obecně veřejně vnímán. Ačkoliv se Evropská unie jasně nachází v procesu, který se dá nazvat federalizací, tato federalizace postupuje nenápadně, až plíživě. Pro tento proces jsem si vytvořil pojem plíživý federalismus, který nejlépe popisuje současný evropský federalismus. I když Evropská unie materiálně neustále pokračuje ve své integraci, a stále více se blíží faktickému federálnímu státu, na významné a zřetelné reformy primárního práva stále nedochází. Evropa sama o sobě jako o federaci nehovoří a ani ve svých plánech neuvažuje o uskutečnění rozhodných federalizačních kroků.

Aktuální postup evropského federalismu je sice efektivní v postupném stmelování členských států a posilování významu rozhodování na evropské úrovni, ovšem nikdy nemůže sám o sobě vyústit ve vznik plnohodnotné demokratické federace evropských států. Významné ústavní změny, jakými bezpochyby plná federalizace je, není v demokracii možné uskutečnit bez adekvátní podpory veřejného mínění, či alespoň bez tichého souhlasu obyvatelstva.

Evropská unie k dnešnímu dni postrádá mnohé znaky federalismu. Nejsou přítomny zejména zásadní pravomoci v oblasti mezinárodních vztahů a obrany, jakož i pravomoci k efektivnějšímu vymáhání evropského práva proti nespolupracujícím členským státům. Rozhodování o ze státoprávního hlediska významných rozhodnutích je stále podřízeno požadavku na jednomyslnost. Členské státy si stále zachovávají svou suverenitu, své ozbrojené složky i své vlastní mezinárodní vztahy. Pokud by se Evropská unie měla federací stát, bylo by nutné tyto materiální znaky naplnit.

V případě, že evropské země mají skutečný zájem na federalizaci Evropské unie, a to buď z ideového přesvědčení, či z praktických důvodů, měly by ze střednědobého hlediska aktivně otevřít veřejnou diskusi o ústavním uspořádání Evropské unie a podpořit federalizaci veřejnými kampaněmi. Vzorem může být kampaň amerických federalistů z období před přijetím Ústavy Spojených států amerických. Má-li se z Evropy stát demokratická federace, potřebujeme vlastní „listy federalistů“. Je potřeba jasný a srozumitelný plán, kdy členské státy dobrovolně a jasně uznají, že se vzdávají své suverenity ve prospěch evropského federálního státu a učiní nezbytné právní kroky k bezproblémovému fungování takového státu. Bez těchto kroků a bez získání podpory veřejnosti se sice Evropa federací materiálně stát může, ale demokratický deficit a nestabilita takového uspořádání by byly velkou zátěží pro novou federaci.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- BÍLÝ, Jiří. Státoprávní představy Jiřího z Poděbrad. In Karel Schelle, Jaromír Tauchen. Encyklopedie českých právních dějin. 1. vydání. Plzeň - Ostrava: Aleš Čeněk, 2019. s. 639-647. sv. XVI. ISBN 978-80-7380-761-0.
- BROWN, Megan. The Seventh Member State: Algeria, France, and the European Community. Harvard University Press, 2022. ISBN 9780674251144
- BRICE, Lee L. Greek Warfare: From the Battle of Marathon to the Conquests of Alexander the Great, ABC-CLIO, LLC. 2012, 46. ISBN: 978-1-61069-069-0
- BROSCHEK, Jörg. Federalism in Europe, America and Africa: a comparative analysis. Federalism and decentralization: perceptions for political and institutional reforms, 2016. Konrad-Adenauer-Stiftung, str. 23-50. ISBN 978-981-09-8749-7
- CINI, Michelle. The european commission. Understanding European Union Institutions, London: Routledge, 2002, str. 41-60. ISBN 978-0415242141
- CLARKE, Harold D., et al. Brexit. Cambridge University Press, 2017. ISBN: 978-1-107-15072-0
- COHLER, Anne M.; MILLER, Basia Carolyn; STONE, Harold Samuel. Montesquieu: The spirit of the laws. Cambridge University Press, 1989. ISBN: 978-0-521-36974-9
- DE TOCQUEVILLE, Alexis. Democracy in America-Vol. I. and II. Read Books Ltd, 2015.
- EULAU, Heinz HF. Theories of federalism under the Holy Roman Empire. American Political Science Review, 1941, 35.4: 6.
- EVANGELISTA, Matthew. The Chechen wars: will Russia go the way of the Soviet Union?. Brookings Institution Press, 2004. ISBN 978-08-1572-498-8
- FILIP, Jan., SVATONĚ, Jan. Státověda. 5. Vydání. Praha: Wolters Kulwer, 2011, 978-80-7357-685-1. s. 340-341.
- GRIFFITHS, Richard T. Europe's First Constitution: The European Political Community, 1952–1954. The Construction of Europe: Essays in Honour of Emile Noël, 1994, str. 19-39. ISBN: 978-90-481-4433-4
- GRIMM, Sven, GANZLE, Stefan, and MAKHAN, Davina. The European Union and Global Development: An 'Enlightened Superpower' in the Making?. Palgrave Macmillan UK, 2012. ISBN: 978-0230319677
- GERVEN, WALTER van (2005). The European Union: A Polity of States and Peoples. Stanford: Stanford University Press. str. 23–50. ISBN 9780804750646

HOPKINS, Michael F. The Rise and Fall of the European Defence Community: Anglo-American Relations and the Crisis of European Defence, 1950-55. 2002. ISBN: 978-0333913192

HENDERSON, Jane. The Constitution of the Russian Federation A Contextual Analysis. Hart Publishing. 2011. ISBN: 978-1-84113-784-1.

JACOBS, Francis; CORBETT, Richard. The European Parliament. Routledge. 2019. ISBN 9780367307356

JELÍNEK, Jiří. GŘIVNA, Tomáš. HERCZEG, Jiří. NAVRÁTILOVÁ, Jana. SYKOVÁ, Anna a kolektiv, Trestní právo Evropské unie. Praha: Leges, s. r. o., podle stavu k 1. 10. 2014, ISBN: 978-80-7502-041-3

KRIVUSHIN, Ivan. Integration and Separatism in Europe: A Chance for Russia?. Russia in a Changing World. Palgrave Macmillian. 2020 str. 179-196. ISBN: 978-981-15-1897-3

KNOB, Miroslav. Vzájemné ovlivňování judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu judikaturou Soudního dvora Evropské unie ve věci tzv. slovenských důchodů. 2013. PhD Thesis. Masarykova univerzita, Právnická fakulta.

KYSELA, Jan. Dělbá moci v kontextu věčného hledání dobré vlády. Praha: Leges. 2019. ISBN: 978-80-7502-399-5

LOVELL, George I. Legislative deferrals: Statutory ambiguity, judicial power, and American democracy. Cambridge University Press, 2003. ISBN 978-0521824156

LAURSEN, Finn (ed.). The EU and federalism: politics and policies compared. Routledge, 2016. str. 14 ISBN 9781138256835

LEHMBRUCH, Gerhard. The institutional framework: Federalism and decentralisation in Germany. In: Comparing Public Sector Reform in Britain and Germany. Routledge, 2019. str. 85-106. ISBN 978-13-1519-629-9

MAJONE, Giandomenico. Dilemmas of European integration: The ambiguities and pitfalls of integration by stealth. OUP Oxford, 2005. ISBN: 978-0199556809

NEUBAUER, Zdeněk. Státověda a teorie politiky. Sociologické nakladatelství (SLON). 2006. Str. 224 -235. ISBN 80-86429-51-2

NUGENT, Neill; RHINARD, Mark. The european commission. Bloomsbury Publishing, 2015. ISBN 978-0230220591

PAVLÍČEK Václav, JIRÁSKOVÁ Věra a kolektiv. Ústavní právo a státověda I. díl. Obecná státověda 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges. 2021. ISBN 978-80-7502-506-7

PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. Suverenita a Evropská integrace. Praha: UK, Právnická fakulta. 1999. str. 10. ISBN 80-85889-24-2

RIKER, William H. Federalism. In: GOODIN, R, PETTIT Phiip, POGGE, Thomas. A companion to contemporary political philosophy, Blackwell Publishing Ltd. 2017, str. 612-620. ISBN:978-1405136532

RESCHOVÁ, Jana, et al. Státověda: stát, jednotlivec, konstitucionalismus. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN: 978-80-7552-695-3.

REBHAN, Christian. North Atlantic euroscepticism: the rejection of EU membership in the Faroe Islands and Greenland. Faroe University Press: Tórshavn 2016, str. 230-230. ISBN 978-99918-65-76-8

ROHAN, Sally. The Western European Union: International politics between alliance and integration. Routledge, 2014. ISBN 9780367669416

SCHÜTZE, Robert. From dual to cooperative federalism: the changing structure of European law. Oxford University Press, 2009. ISBN: 978-0-19-923-8583

SCHIELISKY U. Souveränität und Legitimität von Herrschaftsgewalt, Tübingen. Mohr Siebeck. 2004, str. 57. ISBN 978-3-16-148121-5

ŠIŠKOVÁ, Naděžda a kolektiv. Lisabonská smlouva a její dopady na evropské, mezinárodní a vnitrostátní právo členských států. Praha: Leges. 2012. Str. 16. ISBN 978-80-87576-17-5

ŠIŠKOVÁ, N., STEHLÍK, V.: Evropské právo 1 : Ústavní základy Evropské unie. Praha: Linde, 2007, s. 74. ISBN: 978-80-7201-680-8

TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., PETRLÍK D. a kol. Právo Evropské unie. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, str. 331-340. ISBN:978-80-7502-491-6

VEBER, Václav. Dějiny sjednocené Evropy. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 645 s. ISBN 80-7106-663-X. Kapitola 12. Evropská unie, str. 353–365.

WHALEY, Joachim. Federal habits: the Holy Roman Empire and the Continuity of German federalism. German Federalism: Past, present and future. Palgrave Macmillan. 2002. str. 15-41. ISBN 0–333–92430–4

2. Seznam použitých internetových zdrojů

ABDULLAHI A.M. Article 39 of the Ethiopian Constitution On Secession and Self-determination: A Panacea to the Nationality Question in Africa?. *Verfassung und Recht in Übersee / Law and Politics in Africa, Asia and Latin America*, Vol. 31, No. 4 (4. Quartal 1998). 1998. Str. 440 - 455. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/43110295#metadata_info_tab_contents

ANAGNOSTOU, Dia. Nationalist legacies and European trajectories: post-communist liberalization and Turkish minority politics in Bulgaria. *Southeast European and Black Sea Studies*, 2005, 5.1: 89-111. [cit. 2023-3-5] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1468385042000328385>

ARONEY N. Federalism and Subsidiarity: Principles and Processes in the Reform of the Australian Federation. University of Queensland TC Beirne School of Law Research Paper No. 15-60. 2015. [cit. 2023-2-21] Dostupné z:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2604783

BANFI, Florent. Eurocorps: future European army or missed attempt?–The New Federalist. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: 2008. <https://www.thenewfederalist.eu/Eurocorps-future-European-army-or-missed-attempt?lang=fr>

BOYD, Eugene. FAUNTROY Michael. American Federalism, 1776 to 2000: Significant Events. Congressional Research Service. 2000. Str. 4-8. [cit. 2023-2-21] Dostupné z:

<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL30772/2>

BORRIELLO, Arthur; CRESPIY, Amandine. How to not speak the 'F-word': Federalism between mirage and imperative in the euro crisis. European Journal of Political Research, 2015, 54.3: 502-524. [cit. 2023-2-21] Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/275365234_How_to_not_speak_the_'F-word'_Federalism_between_mirage_and_imperative_in_the_euro_crisis_How_to_not_speak_the_'F-word'

BOHLE, Dorothee; GRESKOVITS, Béla; NACZYK, Marek. The Gramscian politics of Europe's rule of law crisis. Journal of European Public Policy, 2023, 1-24. [cit. 2023-2-21]

Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501763.2023.2182342>

BOYLE, Tracey. European Federalists: A Legacy of Youth Empowerment and the European Youth Campaign, 1951-1958. 2020. PhD Thesis. California State University, East Bay. . [cit. 2023-4-18] Dostupné z: <https://scholarworks.calstate.edu/downloads/2z10ws388>

BÉLANGER Claude. Quebec, the Constitution and Special Status. Quebec History. 2000. [cit. 2023-2-21] Dostupné z:

<http://faculty.marianopolis.edu/c.belanger/quebechistory/readings/special.htm>

BROŽ, Josef. Europoslanec Zdechovský pro EZ: Chceme lepší EU. Spolupráce s TOP 09 a STAN se neosvědčila. Domov. 2019 [cit. 2023-4-18] Dostupné z:

<https://eurozpravy.cz/domaci/politika/248126-europoslanec-zdechovsky-pro-ez-chceme-lepsi-eu-spoluprace-s-top-09-a-stan-se-neosvedcila>

BŘICHÁČEK, Tomáš. Princip subsidiarity 15 let od podpisu Maastrichtské smlouvy. RevuePolitika 8/2007. 2007. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.cdk.cz/princip-subsidiarity-15-let-od-podpisu-maastrichtske-smlouvy>

BBC. Ramzan Kadyrov: Putin's key Chechen ally. 2020. [cit. 2023-2-21] Dostupné z:

<https://www.bbc.com/news/world-europe-31794742>

BROUILLET, Eugénie. "Canadian Federalism and the Principle of Subsidiarity: Should We Open Pandora's Box?." The Supreme Court Law Review: Osgoode's Annual Constitutional Cases Conference 54. (2011). str. 604 [cit. 2023-2-21]. Dostupné z:

<https://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1227&context=sclr>

COLINO, César. Varieties of federalism and propensities for change. Federal dynamics. Continuity, change, and varieties of federalism, 2013, 48-69. [cit. 2023-3-5] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/286929611_Varieties_of_federalism_and_propensities_for_change_in_Jorg_Broschek_and_Arthur_Benz_eds_Federal_Dynamics_Continuity_Change_and_Varieties_of_Federalism_Oxford_Oxford_University_Press_pp_48-69_2013

COLOMER, Josep M. The Spanish 'state of autonomies': Non-institutional federalism. West European Politics, 1998, 21.4: 40-52. . [cit. 2023-3-5] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/261671040_SPAIN-The_Spanish_%27state_of_autonomies%27_Non-institutional_federalism

CUTTS, David, et al. Brexit, the 2019 general election and the realignment of British politics. The Political Quarterly, 2020, 91.1: 7-23. . [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://pure.royalholloway.ac.uk/ws/portalfiles/portal/36308497/Cutts_Goodwin_Heath_Surridge_29_12_19.pdf

DITIFECCI, Francesca. Journal article, The Charter of Maryland (june 20, 1632) a model of proprietary charter. Il Politico, Vol. 68, No. 3 (204) (Settembre-Dicembre 2003), str. 511-522 [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43102062>

EGEBERG, Morten; TRONDAL, Jarle. Researching European Union agencies: What have we learnt (and where do we go from here)?. JCMS: Journal of Common Market Studies, 2017, 55.4: 675-690. [cit. 2023-3-11] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/312186605_Researching_European_Union_Agencies_What_Have_We_Learnt_and_Where_Do_We_Go_from_Here_European_union_agencies

FRIESEN Mark. Subsidiarity and Federalism: An Old Concept with Contemporary Relevance for Political Society. 2005. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/47004/ssoar-fedgov-2005-1-friesen-Subsidiarity_and_Federalism_An_Old.pdf;jsessionid=BDE1DC0425B60A9BD7A7B461B028CB79?sequence=1

FRY Earl. Sovereignty and Federalism: U.S. and Canadian Perspectives Challenges to Sovereignty and Governance. 20 Canada-United States Law Journal. 303 1994. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2031&context=cuslj>

FUNK Alixandra. Asymmetrical Federalism: A Stabilizing or Destabilizing Factor in the Multinational Federation? A Comparative Study of Asymmetrical Federalism in Canada and Spain. 2010. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.ie-ei.eu/IE-EI/Ressources/file/memoires/2010/Funk.pdf>

GARDNER, Andrew, BRAND, Constant. Champion of European federalism. Politico. 2011. [cit. 2023-4-18] Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/champion-of-european-federalism/>

GERVEN, Walter Van. Federalism in the US and Europe. ICL journal, 2007, 1.1: 3-33. [cit. 2023-3-5] Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/icl-2007-0103>

GRANT, Thomas D. Defining statehood: The Montevideo Convention and its discontents. *Colum. J. Transnat'l L.*, 1998, 37: 403. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.yumpu.com/en/document/view/21867864/the-montevideo-convention-and-its-discontents-international-law->

GROSPÍČ, Jiří. Federalismus - federace – konfederace, *Mezinárodní vztahy*: 27, 3, 1992, str. 70-80. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://katalog.lib.cas.cz/Record/000635642#details>

GLISZCZYŃSKA-GRABIAS, Aleksandra and Wojciech SADURSKI, 2023. Is It Polexit Yet? Comment on Case K 3/21 of 7 October 2021 by the Constitutional Tribunal of Poland. *European Constitutional Law Review* [online]. B.m.: Cambridge University Press, vol. 19, no. 1, pp. 163–181. Retrieved z: doi:10.1017/S1574019622000396. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-constitutional-law-review/article/is-it-polexit-yet-comment-on-case-k-321-of-7-october-2021-by-the-constitutional-tribunal-of-poland/77AF66DC05D5DCDA427074562C834E81#.Y8pHN9P6C5M.twitter>

HAVELKA Ladislav. 17 zahraničních misí EU. Přehled a podrobnosti. *Europskop*. 2015. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://europskop.cz/2015/07/15/17-zahranicnich-misi-eu-prehled-a-podrobnosti/>

JOENNIEMI, Pertti. The Åland Islands: neither local nor fully sovereign. *Cooperation and Conflict*, 2014, 49.1: 80-97. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0010836713514149?casa_token=Cr1DU_mCPTIAAAAA:E9L1UjcfNst2MOLZzsKl2-hi-0GnQX3wyZFHkwXogdZZdWR_NJG203dDt1KqE7rgGk14qDih-ONzKA

JENSEN, Thomas. The Democratic Deficit of the European Union. *Living Reviews in Democracy*, 2009, 1. [cit. 2023-4-18] Dostupné z: https://cis.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/cis-dam/CIS_DAM_2015/WorkingPapers/Living_Reviews_Democracy/Jensen.pdf

KÁBRT M., NETUŠILOVÁ P. Evropský plán obnovy a jeho význam pro budoucnost evropské integrace. ČNB. 2022. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: [https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/Evropsky-plan-obnovy-a-jeho-vyznam-pro-budoucnost-evropske-integrace/](https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/Evropsky-plan-obnovy-a-jeho-vyznam-pro-budoucnost-evropske-integrace/MEUNIER, Sophie. Integration by stealth: How the European Union gained competence over foreign direct investment. <i>JCMS: Journal of Common Market Studies</i>, 2017, 55.3: 593-610. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://cadmus.eui.eu/handle/1814/34161)

KOŘÍNEK, Štěpán. Komplikace a perspektivy Úřadu evropského veřejného žalobce. *Jurisprudence (1802-3843)*, 2020, 3. [cit. 2023-5-3] Dostupné z: https://is.muni.cz/publication/1373088/Zarivnij_clanek.pdf

KŘEPELKA, F. Several Acts and One Law as an Impulse for Reviving European (Framework) Laws. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č.4. str. 829–854. [cit. 2023-5-3] Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/30955/28459>

LACROIX, Alison L. *The Ideological Origins of American Federalism*. Copyright Date: 2010. Published by: Harvard University Press CHAPTER 1 The Federal Idea (pp. 11-29) [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/j.ctv1p6hp43>

LUNCH, Jamie. Federacies and Conceptual Stretching: A Critique of the Category of “Federacy”. PSA Annual Conference, 19-21 April 2011, London, British and Comparative Territorial Politics Group panel. 2011. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://web.archive.org/web/20120313204444/http://www.psa.ac.uk/journals/pdf/5/2011/739_367.pdf

LARSEN J.A.O. Representation and Democracy in Hellenistic Federalism. *Classical Philology*, Vol. 40, No. 2 1945, str. 65-97 [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/266852>

LÉPINE Frédéric. A Journey through the History of Federalism. 2012. *L'Europe en Formation* 2012/1 (n° 363), str. 21 - 62. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2012-1-page-21.htm>

LÉONARD, Sarah; KAUNERT, Christian. The securitisation of migration in the European Union: Frontex and its evolving security practices. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2022, 48.6: 1417-1429. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1369183X.2020.1851469>

LYČKA Martin. Občanství Evropské unie – kam až může dojít judikatura ESD?. *Právní rozhledy* 8/2007, str. 288. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembqg5pxa4s7hbpxgxzsha4a&groupIndex=0&rowIndex=0>

LOKKER, Nicholas, et al. How Finnish and Swedish NATO Accession Could Shape the Future Russian Threat. 2023. . [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://s3.us-east-1.amazonaws.com/files.cnas.org/documents/FinlandSweden_TFR_2023_012423.pdf

MACHI Vivienne. EU scrambles to channel hefty defense-spending boost into joint buys. *DefenceNews*. 2022. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.defensenews.com/global/europe/2022/12/08/eu-scrambles-to-channel-hefty-defense-spending-boost-into-joint-buys/>

MARSH, Michael; MIKHAYLOV, Slava. European Parliament elections and EU governance. *Living Reviews in European Governance*, 2010, 5. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.europeangovernance-livingreviews.org/Articles/lreg-2010-4/>

MATTHIJS, Matthias; PARSONS, Craig. Single-Market Power: How Europe Surpassed America in the Quest for Economic Integration. *Foreign Aff.*, 2022, 101: 165. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2022-04-19/single-market-power>

MUDGRE, Rob, VERSECK, Keno. How does the EU's rule-of-law mechanism work?. *DW*. 2022. [cit. 2023-2-18]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/what-impact-does-the-eus-rule-of-law-mechanism-have/a-61367149>

NICHOLSON-CROTTY, Sean. Leaving money on the table: Learning from recent refusals of federal grants in the American states. *Publius: The Journal of Federalism*, 2012, 42.3: 449-466. [cit. 2023-3-5] Dostupné z: <https://academic.oup.com/publius/article-abstract/42/3/449/1825857?redirectedFrom=fulltext>

OXFORD ANALYTICA. 2023 will test East European V4 economies' resilience. Emerald Expert Briefings, 2022, oxan-db. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://dailybrief.oxan.com/Analysis/ES274045/Eastern-Europes-V4-economies-will-slow-in-later-2022>

PAIN, Emil; LOVE, R. R. The second Chechen war: The information component. Military Review, 2000, 80.4: 59-69. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://community.apan.org/cfs-file/_key/docpreview-s/00-00-08-52-52/2000_2D00_07_2D00_01-The-Second-Chechen-War_2D00_The-Information-Component_2800_Love_2900_.pdf

ROEDER, Philip G. Soviet federalism and ethnic mobilization. World Politics, 1991, 43.2: 196-232. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://www.sneps.net/t/images/Articles/Roeder_1991.pdf

SANJAUME-CALVET, Marc. SECESSION AND FEDERALISM: A CHIAROSCURO. 2015. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <http://50shadesoffederalism.com/diversity-management/secession-federalism-chiaroscuro/>

SVOBODA Pavel, NOVÝ VÝVOJ V PROSAZOVÁNÍ VLÁDY PRÁVA V EU Právní rozhledy 4/2021, str. 134. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptembsgfpax4s7grpXgxzrgm2a&groupIndex=5&rowIndex=0>

SOUKENÍKOVÁ Eva. Unijní lídři hledají peníze, které slíbili Ukrajině. A chtějí založit nový fond na nákup zbraní. EURACTIV. 2022. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/evropska-unie-a-svet/news/unijni-lidri-hledaji-penize-ktere-slibili-ukrajine-a-chteji-zalozit-novy-fond-na-nakup-zbrani/>

SCHÜTZE, Robert.. Introduction: British 'Federalism'?. R. Schütze & S. Tierney (Eds.). The United Kingdom and the Federal Idea (str. 1–26). 2018 Oxford: Hart Publishing. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.5040/9781509907182.0008>

SCHEPPELE, Kim Lane; KOCHENOV, Dimitry Vladimirovich; GRABOWSKA-MOROZ, Barbara. EU values are law, after all: Enforcing EU values through systemic infringement actions by the European Commission and the member states of the European Union. Yearbook of European law, 2020, 39: 3-121. [cit. 2023-4-18] Dostupné z: <https://academic.oup.com/yel/article/doi/10.1093/yel/yeaa012/6064852>

SAPIN Charles. Le Rassemblement national abandonne définitivement la sortie de l'euro. Politique. 2019. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.lefigaro.fr/politique/2019/01/16/01002-20190116ARTFIG00326-le-rn-abandonne-la-sortie-de-l-euro.php>

SANJAUME-CALVET Marc. Secession and federalism: A Chiaroscuro. 50 Shades of federalism. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <http://50shadesoffederalism.com/diversity-management/secession-federalism-chiaroscuro/>

SAUNDERS, Cheryl. The Division of Powers in Federations. Constitution Brief. Institute for democracy and electoral assistance. 2019. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://constitutionnet.org/sites/default/files/2020-02/divisions-of-powers-in-federations.pdf>

ŠÍMÍKOVÁ, Ivana. "European Union: Can federalism become the chief integration theory? Acta Oeconomica Pragensia, Prague University of Economics and Business, 2009. vol. 2009, pages 27-44. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://ideas.repec.org/a/prg/jnlaop/v2009y2009i1id2p27-44.html>

TICHÝ Luboš. Státní suverenita a integrace ve vývoji Evropské unie. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA 2. 2012. Str. 15. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://karolinum.cz/data/clanek/671/Iurid_2_2012_01_tichy.pdf

TEMME, Laura. Can Federal Courts Overrule State Courts?. FindLaw. 2022. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://constitution.findlaw.com/article3/annotation22.html>

TRUBIC Tea. Retreating Eurosceptics now settle for ‘reforms from within’. Euractiv. 2019. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.euractiv.com/section/politics/news/retreating-eurosceptics-now-settle-for-reforms-from-within/>

VAN ALSTYNE, Wiliam. "A Critical Guide to Marbury v. Madison". Duke Law Journal. 18 (1): 1–49. 1969. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://scholarship.law.duke.edu/dlj/vol18/iss1/1/>

WHITTINGTON, Keith E.; CARPENTER, Daniel P. Executive power in American institutional development. Perspectives on Politics, 2003. str. 495-513. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://kewhitt.scholar.princeton.edu/publications/executive-power-american-institutional-development>

WEATHERILL, Stephen. Competence creep and competence control. Yearbook of European Law, 2004, 23.1: 1. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://academic.oup.com/yel/article-abstract/23/1/1/1669172?redirectedFrom=fulltext>

YERĞİN, Haluk. Does Brexit Would Cause Domino Effect on Other European Union Countries? Is It The End of Regional Integrations?. International Journal of Humanities and Social Science Invention, 2017, 6.3. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/315712373_Does_Brexit_Would_Cause_Domino_Effect_on_Other_European_Union_Countries_Is_It_The_End_of_Regional_Integrations

YOUNG, Ernest A. Dual Federalism, Concurrent Jurisdiction, and the Foreign Affairs Exception. Geo. Wash. L. Rev., 2000 str. 139. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2530&context=faculty_scholarship

ZALDEA, Teodora Elena. The European Union, a" Sui Generis" Construction. Short Content Notes. Law Series Annals WU Timisoara, 2022, 102. [cit. 2023-4-18] Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/autimis2022&div=10&id=&page=>

ZELENKA Filip. EU hledá způsob, jak financovat zbraně pro Ukrajinu. Ve hře je společný nákup jako za Kvidu. E15. 2023. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.e15.cz/zahranicni/eu-hleda-zpusob-jak-financovat-zbrane-pro-ukrajinu-ve-hre-je-spolecny-nakup-jako-za-covidu-1396713>

3. Seznam použitých právních předpisů

Smlouva o EU

Smlouva o fungování Evropské unie

Smlouva o Ústavě pro Evropu

Ústava ČR

Ústava Spolkové republiky Německo

Ústava USA

Články konfederace

Ústava Ruské federace

Ústava Australského svazu

Ústava Etiopie

Ústava Švýcarského spříseženství

Ústava Nigérie

Bílá kniha o budoucnosti EU

Pařížská smlouva

Bruselské smlouvy

Římská smlouva

Smlouva mezi Alžírskem a Evropským společenstvími. 1976

Ústava konfederovaných států amerických

Protokol o používání zásad subsidiarity a proporcionality. C 310/207

Rámcové Rozhodnutí Rady ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy.

NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2020/2092 ze dne 16. prosince 2020 o obecném režimu podmíněnosti na ochranu rozpočtu Unie.

NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2019/452, kterým se stanoví rámec pro prověřování přímých zahraničních investic do Evropské unie

Návrh nařízení Rady o volbě členů Evropského parlamentu ve všeobecných přímých volbách, kterým se zrušuje rozhodnutí Rady (76/787/ESUO, EHS, Euratom) a zákon o volbě členů Evropského parlamentu ve všeobecných přímých volbách volební právo připojené k tomuto rozhodnutí, 2020/2220(INL).

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek Spolkového ústavního soudu Spolkové republiky Německo ze dne 30. června 2009, 2 BvE 2/08

Rozsudek Spolkového Ústavního soudu Spolkové republiky Německo ze dne 15 prosince 2015 2 BvR 2735/14

Rozsudek Spolkového Ústavního soudu Spolkové republiky Německo ze dne 15 prosince 2015

Nález Ústavního soudu České republiky. Pl.ÚS 29/09 ze dne 3. 11. 2009
Nález Ústavního soudu České republiky. Pl.ÚS 19/08 ze dne 26. 11. 2008
Nález Ústavního soudu České republiky. Pl. ÚS 5/12 ze dne 31. 1. 2012
Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. března 2010, Janko Rottman proti Freistaat Bayern. ECLI:EU:C:2010:104
Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. července 1964 – Flaminio Costa proti E.N.E.L. ECLI:EU:C:1964:66
Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. února 1963. NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos proti Nederlandse administratie der belastingen. ECLI:EU:C:1963:1
Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. července 1992, Mario Vicente Micheletti and others v Delegación del Gobierno en Cantabria, C-369/90, Sb. rozh. s. I-04239, bod 2-3. ECLI:EU:C:1992:295
Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. února 2022 ve věci C-156/21. ECLI:EU:C:2022:97
Rozsudek Ústavního soudu Polské republiky, který ve svém rozsudku K 3/21 ze dne 7. října 2021

5. Seznam ostatních zdrojů

Corruption Perceptions Index 2006. Transparency International. 2006. [cit. 2023-2-21] Dostupné z:

https://web.archive.org/web/20110416023729/http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2006

Charles Michel. Rada Evropské unie. [cit. 2023-3-11] Dostupné z:

<https://www.consilium.europa.eu/cs/european-council/president/>

SCHUMAN Robert. Schumanova deklarace. 1950. [cit. 2023-2-21] Dostupné z:

<https://www.robert-schuman.eu/en/doc/questions-d-europe/qe-204-en.pdf>

Eurobarometr. Latest Surveys & Publications. [cit. 2023-2-21] Dostupné z:

<https://europa.eu/eurobarometer/screen/home>

Statista. Annual budget of Frontex in the European Union from 2005 to 2022 [cit. 2023-2-21]

Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/973052/annual-budget-frontex-eu/>

Spolupráce EU v oblasti bezpečnosti a obrany. Evropská rada, Rada Evropské unie. 2023. [cit. 2023-2-21] Dostupné z:

<https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/defence-security/#civilian>

National debt vs.state debt. Psi. 2017. [cit. 2023-3-5] Dostupné z: <https://psicollect.com/national-debt-vs-state-debt/>

Kvalifikovaná většina. Evropská rada Rada, Evropské unie. 2022. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/council-eu/voting-system/qualified-majority/>

Právní stát: Nový mechanismus má ochránit rozpočet a hodnoty EU. Zpravodajství Evropský parlament. 2021. [cit. 2023-2-21] Dostupné z <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/eu-affairs/20201001STO88311/pravni-stat-novy-mechanismus-ma-ochranit-rozpocet-a-hodnoty-eu>

Evropská armáda? Kam skutečně směřuje unijní obranná politika. Zpravodajství Evropský parlament. 2021. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/security/20190612STO54310/evropska-armada-myty-a-realita>

On the way towards a European Defence Union – A White Book as a first step. Directorate-general for external policies Policy Department. 2016. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/535011/EXPO_STU%282016%29535011_EN.pdf

Právní subjektivita Unie. Glosář shrnutí. EUR-Lex. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:union_legal_personality

Evropská komise. Negotiations and agreements. Seznam obchodních smluv s třetími stranami. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/negotiations-and-agreements_en

Summaries of EU Legislation. European Union. 2022. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/CS/legal-content/summary/the-european-union-s-primary-law.html>

Sovereignty and Federalism: U.S. and Canadian Perspectives Challenges to Sovereignty and Governance. 1994. Str. 303. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/canusa20&div=34&id=&page=>

Russia Overview. Freedom House. 2022. [cit. 2023-2-21] Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/russia/freedom-world/2022>

Federalismus a jeho projevy v Evropské unii

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na pojem federalismu a jeho projevy v Evropské unii. Evropská unie jakožto entita sdružující členské evropské státy do nadnárodního společenství je celkem, ve kterém je možno spatřovat některé znaky budoucího federálního státu, a to ačkoliv se současná Evropská unie k federalistickému směřování nehlásí. Vlastní práce je rozdělena na tři hlavní části, kdy v úvodu je obecně rozveden federalismus, federace a jejich znaky. Ve druhé, stěžejní části práce, je Evropská unie analyzována skrze znaky federalismu a je vyhodnocena jejich přítomnost v Evropské unii. V závěrečné práci pak rozvíjím vlastní analytický pohled na specifika Evropského federalismu. Při hodnocení těchto specifík současného evropského federalismu se zaměřuji na kombinaci charakteristické skutečnosti nenápadného postupného rozšiřování pravomocí Evropské unie a specifického přístupu Evropské unie k formálním znakům federalismu a státnosti. Zejména se zabývám příkladům aktivního vyhýbání se jakémukoliv užívání federalistické či státní terminologie ze strany Evropské unie i členských států. Evropská unie disponuje v celku vhodným uspořádáním orgánů a dělbou moci mezi orgány moci výkonné, zákonodárné i soudní, jakož i dělbou moci mezi orgány Unie a členských států. Evropské právo taktéž může sloužit jakožto budoucí právo federální. Evropská unie nicméně prozatím federací není, a to především z důvodu absence některých významných pravomocí ve vztahu k obranné a zahraniční politice, omezené možnosti vymáhání evropského práva, jakož i příliš vysoké míře suverenity členských států, které zůstávají samostatnými státy i z hlediska mezinárodního práva. Závěrem práce shrnuji nabyté poznatky. Zdroje, které jsem ve své práci použil, jsou především teoretické publikace k federalismu, smlouvy primárního práva Evropské unie, rozsudky Evropského soudního dvora, ústavy federálních států a rozsudky Ústavních soudů členských států Evropské unie.

Klíčová slova: Evropská unie, federalismus, plíživý federalismus

Federalism and its manifestations in the European Union

Abstract

The thesis focuses on the concept of federalism and its manifestations in the European Union. The European Union as an entity uniting the member states of Europe in a supranational community is an entity in which it is possible to see some features of a future federal state, although the current European Union does not claim to be federalist. The thesis itself is divided into three main parts, with a general discussion of federalism, federations and their features in the introduction. In the second, central part of the thesis, the European Union is analysed through the features of federalism and their presence in the European Union is assessed. In the final thesis, I then develop my own analytical perspective on the specificities of European federalism. In assessing these specificities of contemporary European federalism, I focus on the combination of the characteristic fact of the subtle gradual expansion of the European Union's powers and the European Union's specific approach to the formal features of federalism and statehood. In particular, I look at examples of active avoidance of any use of federalist or state terminology by the European Union and the Member States. On the whole, the European Union has an appropriate arrangement of institutions and a division of powers between the executive, legislative and judicial branches, as well as a division of powers between the institutions of the Union and the Member States. European law can also serve as a future federal law. However, for the time being, the European Union is not a federation, mainly because of the absence of certain important powers in relation to defence and foreign policy, the limited possibility of enforcing European law, and the excessive degree of sovereignty of the Member States, which remain independent states even in terms of international law. I conclude the thesis by summarizing the insights gained. The sources I have used in my thesis are mainly theoretical publications on federalism, treaties of the primary law of the European Union, judgments of the European Court of Justice, constitutions of federal states and judgments of the Constitutional Courts of the Member States of the European Union.

Keywords: European union, federalism, Sneaking federalism